

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Dědění ze závěti

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Dita Melicharová, Ph.D.

2008

Vypracovala:

Pavla Wagenknechtová

Jeremenkova 56/1014

147 00 Praha 4 - Braník

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze, 15. března 2008

Pavla Wagenknechtová
Pavla Wagenknechtová

Za přínosné rady a pomoc děkuji JUDr. Ditě Melicharové, Ph.D., pod jejímž vedením tato diplomová práce vznikala.

Obsah

1. Úvod	1
2. Historické aspekty dědění ze závěti	3
2.1 Testament v římském právu	3
2.2 Český středověký kšaft	7
2.3 Dědění ze závěti ve Všeobecném obč. zákoníku z roku 1811	8
2.4 Dědění ze závěti v zákoně č. 141/1950 Sb., obč. zákoníku	14
3. Obecné předpoklady dědění	16
3.1 Smrt fyzické osoby – zůstavitele	16
3.2 Existence dědictví, resp. pozůstalosti	18
3.3 Právní důvod dědění	20
3.4 Způsobilost dědice nabýt dědictví	21
3.5 Absence odmítnutí dědictví povoláním dědicem	23
4. Současná právní úprava dědění ze závěti	25
4.1 Charakter závěti	25
4.2 Formální náležitosti závěti	30
4.2.1 Náležitosti osoby pořizovatele	30
4.2.2 Náležitosti vůle pořizovatele	32
4.2.3 Náležitosti projevu vůle pořizovatele	34
4.3 Formy závěti	35
4.3.1 Závět holografní	36
4.3.2 Závět allografní	37
4.3.3 Závěť ve formě notářského zápisu	41
4.4 Obsahové náležitosti závěti	43
4.4.1 Ustanovení dědice	44
4.4.2 Zřízení nadace nebo nadačního fondu	46
4.4.3 Podmínky a příkaz	47
4.4.4 Ochrana neopominutelných dědiců	50
4.5 Vydědění	52
4.6 Institut správce dědictví (se zaměřením na jeho ustanovení zůstavitelem)	55

5. Právní úprava dědění ze závěti podle návrhu nového občanského zákoníku	59
5.1 Charakteristika návrhu nového občanského zákoníku	59
5.2 Dědění ze závěti v návrhu nového občanského zákoníku	60
6. Závěr	68
7. Prameny a literatura	71
7.1 Odborné publikace	71
7.2 Odborné články	73
7.3 Internetové odkazy	75
8. Seznam příloh	76
8.1 Vzor holografní závěti	77
8.2 Vzor allografní závěti	78
8.3 Vzor listiny o vydědění	79
8.4 Příkaz k započtení na dědický podíl (řešení příkladů)	80
8.5 Grafické znázornění testovací volnosti zůstavitele vzhledem k ochraně neopominutelných dědiců podle § 479 OZ	81
8.6 Osnova nového obč. zákoníku. Část třetí. Hlava III.	82

1. Úvod

Dědické právo upravuje přechod majetkových poměrů zemřelého člověka na jiné osoby. Některá práva a povinnosti sice smrtí fyzické osoby zanikají, většina jich však biologickou existencí svého nositele přetrvává a přechází podle stanovených pravidel na další subjekty jako na právní nástupce zemřelého.

Článek 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod stanoví, že každý má právo vlastnit majetek, jehož dědění se zaručuje.

Základem dědického práva jsou tzv. dědické tituly, tj. právní důvody dědění. Podle dosud platné hmotněprávní úpravy dědění v zákoně č. 40/1964 Sb., občanském zákoníku, existují dva dědické tituly, a to (v pořadí dle právní síly): závěť a zákon.

Tématem mé diplomové práce je **Dědění ze závěti**. Toto téma jsem si zvolila, neboť mě problematika dědického práva velmi zajímá. Domnívám se, že základní povědomí o právní úpravě dědění by měl mít každý. Z mého pohledu je navíc tato oblast zajímavá proto, že bych se v budoucnu chtěla stát notářkou.

Mým hlavním cílem při psaní této diplomové práce je postihnout současnou právní úpravu dědění ze závěti v českém právním řádu, zasadit ji do (dle mého názoru nezbytných) historických souvislostí a konfrontovat ji s návrhy de lege ferenda.

Na následujících stránkách se zaměřím pouze na dědění na základě testamentu; problematikou dědění ze zákona se zabývat nebudu. Zároveň pomijím (i když ne zcela) úpravu řízení o dědictví, obsaženou v § 175a – 175zd zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu. Vzhledem k tomu, že i přesto je text mé diplomové práce poměrně rozsáhlý, rozhodla jsem se ho rozčlenit do několika spolu souvisejících kapitol a podkapitol.

První kapitola, nazvaná **Historické aspekty dědění ze závěti**, má čtenáři přiblížit dějinný vývoj celé problematiky. Ačkoli stěžejní část své diplomové práce věnuji samozřejmě platné právní úpravě, domnívám se, že by bylo chybou historii dědění ze závěti zcela opominout. Zejména podkapitoly o dědění na základě testamentu v římském právu a dle úpravy ve Všeobecném občanském zákoníku z roku 1811 považuji za klíčové. Cílem podkapitoly o dědění ze závěti podle zákona č. 141/1950 Sb., občanského zákoníku, je ukázat, jak moc do úpravy dědění na základě testamentu zasáhla změna režimu a státní ideologie v tehdejší Československu.

Ve druhé kapitole, s názvem **Obecné předpoklady dědění ze závěti**, se již věnuji platné právní úpravě. Aby mohlo dojít k realizaci dědického práva, musí být splněny následující předpoklady: smrt fyzické osoby – zůstavitele, existence dědictví, resp. pozůstalosti, právní důvod dědění, způsobilost dědice nabýt dědictví, absence odmítnutí dědictví povolaným dědicem, absence překážky v nabytí dědictví (příkaz k započtení na dědický podíl, dohoda o vypořádání dědictví). Jednotlivým předpokladům jsou věnovány samostatné podkapitoly.

Třetí kapitola nese název **Současná právní úprava dědění ze závěti** a v mé diplomové práci ji lze považovat za stěžejní. Proto je také rozčleněna do šesti základních podkapitol, které se dále dělí na podkapitoly dílčí.

Postupně se v této části zabývám charakterem závěti jakožto jednostranného právního úkonu, kterým zůstavitel pořizuje o svém majetku pro případ smrti, a formálními i obsahovými náležitostmi testamentu. Podrobně se věnuji jednotlivým formám závěti, tedy testamentu holografnímu, allografnímu a závěti ve formě notářského zápisu.

Jako instituty související uvádím vydědění a možnost ustanovení správce dědictví zůstavitelem. Vzhledem k tématu mé diplomové práce se blíže nezabývám možnostmi ustanovení správce dědictví soudem v řízení o dědictví, ačkoli i tuto eventualitu v textu zmiňuji.

Čtvrtá kapitola, s názvem **Právní úprava dědění ze závěti podle návrhu nového občanského zákoníku**, má čtenáři stručně představit osnovu nového kodexu občanského práva a úpravu dědění ze závěti v ní. Osnova vzniká pod vedením Prof. Dr. JUDr. Karla Eliáše a Doc. JUDr. Michaely Zuklínové, CSc. již osmým rokem. Text mé diplomové práce v této kapitole vychází z konsolidované verze návrhu nového občanského zákoníku ze 17. prosince 2007 a z odborných článků, publikovaných na dané téma. Jejich výčet uvádím v seznamu literatury.

Tato diplomová práce vychází z právního stavu k 1. březnu 2008.

2. Historické aspekty dědění ze závěti

2.1 Testament v římském právu

Současné české dědické právo má (stejně jako značná část občanského práva jako celku) své kořeny v právu římském. Už v něm nacházíme zákon a závěť jako dva základní dědické tituly, které zakládají tzv. intestátní, resp. testamentární posloupnost.

Institut závěti jakožto jednostranného právního úkonu, kterým zůstavitel pořizuje o svém majetku pro případ smrti¹, byl římskému právu znám už v době Zákona 12 desek², tedy zhruba kolem poloviny 5. století př.n.l. Tehdy se také ustálil vztah mezi oběma posloupnostmi. Přednost měla vždy vůle zůstavitele, a proto intestátní posloupnost nastupovala až v případě, že zůstavitel zemřel bez zanechání platné závěti.³

Testament v římském právu musel obsahovat jmenování dědice jakožto univerzálního sukcesora zůstavitele⁴, tj. dědickou instituci (viz dále). Tím se také odlišoval od jiných římských pořízení pro případ smrti, zejména od tzv. kodicilu⁵, kterým bylo možné činit celou řadu dispozic mortis causa, nikdy však neustanovoval dědice. Zároveň musel testament splňovat formální požadavky, které na něj byly kladeny (viz dále).

• **Formy římského testamentu⁶**

Nejstarší římskou závětí byla zřejmě **závěť, kterou si dědice opatroval ten, kdo neměl vlastní dědice intestátní**. Svoji poslední vůli projevoval ústně v lidovém shromáždění.

Testovali však i ti, kdo intestátní dědice měli. Dokladem toho je také velmi starý **testament odkazový**, kterým zůstavitel rozhodoval o tom, komu případnou jednotlivé věci z jeho majetku, aniž by tím ohrozil postavení zákonných dědiců jako univerzálních sukcesorů.

Vedle závěti ústní se postupem času začala prosazovat i **závěť písemná**. Zpočátku měla sice jen funkci důkazní (rozhodující bylo stále dodržení předepsaných ceremonií), prae-

¹ definice závěti viz kapitola č. 4.1.

² KINCL, J.; UFRUS, V.; SKŘEJPEK, M.. *Římské právo*. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 15.

³ tamtéž, s. 266.

⁴ Zásada univerzální sukcese znamená, že dědic vstupuje do majetkoprávních poměrů svého předchůdce v celé jejich šíři. Majetek zůstavitele tvoří nerozlučný celek aktiv i pasiv, jež obojí přechází na dědice. (viz KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 3*. Praha: ASPI, 2007, s. 290-291, 316.)

⁵ podrobněji ke kodicilu viz KINCL, J.; UFRUS, V.; SKŘEJPEK, M.. *Římské právo*. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 307-308.

⁶ tamtéž, s. 276-280.

torské právo ale tuto situaci změnilo. Vznikl skutečný písemný testament, který se označoval buď jako tzv. holograf, tj. testament sepsaný zůstavitelem vlastnoručně (za přítomnosti pěti svědků), anebo jako testament allografní. Ten mohl sepsat i někdo jiný než zůstavitel, vyžadovala se přítomnost sedmi svědků.

Za vlády císaře Justiniána (527-565) bylo možné testamenty rozlišovat na soukromé a veřejné. Soukromé testamenty se dále dělily na řádné a mimořádné.

Řádný soukromý testament mohl být ústní nebo písemný. U obou se vyžadovala současná přítomnost zůstavitele a sedmi svědků.

Mimořádné formy soukromého testamentu se vyznačovaly tím, že náležitosti nutné k pořízení závěti byly buď zpřísněny (např. testament slepcův, který vyžadoval přítomnost osmi svědků, z nichž jeden musel před ostatními a zůstavitelem závěť přečíst), anebo naopak zjednodušeny. Pak šlo o tzv. privilegované testamenty.

Společným znakem privilegovaných závětí byla skutečnost, že k jejich pořizování docházelo v mimořádných situacích, ve kterých by splnění běžných podmínek pro sepsání závěti bylo obtížné, v krajních případech dokonce nemožné. Patřily sem např.:

- testament pořizovaný na venkově (u něhož stačila přítomnost pěti svědků),
- testament pořizovaný v době epidemie nakažlivých nemocí (jinak také t. morový, u něhož se nevyžadovalo, aby všichni svědci byli přítomni současně),
- testament, kterým pořizovali rodiče jen ve prospěch dětí či dalších přímých potomků (tady nebylo svědků třeba vůbec),
- testament vojenský (k jeho předchůdcům náležel tzv. testament v šiku; byl zcela neformální).

Veřejné testamenty byly pořizovány zápisem do úředního protokolu, nebo mohly být zaslány císařské kanceláři se žádostí o jejich uložení.

● **Obsah římského testamentu⁷**

Základní obsahovou náležitostí testamentu v římském právu bylo ustanovení dědice. Tzv. **dědická instituce** (viz výše) musela být uvedena v čele závěti. Ustanovení, která jí předcházela, byla neplatná. Zpočátku také musela být vyjádřena ustálenou imperativní formou latinským jazykem, až později bylo od tohoto formalismu upuštěno.

⁷ KINCL, J.; UFRUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 280-285.

Zůstavitel mohl za dědice ustanovit jednu i více osob. Dědici museli být v závěti označeni jednoznačně a určitě. Pokud zůstavitel povolal jako své dědice více osob, nabýval každý z dědiců (s ohledem na zásadu univerzální sukcese – viz výše) určitý podíl pozůstalosti jako celku, nikoli tedy jednotlivé věci.

Zůstavitel mohl v závěti určit i **dědice náhradního** (tzv. substituta) pro případ, že by závětí původně povolaný dědic dědictví nenabyl. V literatuře se obvykle rozlišují tři druhy dědické substitute:

- substitute obecná neboli vulgární (tj. určení substituta pro případ, že by se osoba povoláná jako dědic v prvním pořadí dědicem nestala),
- substitute pupillární (kdy otec rodiny určoval dědice svému nedospělému dítěti pro případ, že by zemřelo po něm, aniž by dosáhlo zletilosti),
- substitute kvasipupillární (tj. ustanovení, kterým předek bez rozdílu pohlaví určoval dědice svému choromyslnému potomkovi).

● Testamentární způsobilost⁸

Zůstavitel mohl platně pořídit pro případ své smrti závětí jen tehdy, měl-li tzv. **aktivní testamentární způsobilost**. Tu postrádaly některé skupiny římského obyvatelstva, jako např. otroci, nedospělci, duševně choří a v určitých etapách vývoje římského státu také marnotratníci, němí, hluchí, odpadlíci od víry aj.; zpočátku ji neměly ani ženy.

Aktivní testamentární způsobilost se u zůstavitele vyžadovala v době pořízení závěti a pak nepřetržitě až do jeho smrti. Určité výjimky byly připuštěny (např. nevadilo, když byl zůstavitel prohlášen za marnotratníka), jinak se ale závěť stávala neplatnou.

Naproti tomu **pasivní testamentární způsobilost** znamenala způsobilost být dědicem ze závěti. Tuto způsobilost postrádali zejména ti, kteří nemohli pořídit pro případ své smrti závětí. Neměly ji ani osoby právnické, jež byly považovány za osoby neurčité. Výjimka byla připuštěna ve prospěch římského státu, který způsobilý dědit byl.

● Ochrana práv nepominutelných dědiců⁹

Římské právo co možná nejvíce ctilo volnost zůstavitele pořizovat pro případ své smrti závětí, přesto nešlo o volnost absolutní. Zůstavitel byl ve své testovací volnosti omezen

⁸ KINCL, J.; UFRUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 285-287.

⁹ tamtéž, s. 289-293.

právy tzv. nepominutelných dědiců, mezi nimiž nejvýznamnější postavení náleželo jeho synovi.¹⁰

Nepominutelní dědicové měli zpočátku jen **formální práva**, která spočívala v tom, že je zůstavitel nesměl ve svém testamentu pominout. Nebylo však rozhodující, v jaké souvislosti se o nich v závěti zmínil – mohl je ustanovit za dědice, ale i vydědit.

Vývojově mladší byla **materiální práva** nepominutelných dědiců, tj. jejich právo na povinný díl. U předem vymezeného okruhu osob měl ten, kdo stál zůstaviteli nejbližší, právo na povinný díl, jehož výše se v průběhu vývoje měnila. Nejprve činil ¼ zákonného dědickeho podílu, později byl stanoven na třetinu a v některých případech dokonce na ½ podílu zákonného dědice.

Za císaře Justiniána byla obojí práva nepominutelných dědiců sloučena. Zůstavitel je musel ve své závěti ustanovit za dědice a zároveň jim zanechat povinný díl; jinak je mohl vydědit nebo pominout jen tehdy, uvedl-li výslovně důvod. Důvody vydědění byly zákonem vymezeny taxativně.

• Neplatnost římského testamentu¹¹

Zůstavitel mohl svůj testament kdykoli zrušit. Taková závěť se pak stávala neplatnou a pohlíželo se na ni tak, jako by k jejímu sepsání nikdy nedošlo. Testament mohl být neplatný buď od počátku (např. nebyly-li dodrženy požadavky testamentární formy), nebo se mohl stát neplatným až následně. V takovém případě bylo třeba rozlišovat, zda k jeho neplatnosti došlo z vůle zůstavitele, či nezávisle na ní.

Zůstavitel mohl svou závěť kdykoli zrušit či odvolat v různých dobách různými způsoby. Podle starého civilního práva bylo možné závěť zrušit jen porušením závěti nové, v okruhu práva praetorského stačilo ke zrušení testamentu pouhé porušení testamentární listiny a za císaře Justiniána bylo jako nová zvláštní forma zavedeno přímé odvolání závěti před třemi svědky, pokud od jejího sepsání uplynulo více než deset let.

Nezávisle na vůli zůstavitele se závěť stávala neplatnou např. tím, že zůstaviteli přibyl nový „suus“ (tj. osoba podléhající bezprostředně jeho rodinné moci), že zůstavitel pozbyl po zřízení testamentu testamentární způsobilost nebo že se žádný z dědiců v závěti uvedených nestal dědicem.

¹⁰ Jestliže ostatní nepominutelní dědicové mohli být vydědění všeobecným prohlášením, syn zůstavitele musel být vyděděn výslovně pro svou osobu. Nebyl-li syn ustanoven za dědice ani vyděděn, byl celý testament jako „nespravedlivý“ považován za neplatný.

¹¹ KINCL, J.; UFRUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 287-289.

2.2 Český středověký kšaft

- **Zemské právo**

V českém zemském právu¹² se v době předhusitské dědické právo prakticky nerozvíjelo. Základními důvody byly především existence odúmrtního práva panovníka a také nedílného majetkového společenství.

Institutem **odúmrtní**¹³ si panovník vyhrazoval právo nejen ke statkům, jejichž držitel zemřel bez potomků, ale také k těm, jejichž majitel sice potomky měl, ale jejich nárok nebyl uznáván.¹⁴ V praxi to znamenalo, že kdo chtěl o svém majetku pořídit pro případ smrti kšaftem (závěť), musel nejprve získat od panovníka souhlas v podobě tzv. mocného listu. Tím se král vzdával svého odúmrtního práva v jednom konkrétním případě.

Povinnost obstarat si mocný list se obcházela fingoanými dlužními zápisy do zemských desek. Jejich podstatou bylo fingoání závazku, ve kterém zůstavitel vystupoval jako dlužník a dědic jako věřitel. K jeho splnění docházelo teprve v případě smrti zůstavitele.

Odúmrtní právo panovníka bylo zrušeno v roce 1497, kdy se ho král Vladislav II. vzdal za sebe i své nástupce pro Čechy, resp. 1587, kdy totéž učinil pro Moravu Rudolf II.

Druhou významnou skutečností, která bránila rozvoji dědění majetku v českém zemském právu doby předhusitské, byla existence tzv. **nedílů**¹⁵, tj. majetkoprávních společenství, jejichž účastníci byli mezi sebou navzájem příbuzní. Šlo o majetkové komplexy, ve kterých se jejich účastníci sice podíleli na výnosu podle rozhodnutí hlavy nedílu, avšak svým podílem sami nedisponovali; původně se nemohli ani oddělit.

Uvnitř nedílu se nedědilo. V případě úmrtí některého z jeho členů se ostatním zvětšil jejich podíl na nedílu. Proto až do vymření posledního člena nedílu, nemohl panovník uplatnit své odúmrtní právo.

Instituce nedílů byla zrušena v roce 1627 Obnoveným zřízením zemským.

¹² Středověké feudální právo se členilo na právo zemské (šlechtické, obecné) a práva zvláštní, která byla zemské-mu právu podřízena a nesměla mu odporovat. Mezi nejdůležitější zvláštní práva patřilo právo městské, církevní, horní, viniční apod. Blíže viz MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde, 2003, s. 91.

¹³ tamtéž, s. 138-139.

¹⁴ Původně neměla dědické právo např. manželka ohledně majetku svého zesnulého manžela (její nárok byl zajišťován vdovským věnem) a také dcery zůstavitele (jejich postavení se změnilo až s přijetím Statut Konrádových v roce 1189 - od té doby mohly dcery po otci dědit v případě, že nezanechal žádné mužské potomky).

¹⁵ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde, 2003, s. 127-129.

• Městské právo

České městské právo připouštělo testovací svobodu poměrně brzy. Nejprve měli možnost volně kšaftovat jen měšťané těch měst, kterým to král povolil v městském privilegii. Od roku 1372 měla toto právo všechna královská města. Úprava dědění v městském právu se formovala pod silným vlivem práva římského.

Kšaft mohl být ústní i písemný. V obou případech byla k jeho platnosti nutná přítomnost důvěryhodných svědků. Písemné testamenty se opatřovaly pečeti zůstavitele a svědků, které ověřovaly jejich podpisy.¹⁶ Pozdější kšaft měl přednost před kšaftem dřívějším.

Kšaftovat nemohli nedospělí (muži do 18 let, dívky do 15 let, vyjma dívek, které nabyly dospělosti dříve tím, že se provdaly), děti dospělé, ale v moci otce, a duševně choří. Poddaní mohli testovat jen se souhlasem vrchnosti, němí a hluchí, pokud uměli psát. Svědky kšaftu nesměli být opět nedospělí, duševně choří a hluchí, a dále ženy, domácí čeleď, zmařilí na poctivosti a duchovní.

V městském právu se také předpokládala možnost vydědit za určitých okolností své děti, které jinak patřily mezi nepominutelné dědice. Uvádělo se celkem 14 důvodů vydědění, např. zlé zacházení s rodiči, pokus o jejich zabití, cizoložství s macechou, spáchání trestného činu a další.¹⁷

2.3 Dědění ze závěti ve Všeobecném obč. zákoníku z roku 1811

Všeobecný občanský zákoník (v orig. Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch [ABGB]) byl vyhlášen 1. června 1811, účinnosti nabyl k 1. lednu 1812. Šlo o významnou kodifikaci občanského práva, která zrušila starší právní úpravu.

Zákoník platil pro všechny země, které v té době tvořily rakouské císařství, s výjimkou zemí uherských. Byl předpisem všeobecným a výlučným.¹⁸ Obsahoval 1502 paragrafů a sestával z úvodu a tří dílů. Úprava dědického práva byla obsažena hlavně v § 531 – 824, tedy v prvním oddíle druhého dílu.

Podle ABGB spočíval přechod zůstavitelova majetku na dědice na třech skutečnostech: smrt zůstavitele, přijetí dědické přihlášky, odevzdání dědictví.¹⁹

¹⁶ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, s. 15-16.

¹⁷ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde, 2003, s. 139.

¹⁸ tamtéž, s. 202.

¹⁹ KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 3*. Praha: ASPI, 2007, s. 317.

Úmrtím zůstavitele se **pozůstalost** (definovaná v § 531 jako souhrn práv a závazků zemřelého, pokud se nezakládají na poměrech pouze osobních) stala tzv. ležící pozůstalostí²⁰.

Dědici, povolánému k dědění některým z dědických titulů, vzniklo právo nabízenou pozůstalost přijmout. Byl k tomu však nutný výslovný projev jeho vůle v podobě tzv. dědické přihlášky. O dědickém právu jednotlivých dědiců pak rozhodoval soud – dědic se mohl stát vlastníkem nebo nabyvatelem jiných práv ze zůstavitelova majetku teprve na základě rozhodnutí soudu o odevzdání pozůstalosti (tzv. odevzdací listiny), a to až ke dni jeho právní moci.²¹

Všeobecný občanský zákoník znal také institut odkazu (§ 535, § 647 a n.). **Odkazem** se rozuměla jednotlivá věc, jedna nebo několik věcí určitého druhu, částka peněz nebo právo, které zůstavitel odkázal určité osobě (tzv. odkazovníkovi), aniž by ji zároveň ustanovil dědicem. Odkazovník se nepodílel na odpovědnosti za zůstavitelovy dluhy. Ze závěti mu vyplývalo pouze právo proti závětnímu dědici na vydání určité věci nebo na přenechání určitého práva z pozůstalosti.²² Toto právo mohl uplatnit žalobou na plnění.

ABGB rozlišoval – v pořadí dle právní síly – tři **dědické tituly** (§ 533):

- dědickou smlouvu – Dědickou smlouvu mohli uzavřít jen manželé, příp. snoubenci s odkládací podmínkou uzavření manželství. Jejím obsahem byl jednak slib jedné strany, že se druhé straně v případě smrti slibujícího dostane celá pozůstalost nebo její část, jednak přijetí tohoto slibu druhou stranou.
- závěť – O závěť se jednalo jen tehdy, byl-li v textu posledního pořízení ustanoven dědic. Obsahovalo-li takové pořízení jen jiná opatření (např. zůstavitel v něm pouze ustanovil vykonavatele závěti), jednalo se o tzv. dovětek neboli kodicil.
- zákon.

● **Formy závěti**

Formy závěti upravovaly v ABGB zejména § 577 – 601. Pořizovat bylo možné:

- **závěť holografní** – Holografní závěť musela být sepsána vlastní rukou zůstavitele a jím také vlastnoručně podepsána. Zůstavitel se měl podepsat svým jménem; podpis musel uzavírat text závěti. Přítomnost svědků se nevyžadovala.

²⁰ Jednalo se o samostatný majetkový soubor *sui generis*. Od smrti zůstavitele do doby právní moci rozhodnutí o odevzdání pozůstalosti se tomuto souboru přisuzovala právní subjektivita. Za ležící pozůstalost jednal soudem ustanovený zástupce.

²¹ KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 3*. Praha: ASPI, 2007, s. 317.

²² Šlo o případ tzv. singulární sukcese, která je opakem sukcese univerzální – viz poznámka č. 4.

- **závěť allografní** – Jako allografní závěť se označovala závěť sepsaná osobou odlišnou od zůstavitele. Před třemi způsobilými svědky²³, z nichž alespoň dva měli být přítomni současně, musel zůstavitel výslovně prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Svědci nemuseli znát obsah závěti. Zůstavitel měl listinu vlastnoručně podepsat. Po něm své podpisy připojili vlastní rukou také svědci (s doložkou, která osvědčovala jejich poslání – např. „jako svědek“).

– Nemohl-li zůstavitel psát, měl na listinu místo podpisu vlastnoručně připojit znamení ruky (např. otisk palce), a to za přítomnosti všech tří svědků. Pokud nemohl číst, musel si jedním ze svědků nechat obsah listiny před zbývajícími dvěma přečíst. Tím, kdo obsah závěti četl, nesměl být její pisatel. Druzí dva svědci měli do obsahu listiny nahlédnout. Zůstavitel pak musel potvrdit, že jde o jeho poslední vůli.

- **ústní závěť mimosoudní** – Při této formě testování projevoval zůstavitel svoji poslední vůli ústně před třemi způsobilými svědky. Ti měli být přítomni současně a museli být schopni potvrdit, že v osobě zůstavitele nedošlo k omylu. Ústní závěť musela být na žádost každého, kdo na tom měl zájem, potvrzena shodnou přísežnou výpovědí všech tří svědků. V případě, že jeden ze svědků nemohl být přísežně vyslechnut, museli obsah poslední vůle dosvědčit alespoň zbylí dva.
- **závěť, učiněnou před soudem** – Písemná závěť musela být zůstavitelem alespoň vlastnoručně podepsána a soudu osobně odevzdána, sepsat ji ale mohl kdokoli. Soud měl listinu po jejím doručení vložit do obálky, kterou zapečetil, a na obálku poznamenat, čím poslední vůli obsahuje. O tomto jednání byl povinen sepsat protokol. Zůstaviteli mělo být vydáno potvrzení o úschově závětní listiny. Takto pořízená závěť představovala veřejnou listinu.

– Ústní pořízení muselo být učiněno tak, že zůstavitel přišel svoji poslední vůli ústně projevit k soudu. O jeho jednání byl soud povinen sepsat protokol, který měl zapečetit a uschovat. Podpis zůstavitele se nevyžadoval. Opět šlo o veřejnou listinu.

- **závěť ve formě notářského spisu** – Tuto formu poslední vůle upravoval zákon č. 75/1871 ř.z., jímž byl zaveden notářský řád.²⁴

²³ Svědeckou nezpůsobilost upravovaly § 591, 594 – 596.

²⁴ Komentář k této formě závěti viz ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. *Komentář k Československému občanskému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III (§§ 531 – 858)*. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 149-150.

- **společnou závěť manželů** (§ 1248) – Manželům dával ABGB možnost pořídit společnou závětní listinu, ve které mohli jako dědici povolat sami sebe navzájem, nebo jeden druhého, zatímco druhý povolal k dědění osoby třetí, anebo mohli dědici ustanovit jen osoby třetí. I taková závěť musela splňovat všechny obecné náležitosti (viz výše). Bylo ji rovněž možné odvolat, z odvolání jedné strany ovšem nešlo bez dalšího usuzovat na odvolání strany druhé.

Všeobecný občanský zákoník znal také **privilegované formy závětí** (§ 597 - 600). Šlo o poslední pořízení, která byla učiněna v době námořní plavby nebo v místě morové či jiné podobné nákazy. Náležitosti vojenských závětí byly obsaženy ve zvláštních zákonech.

• Obsah závěti

Základní obsahovou náležitostí závěti, která ji odlišovala od tzv. dovětku (viz výše), bylo podle § 553 **ustanovení dědice**, resp. dědiců jako univerzálních sukcesorů zůstavitele.

Vedle toho mohla závěť obsahovat i celou řadu dalších ustanovení: zůstavitel mohl např. omezit právní postavení dědice **podmínkou, lhůtou** nebo **příkazem** (§ 695 a n.), mohl také určit **správce pozůstalosti** či **vykonavatele poslední vůle**.²⁵

Pro případ, že by jím určený dědic dědictví nenabyl, mohl zůstavitel ustanovit dědice **náhradního** (tzv. substituta). Šlo o tzv. **obecné náhradnictví**, tj. obecnou substituci (viz výše), kterou upravovaly § 604 – 607 a § 614 – 615.

Vedle obecného náhradnictví znal ABGB i tzv. **svěřenské náhradnictví**, tj. fideikomisární substituci²⁶, upravenou v § 608 a n. Její podstatou bylo, že zůstavitel závětnímu dědici (tzv. fiduciáři) uložil, aby dědictví, které po něm přijme, přenechal po své smrti nebo v jiných zvláštních případech v závěti určenému náhradníkovi (tzv. fideikomisáři). Tento fideikomisář byl dědicem zůstavitele. Do doby, než mu měla být pozůstalost přenechána, však náleželo omezené vlastnické právo s právy a závazky zůstavitele fiduciáři.

Všeobecný občanský zákoník upravoval v § 618 – 645 ještě tzv. **svěřenství**. Šlo o nařízení, kterým zakladatel svěřenství prohlásil své jmění pro všechny budoucí nebo alespoň pro více potomků za nezczitelný majetek rodiny. Tohoto institutu využívali zejména šlechtici. Ke zřízení svěřenství bylo třeba zvláštního svolení (často přímo od císaře). Bylo

²⁵ BÍLEK, P.; ŠEŠINA, M. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. Praha: C.H.Beck, 2001, s. 15.

²⁶ podrobněji k fideikomisární substituci viz KNAPP, V. *Poznámky o fideikomisární substituci*. In: Ad Notam. č. 5/1995. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C.H.Beck, 1995, s. 110-114.; MIKEŠ, J. *O fideikomisární substituci (Výklad problematiky)*. In: Ad Notam. č. 3/2005. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C.H.Beck, 2005, s. 92-93.

nutné vyhotovit seznam věcí náležejících ke svěřenství a uschovat ho u soudu. Svěřenství byla zrušena zákonem č. 179/1924 Sb. z. a. n.²⁷

• Testamentární způsobilost

Aktivní testamentární způsobilost postrádali dle § 566 a n. např. nepřičetní (vyjma tzv. světlých okamžiků), zpravidla řeholníci a také nedospělci. Nezletilí, kteří ještě nedosáhli 18 let věku, mohli testovat jen ústně před soudem. Marnotratníci mohli pořizovat závěti jen o ½ svého majetku, druhá ½ připadala dědicům ze zákona.

Pasivní testamentární způsobilost neměly dle § 540 a § 542 – 543 např. osoby, které spáchaly proti zůstaviteli zločin, pokud jim tento neprominul, a dále ti, kdo se dopustili zavrženíhodného jednání proti projevu zůstavitelovy poslední vůle (např. tím, že donutili zůstavitele pořídit závěť určitého obsahu, překazili změnu závěti apod.). Z testamentární posloupnosti po zůstaviteli byly dále vyloučeny osoby, které před soudem přiznaly cizoložství či krvesmilstvo se zůstavitelem, nebo z něj byly usvědčeny. Podle § 121 nemohla dědit ze závěti po svém manželovi ani žena, která byla v době jeho smrti těhotná a znovu se provdala dříve, než porodila.

V úvahu přicházející dědic se také mohl svého dědického práva vzdát, pokud o tom se zůstavitelem uzavřel smlouvu (§ 551).

• Ochrana práv nepominutelných dědiců

Za nepominutelné dědice, tj. za osoby, na které zůstavitel měl povinnost ve své závěti pamatovat určitým podílem, považoval Všeobecný občanský zákoník dle § 762 a n. jeho děti (též vnuky a pravnuky), a neměl-li děti, jeho rodiče (a prarodiče).

Tyto osoby měly právo na tzv. **povinný díl**, který v případě dětí činil ½ a v případě rodičů třetinu jejich zákonného dědického podílu. Povinný díl měli hradit poměrně dědici i odkazovníci. Nepominutelnému dědici se na povinný díl započítávalo, co z pozůstalosti obdržel odkazy nebo jinými opatřeními zůstavitele, a dále to, co získal od zůstavitele za jeho života darem. Na povinný díl neměl nárok ten nepominutelný dědic, který se svého dědického práva zřekl, který nebyl způsobilý dědit (viz výše), a také ten, kterého zůstavitel vydědil.

Důvody **vydědění** byly v ABGB stanoveny taxativně (pro děti v § 768, § 770 a § 773 a pro rodiče v § 769 – 770 a § 773). Důvod vydědění zůstavitel nemusel uvádět. K vydědění

²⁷ BÍLEK, P.; ŠEŠINA, M. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. Praha: C.H.Beck, 2001, s. 7-8.

bylo třeba listiny mající stejné náležitosti jako poslední pořízení; stačila ovšem i tzv. negativní závěť, kterou zůstavitel ustanovil za dědice jiné osoby než nepominutelné dědice.

- **Zrušení závěti**

Zrušení závěti upravovaly v ABGB § 713 – 726. Závěť bylo možné zrušit:

- **pozdější platnou závěti** – O tom, zda a v jakém rozsahu pozdější závěť zruší závěť dřívější, rozhodovala na prvním místě vůle zůstavitele. Teprve neurčil-li zůstavitel, že má být platnost původního testamentu alespoň z části zachována, došlo k jeho zrušení v celém rozsahu.
- **odvoláním** – Odvolání bylo možné učinit buď výslovně (tj. ústně či písemně), anebo mlčky (tj. zničením závětní listiny). Pro ústní odvolání se vyžadovala stejná forma, jakou měla mít ústní závěť. Písemné odvolání muselo být učiněno buď ve formě holografní, nebo allografní. K odvolání závěti zničením závětní listiny mohlo dojít jejím přefíknutím, přeškrtnutím podpisu zůstavitele nebo vymazáním obsahu závěti.
- **odmítnutím dědictví ze strany dědiců** – Nechtěl-li nebo nemohl-li dědic (ani případný náhradník) přijmout pozůstalost, připadala tato dědicům ze zákona. Pokud ji nepřijali ani oni, za dědice se podle poměru hodnot svých odkazů považovali odkazovníci.

Všeobecný občanský zákoník platil na našem území v novelizovaném znění až do 31. prosince 1950. Na základě zákona č. 11/1918 Sb. z. a. n., o zřízení samostatného československého státu (tzv. recepční normy) byly do československého právního řádu prozatímně převzaty všechny rakouské i uherské právní předpisy, včetně ABGB. Všeobecný občanský zákoník ovšem nadále platil jen v českých zemích, na Slovensku a v Podkarpatské Rusi platilo právo uherské. Snaha odstranit tento právní dualismus vedla prakticky ihned po vzniku první republiky mimo jiné i k tomu, že se začalo pracovat na nové kodifikaci občanského práva. Nový občanský zákoník se však podařilo přijmout až po 2. světové válce.²⁸

²⁸ SCHELLEOVÁ, I.; SCHELLE, K. *Civilní kodexy 1811 – 1950 – 1964*. Brno: Doplněk, 1993, s. 24.

2.4 Dědění ze závěti v zákoně č. 141/1950 Sb., obč. zákoníku

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, byl přijat 25. října 1950 a na našem území platil od 1. ledna 1951 do 31. března 1964. Obsahoval 570 paragrafů a byl rozdělen na šest částí: úvodní ustanovení, obecná ustanovení, práva věcná, práva závazková, právo dědické (§ 509 – 561), ustanovení přechodná a závěrečná.

Tento zákoník právní úpravu dědického práva podstatně zjednodušil a také zestručnil. Zatímco v ABGB bylo dědickému právu věnováno 293 paragrafů, nová právní úprava se spokojila s 52 paragrafy. Zároveň přinesl určité novinky.

Zřejmě nejvýznamnější změna byla obsažena v § 509, který stanovil, že **dědictví se nabývá smrtí zůstavitele** (tak je tomu v našem dědickém právu i dnes – viz níže v kapitolách č. 3, 4 a 5). Tím byl zrušen institut ležící pozůstalosti²⁹ a nechtěl-li se někdo stát dědicem, musel dědictví odmítnout (§ 517 a n.).

Nový občanský zákoník znal už jen dva **dědické tituly**, a to závěť a zákon (§ 512), přičemž byla stanovena zásada preferování dědění ze zákona oproti dědění ze závěti, jak tomu bylo dříve.³⁰

Značně omezeny byly také **odkazy**. Za odkaz se považovala již jen peněžitá částka nebo movitá věc a odkazovníkem byl pouze ten, kdo splňoval podmínky stanovené v § 537. Kdo tyto podmínky nesplňoval, byl považován za dědice a pokud se dědictví písemnou smlouvou se zůstavitelem předem nezřekl, nebyl nezpůsobilý dědit nebo dědictví neodmítl (§ 516 – 525), odpovídal za závazky zůstavitele.

- **Formy a obsah závěti, testamentární způsobilost, ochrana práv nepominutelných dědiců a zrušení závěti**

Změny se dotkly i dědění ze závěti, jehož právní úprava byla obsažena v hlavě třicáté šesté, v § 534 – 553. Již se nerozlišovalo mezi závětí a dovětkem a testament bylo možné pořádat jen v písemné formě (§ 541). Přípustnými **formami závěti** byly závěť holografní, allografní a závěť učiněná před soudem nebo před notářem (§ 542 – 545). Společnou závěť manželů ani privilegované formy testamentu nový občanský zákoník neznal.

²⁹ BÍLEK, P.; ŠEŠINA, M. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. Praha: C.H.Beck, 2001, s. 105.

³⁰ Zatímco podle § 560 – 563 ABGB v případě, že závětní dědic nenabyl dědictví, přirůstal uvolněný podíl ostatním dědicům ze závěti, podle § 513 nového občanského zákoníku byli místo takového závětního dědice povoláni dědicové ze zákona. Co nenabyl žádný dědic, připadalo jako odúmrtí státu.

Podstatně bylo zasaženo také do pořizovací volnosti zůstavitele (**obsah závěti**). Pod sankcí neplatnosti závěti v ní zůstavitel nemohl např. omezit dědice podmínkou ani nemohl stanovit, že dědic má dědictví nabýt jen na určitou dobu nebo později než dnem smrti zůstavitele. Neplatné bylo i ustanovení testamentu, kterým zůstavitel určoval, na koho má dědictví přejít po smrti původního dědice, a rovněž zůstavitelův příkaz, aby dědic dědictví nebo jeho část použil určitým způsobem nebo aby něco vykonal (§ 550). Naopak možnost zůstavitele ustanovit obecného náhradního dědice zůstala zachována (§ 539).

Aktivní testamentární způsobilost postrádali ti, kdo nebyli v plném rozsahu svéprávní. Nezletilí, kteří dovršili 15. rok věku, však mohli pořizovat alespoň o tom, co nabyli vlastní prací (§ 540).

Pasivní testamentární způsobilost neměly osoby, které se dopustily úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželovi, dětem či rodičům, nebo zavřiženého jednání proti projevu zůstavitelovy poslední vůle, pokud jim zůstavitel neprominul (§ 522).

Za **nepominutelné dědice** nový občanský zákoník považoval podle § 551 nezletilé potomky zůstavitele, kterým se musel dostat celý jejich zákonný podíl, a dále ostatní potomky a ty z rodičů nebo prarodičů, kteří se v době smrti zůstavitele nacházeli v nouzi a nebyli schopni práce. Tyto osoby měly nárok na $\frac{1}{4}$ svého zákonného podílu. Podmínky vydědění nepominutelných dědiců stanovil § 552.

Závěť bylo možné zrušit platnou závětí pozdější nebo jejím odvoláním (§ 553).

Občanský zákoník z roku 1950 platil na našem území ve srovnání s ABGB jen velmi krátce, necelých 14 let. S účinností od 1. dubna 1964 byl nahrazen novým občanským zákoníkem, zákonem č. 40/1964 Sb., který byl přijat 26. února 1964 [OZ]. Tento nový kodex občanského práva platí na našem území v novelizované podobě dodnes. Úprava dědického práva je v něm obsažena v části sedmé, v § 460 – 487.³¹

³¹ O obecných předpokladech dědění a o právní úpravě dědění ze závěti podle zákona č. 40/1964 Sb, občanského zákoníku pojednávají kapitoly č. 3 a 4.

3. Obecné předpoklady dědění

K tomu, aby mohlo dojít k přechodu zůstavitelem zanechaného majetku na dědice, vyžaduje současná česká právní úprava, aby byly splněny následující předpoklady:

- smrt fyzické osoby – zůstavitele,
- existence dědictví, resp. pozůstalosti,
- právní důvod dědění,
- způsobilost dědice nabýt dědictví,
- absence odmítnutí dědictví povolaným dědicem,
- absence překážky v nabytí dědictví (příkaz k započtení na dědický podíl – viz níže v kapitole č. 4.4.3, dohoda o vypořádání dědictví).

3.1 Smrt fyzické osoby - zůstavitele

Základním předpokladem realizace dědického práva v našem právním řádu je smrt fyzické osoby³² – zůstavitele (§ 460 OZ). Jde o právní skutečnost, s níž zákon spojuje vznik, změnu či zánik právních vztahů, kterých byl zemřelý účastníkem. Smrtí podle § 7 odst. 2 OZ zaniká způsobilost fyzické osoby mít práva a povinnosti, tj. právní subjektivita.

Je možné rozlišovat:³³

- **smrt skutečnou** (kterou lze prokázat předepsaným způsobem),
- **smrt domnělou, jinak také formální**³⁴ (kterou předepsaným způsobem prokázat nelze, avšak z okolností je velmi pravděpodobné nebo dokonce jisté, že fyzická osoba, o kterou jde, již nežije).

Smrt člověka se prokazuje úředním zjištěním (prohlídkou mrtvého) a vydáním úmrtního listu.³⁵ Podrobnosti stanoví vyhláška č. 19/1988 Sb.

Zjištění smrti fyzické osoby náleží především lékařům. Jeho úkolem je ohledat mrtvolu a vystavit list o prohlídce mrtvého. V něm lékař konstatuje smrt, její pravděpodobnou příčinu

³² Pokud dojde k zániku právnické osoby, řeší se situace jinak – v úvahu přicházejí zejména právní předpisy o likvidaci právnické osoby (např. § 70 – 75b ObchZ).

³³ MIKEŠ, J. *Dědictví a právo (právní poradce pro každého)*. Praha: Informatorium, 1993, s. 31.

³⁴ KUČERA, R. *Dědictví*. Praha: Linde, 2001, s. 19.

³⁵ KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné I*. Praha: ASPI, 2005, s. 187.

a dobu, kdy nastala. Údaj o době smrti nabývá na významu, pokud při jedné události zemře více osob, které by po sobě mohly být navzájem povolány za dědice. Nelze-li určit, kdo z takových osob zemřel dříve a kdo později, má se za to, že takové osoby zemřely současně.³⁶

Pokud z nějakého důvodu nelze smrt fyzické osoby prokázat předepsaným způsobem, rozhodne o jejím prohlášení za mrtvou soud. Řízení o prohlášení za mrtvého je upraveno v § 195 – 200 Občanského soudního řádu [OSŘ]. Lze ho zahájit na návrh toho, kdo má na věci právní zájem (§ 195 odst. 1 OSŘ), nebo i bez návrhu (§ 81 odst. 1 OSŘ). Podle § 88 písm. f) OSŘ je k takovému řízení místně příslušný okresní (obvodní) soud, který byl naposledy v České republice obecným soudem toho, kdo má být prohlášen za mrtvého.

Občanský zákoník v § 7 odst. 2 rozlišuje dva případy, kdy je na základě rozhodnutí soudu možné prohlásit fyzickou osobu za mrtvou:

- **Jestliže smrt nelze prokázat předepsaným způsobem, soud fyzickou osobu prohlásí za mrtvou, zjistí-li její smrt jinak.**

Tyto tzv. důkazy smrti mají svůj význam např. při leteckých haváriích nebo při povodních. V takových situacích mrtvolu často ohledat nelze, soud ale může např. vyslechnout svědky a na základě jejich výpovědí dospět k závěru, že osoba, o kterou jde, již nežije.

Ve svém rozhodnutí soud vysloví, že určitá osoba zemřela, a zároveň stanoví den její smrti. Pravomocné rozhodnutí soudu má stejné účinky jako úmrtní list.³⁷

- **Za mrtvou soud prohlásí také nezvěstnou fyzickou osobu, lze-li se zřetelem ke všem okolnostem usoudit, že již nežije.**

Uzná-li soud, že tu jsou podmínky pro prohlášení nezvěstné osoby za mrtvou, ustanoví jí opatrovníka (§ 195 odst. 2 OSŘ). Dále vyhláškou nebo jiným vhodným způsobem vyzve nezvěstného, aby se do jednoho roku přihlásil, a každého, kdo o něm ví, aby o něm podal zprávu. Zároveň provede všechna potřebná šetření o nezvěstném (§ 196 odst. 1 OSŘ).

Zjistí-li soud během řízení, že nejsou splněny podmínky prohlášení za mrtvého, řízení zastaví. Po uplynutí lhůty určené ve vyhlášce vydá soud rozsudek o prohlášení nezvěstné osoby za mrtvou. V něm uvede den, který platí za den smrti nezvěstného, příp. den, který nepřežil (§ 197 – 198 OSŘ). Rozsudek má účinky ex nunc.³⁸

³⁶ MIKEŠ, J.; MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo. Praktická příručka. Komplettní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. Praha: Linde, 2007, s. 14.

³⁷ BUREŠ, J.; DRÁPAL, L.; KRČMÁŘ, Z. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl (§ 1 – 200za)*. Praha: C.H.Beck, 2006, s. 956.

³⁸ tamtéž, s. 954.

V případech, se kterými počítá § 199 OSŘ, je možné rozhodnutí o prohlášení za mrtvého opravit i zcela zrušit.

Smrt fyzické osoby i její prohlášení za mrtvou se zapisují do knihy úmrtí podle příslušných ustanovení zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách.

K zápisu je příslušný obecní úřad, a to dle místa úmrtí, místa nalezení mrtvolky nebo dle místa vyložení z dopravního prostředku, došlo-li ke smrti během cesty. Při úmrtí občana České republiky v cizině provádí zápis do knihy úmrtí Úřad městské části Brno-střed. Pokud dojde k prohlášení osoby za mrtvou, provádí zápis do knihy úmrtí na základě pravomocného rozhodnutí soudu Úřad městské části Praha 1.

3.2 Existence dědictví, resp. pozůstalosti

Dalším předpokladem realizace dědického práva v českém právním řádu je existence dědictví, resp. pozůstalosti. Oba pojmy označují totéž. První je používán se zřetelem k osobě dědice a k tomu, o co se jeho dosavadní majetková sféra děděním zvětší. Druhý naopak přihlíží k zůstaviteli a k majetku, který zanechal.³⁹

Dědické právo je právem majetkovým. Aby mohlo dojít k jeho realizaci, musí po zemřelé fyzické osobě nějaký majetek (tj. hodnoty, které jsou ocenitelné v penězích)⁴⁰ zůstat. Po zemřelém, který žádný majetek nezanechal, k dědickému nástupnictví nedochází.

Předmětem dědění jsou zejména:⁴¹

- **věci (movité i nemovité)** ve vylučném vlastnictví nebo v podílovém spoluvlastnictví zůstavitele, jakož i práva a povinnosti vzešlé z vypořádání případného společného jmění zůstavitele a pozůstalého manžela,
- **zůstavitelovy pohledávky, práva** – Jedná se však pouze o ta práva, která smrtí zůstavitele nezanikají a která nepřechází (podle zvláštní právní úpravy) na další subjekty jinak než děděním.

Podle § 579 odst. 2 OZ smrtí věřitele jeho právo zanikne, bylo-li plnění omezeno jen na jeho osobu; zanikne i právo na bolestné a na náhradu za ztížení společenského uplatnění. Úmrtím rovněž zanikne právo odpovídající věcnému břemenu, svědčí-li určité osobě jako osobě z tohoto břemene oprávněné (§ 151p odst. 4 OZ),

³⁹ KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 3*. Praha: ASPI, 2007, s. 293.

⁴⁰ tamtéž, s. 293.

⁴¹ tamtéž, s. 294.

a předkupní právo z vedlejšího ujednání při kupní smlouvě, pokud zemřel oprávněný (§ 604 OZ). Smrtí zmocněnce zaniká plná moc (§ 33b odst. 1 písm. d) OZ), úmrtím příkazce zaniká smlouva příkazní (§ 731 OZ).

Mezi práva, která smrtí oprávněného nezanikají, ale přechází na další subjekty jinak než děděním, patří: peněžité nároky z pracovního poměru, peněžité nároky ze sociálního zabezpečení a z nemocenského pojištění, peněžité dávky státní sociální podpory a sociální péče, pojistné plnění z pojištění osob a nájem bytu. Úprava jejich přechodu na další osoby v případě smrti oprávněného je obsažena ve zvláštních právních předpisech⁴².

- **majetková autorská práva a průmyslová práva**, jejichž dědění má oporu ve zvláštních právních předpisech⁴³,
- **podnik, který patřil zůstaviteli** – Týká se to i podílu zemřelého společníka ve veřejné obchodní společnosti a podílů obou typů společníků v komanditní společnosti. Do pozůstalosti spadají také práva akcionáře a společníka společnosti s ručením omezeným, stejně jako vypořádací podíl člena družstva (vše dle příslušných ustanovení zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku [ObchZ]).

Předmětem dědického nástupnictví ovšem nejsou jen aktiva. Každý případný dědic by si měl uvědomit, že bude-li povolán k dědictví, přejdou na něj spolu se zůstavitelovými aktivy také jeho **dluhy, pasiva**.⁴⁴ Tato skutečnost je důsledkem zásady univerzální sukcese, která se v našem právním řádu uplatňuje.

Odpovědnost dědice za dluhy dědictví tížící se však týká jen těch závazků zůstavitele, které jeho smrtí nezanikají. Nepatří k nim povinnosti, jejichž obsahem bylo plnění, které mělo být zůstavitelem provedeno osobně (§ 579 odst. 1 OZ).

Podle § 470 odst. 1 OZ dědic odpovídá za zůstavitelovy dluhy jen do výše ceny nabytého dědictví. Jeho odpovědnost je tedy omezena. Dědic ovšem za uspokojení zůstavitelových věřitelů ručí nejen majetkem, který mu připadl z dědictví, ale i majetkem vlastním. Děděním dochází ke splnutí zanechaného majetku s majetkem dědice.⁴⁵

⁴² zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální pomoci, zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, a zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

⁴³ zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zákon č. 527/1990 Sb., o vynálezech a zlepšovacích návrzích, zákon č. 529/1991 Sb., o ochraně topografií polovodičových výrobků, zákon č. 478/1992 Sb., o užitných vzorech, zákon č. 441/2003 Sb., o ochranných známkách, a zákon č. 207/2000 Sb., o ochraně průmyslových vzorů.

⁴⁴ blíže k této problematice viz ELIÁŠ, K. *Přechod dluhu na dědice z hlediska občanského práva hmotného*. In: Právní fórum – český právník měsíčník. č. 6/2005. Praha: ASPI, 2005, s. 230-236.

⁴⁵ ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; ŠKÁROVÁ, M.; SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2006, s. 846.

K povinnostem, které jsou nerozlučně spjaty s nabytím dědictví, patří také **povinnosti za podstatou dědictví**. Dědic je povinen uhradit zejména přiměřené náklady spojené s pohybem zůstavitele (§ 470 odst. 1 OZ) a také náklady spojené s řízením o dědictví (např. odměnu správce dědictví – viz níže v kapitole č. 4.6, odměnu notáře jako soudního komisaře či výlohy spojené s dokazováním)⁴⁶.

Je-li dědictví předloženo, mohou se dědici s věřiteli dohodnout, že jim dědictví k úhradě dluhů přenechají. Dohodu musí schválit soud (§ 471 odst. 1 OZ, § 175p OSŘ). Nedojde-li k této dohodě, řídí se povinnost dědiců plnit dluhy vůči věřitelům ustanoveními občanského soudního řádu o likvidaci dědictví (§ 471 odst. 2 OZ, § 175t a n. OSŘ).

3.3 Právní důvod dědění

K tomu, aby se někdo mohl stát dědicem zemřelé fyzické osoby, je nutné, aby mu svědčil některý z důvodů dědění, které zákon uznává. Podle § 461 odst. 1 OZ se dědí:⁴⁷

- **ze zákona** (seskupení dědiců do čtyř dědických skupin vychází z bližšího či vzdálenějšího příbuzenského nebo obdobného vztahu dotyčné osoby k zůstaviteli; dědicem ze zákona může být pouze fyzická osoba),
- **ze závěti** (určení dědice závětí je věcí svobodné úvahy a projevu vůle zůstavitele; za dědice může být povolána osoba fyzická i právnická, může jím být také stát).

Ačkoli občanský zákoník uvádí závět' jako dědický titul až na druhém místě, má dnes testamentární posloupnost (na rozdíl od dřívějšího nazírání⁴⁸) před intestátní přednost. Zůstavitelova poslední vůle je považována za přípustný zásah do uspořádání zákonné dědické posloupnosti. K té pak dochází teprve tehdy, zemře-li zůstavitel bez zanechání platné závěti.

Podle § 461 odst. 1 OZ je možný také **souběh dědění ze závěti a dědění ze zákona**. K takové kumulaci dochází v následujících případech:⁴⁹

- zůstavitel zanechal závět', nepořídil v ní ale o celém svém majetku (jeho zbývající část si mezi sebe rozdělí dědici ze zákona – § 461 odst. 2, druhá věta OZ),
- zůstavitel zanechal závět', pořídil v ní o celém svém majetku, ale závětní dědic nedědí (jeho podíl připadne dědicům ze zákona – § 461 odst. 2, první věta OZ),

⁴⁶ KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 3*. Praha: ASPI, 2007, s. 318.

⁴⁷ ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; ŠKÁROVÁ, M.; SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2006, s. 836.

⁴⁸ MIKEŠ, J. *Dědictví a právo (právní poradce pro každého)*. Praha: Informatorium, 1993, s. 35.

⁴⁹ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, s. 30.

- zůstavitel zanechal závět', svůj veškerý majetek v ní odkázal dědicům ze závěti, ale nerespektoval ustanovení § 479 OZ, které chrání neopominutelné dědice, a některý z takto opomenutých dědiců se dovolal relativní neplatnosti zůstavitelovy poslední vůle podle § 40a OZ (v takovém případě je testament v té části, v níž zůstavitel nerespektoval právo neopominutelného dědice, neplatný, a tomuto dědici se musí dostat jeho povinný díl).

Z uvedeného vyplývá, že jeden a týž dědic může být povolán k dědění jak ze závěti, tak ze zákona. V takovém případě ovšem nemá možnost odmítnout dědictví opírající se o jeden z těchto důvodů a přijmout dědictví z druhého. Projev o odmítnutí nebo přijetí dědictví postihuje oba důvody dědění nerozlučně (dle § 466 OZ nelze dědictví odmítnout jen zčásti).

3.4 Způsobilost dědice nabýt dědictví

Mezi předpoklady realizace dědického práva patří dle současné české právní úpravy také existence způsobilého dědice.⁵⁰ Teorie rozlišuje:⁵¹

- absolutní dědickou způsobilost,
- relativní dědickou způsobilost.

Absolutní dědická způsobilost vychází z objektivních okolností a týká se jak fyzických, tak právnických osob.

Fyzická osoba se může stát dědicem jen tehdy, dožila-li se okamžiku smrti zůstavitele. Musí jít o osobu, která je nadána právní subjektivitou; na tom, zda je způsobilá k právním úkonům, nezáleží.⁵² Dědicem se může stát i tzv. nasciturus (§ 7 odst. 1 OZ).

Právnické osoby přichází jako dědici v úvahu pouze při dědění ze závěti (viz výše). I jim může dědictví připadnout jen tehdy, pokud v okamžiku smrti zůstavitele existují. Dědicem však může být i právnická osoba, k jejímuž vzniku má dojít teprve na základě závěti (jako je tomu v případě nadace či nadačního fondu, zřizovaných podle § 477 odst. 2 OZ a § 3 odst. 1 zákona č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech [NadZ]).⁵³

⁵⁰ podrobněji k problematice dědické nezpůsobilosti viz KRÁLOVÁ, J.; ECK, L. *Dědická nezpůsobilost*. In: Ad Notam. č. 2/2004. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C.H.Beck, 2004, s. 34-38.

⁵¹ KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 3*. Praha: ASPI, 2007, s. 294.

⁵² K přechodu zůstavitelova majetku na dědice dochází přímo ze zákona, není tedy zapotřebí žádného právního úkonu z jeho strany, a v řízení o dědictví může být zastoupen.

⁵³ KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 3*. Praha: ASPI, 2007, s. 295.

Relativní dědická způsobilost naproti tomu zohledňuje subjektivní aspekty vztahu zůstavitel – potenciální dědic, a připadá tak v úvahu pouze u fyzických osob. Její ztrátu spojuje § 469 OZ se dvěma skupinami zavrženého jednání dědice vůči zůstaviteli:

- **Nedědí, kdo se dopustil úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům.**

Uvedený výčet osob je taxativní. Dědic je nezpůsobilý nabýt dědictví bez ohledu na to, zda se trestného činu dopustil jako přímý pachatel, návodce nebo pomocník. Trestný čin musel spáchat úmyslně (zavinění ve formě nedbalosti nestačí) a za života zůstavitele. Nezáleží na tom, zda pro takový trestný čin byl nebo mohl být stíhán či odsouzen.⁵⁴ Byl-li však v této věci vynesena pravomocný odsuzující rozsudek soudu, je jím orgán projednávající dědictví vázán (§ 135 odst. 1 OSŘ); v ostatních případech posuzuje tuto otázku jako otázku předběžnou.⁵⁵

- **Nedědí, kdo se dopustil zavrženého jednání proti projevu zůstavitelovy poslední vůle** (a to nejen závěti, ale i listiny o vydědění a listin o jejich zrušení).

Dědice je nezpůsobilý nabýt dědictví např. proto, že zůstaviteli zabránil poslední vůli pořádit nebo odvolat, že na zůstavitele vyvíjel fyzický nebo psychický nátlak zaměřený na pořízení poslední vůle určitého obsahu, že závěť zfalšoval, zatajil její existenci, ačkoli mu byla známa apod. K takovému zavrženému jednání dědice může dojít i po smrti zůstavitele.⁵⁶ O tom, zda jde o zavrženého jednání či nikoli, rozhoduje soud vždy v konkrétním případě na základě svého uvážení.

V případech relativní dědické nezpůsobilosti je dle § 469 OZ možné, aby zůstavitel dědici jeho jednání prominul. Může se tak stát výslovně, např. povoláním jeho osoby za dědice v následně zřízené závěti, ale i mlčky. Jednou projevené prominutí je neodvolatelné.

Dědická nezpůsobilost nastává přímo ze zákona a dopadá jak na dědice ze zákona, tak na dědice ze závěti. Netýká se, jak je tomu při vydědění (viz níže v kapitole č. 4.5), jen potomků zůstavitele. K dědické nezpůsobilosti se přihlíží z úřední povinnosti.⁵⁷

Pokud byl dědickou nezpůsobilostí stížen dědic ze závěti, nastupuje na jeho místo náhradní závětní dědic, a není-li ho, dědici ze zákona. Jestliže dědická nezpůsobilost postihla dědice ze zákona, rozdělí si jeho podíl jeho potomci, a nemá-li jich, zvětší se o uvolněný podíl

⁵⁴ ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; ŠKÁROVÁ, M.; SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2006, s. 841.

⁵⁵ viz Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 30. 12. 2007, sp. zn. 24 Co 315/07.

⁵⁶ ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; ŠKÁROVÁ, M.; SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2006, s. 841.

⁵⁷ tamtéž, s. 840-841.

podíly ostatních dědiců povolaných k dědění ze zákona. Dědictví, jehož nenabude žádný dědic, připadne dle § 462 OZ státu.

V případě, že ke zjištění dědické nezpůsobilosti dojde až po skončení řízení o dědictví, ve kterém bylo jeho nabytí nezpůsobilému dědici potvrzeno, je možné uplatnit proti tomuto dědici žalobu dle § 485 OZ. Žalobu je možné podat v tříleté promlčecí lhůtě, která začíná běžet právní mocí rozhodnutí, jímž bylo dědické řízení ukončeno.⁵⁸

3.5 Absence odmítnutí dědictví povolaným dědicem

Občanský zákoník z roku 1964 je (stejně jako byl i občanský zákoník z roku 1950 – viz výše) založen na zásadě, že dědictví se nabyvá smrtí zůstavitele (§ 460 OZ). To ale neznamená, že by povolaný dědic měl povinnost dědictví přijmout. Pokud o dědictví nestojí, může využít možnosti, kterou mu dávají § 463 – 468 OZ, a dědictví odmítnout.

Odmítnutí dědictví přichází v úvahu až po smrti zůstavitele; možnost zřeknutí se dědického práva předem písemnou smlouvou mezi případným dědicem a zůstavitelem nebyla z předchozích právních úprav (viz výše) do současné převzata.

Odmítnutí dědictví je považováno za jednostranný, výslovný a adresný projev vůle.⁵⁹ Lze ho učinit ústním prohlášením dědice u soudu, u něhož se vede řízení o dědictví (příp. u notáře jako soudního komisaře), nebo písemným prohlášením jemu zasláným. Odmítnout dědictví může dědic osobně, ale i prostřednictvím svého zástupce, jemuž za tím účelem udělil zvláštní plnou moc (§ 463 odst. 1 a 2 OZ). Za osobu nezpůsobilou k právním úkonům může takový úkon učinit její zákonný zástupce, dle § 28 OZ s tím však musí souhlasit také opatrovnícký soud. Naproti tomu k prohlášení o přijetí dědictví žádný takový souhlas třeba není.⁶⁰

Lhůta k odmítnutí dědictví trvá dle § 464 OZ zásadně jeden měsíc a začíná běžet dnem následujícím po dni, kdy byl dědic o právu dědictví odmítnout a o následcích takového odmítnutí vyrozuměn soudem.⁶¹ Výjimečně může být, požádá-li o to dědic před jejím uply-

⁵⁸ LUŽNÁ, R. *Dědická nezpůsobilost a vydělení*. In: Právní rádce – měsíčník Hospodářských novin. č. 1/2007. Praha: Economia, 2007, s. 25.

⁵⁹ MIKEŠ, J.; MUŽIKÁŘ, L. *Dědické právo. Praktická příručka. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. Praha: Linde, 2007, s. 28.

⁶⁰ KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 3*. Praha: ASPI, 2007, s. 301.

⁶¹ Neučiní-li dědic, který byl vyrozuměn o svém dědickém právu, o možnosti dědictví odmítnout a o následcích tohoto odmítnutí, ve lhůtě podle § 464 OZ žádné prohlášení, hledí se na něj po marném uplynutí této lhůty stejně, jako by prohlásil, že dědictví neodmítá. (viz Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 30. 8. 1996, sp. zn. 24 Co 214/96.).

nutím, prodloužena. Obrací-li se soud s vyzooměním na dědice na území jiného státu, určí k prohlášení o odmítnutí dědictví lhůtu obvykle delší než jeden měsíc.⁶²

Neznámého dědice a dědice neznámého pobytu soud vyzoomí vyhláškou (§ 468 OZ). Ve vyhláše takovému dědici určí lhůtu, ve které o sobě má dát vědět. Zároveň ho poučí, že jinak se k němu při dalším postupu v řízení o dědictví nebude přihlížet. Jeho opatrovník nemůže prohlášení o odmítnutí či neodmítnutí dědictví učinit.

Odmítnout dědictví nemůže dle § 465 OZ dědic, který svým počínáním již dal najevo, že dědictví odmítnout nechce. Za takové počínání je třeba považovat např. převod majetku, který je předmětem dědění, na jiné osoby, nebo uplatňování zůstavitelových pohledávek, dovolání se relativní neplatnosti závěti, dále podání žaloby na vydání dědictví od nepravého dědice apod. Naproti tomu jednání, při kterém jde vlastně o ochranu zanechaného majetku, o odvracení hrozící újmy, za takové počínání považovat nelze.⁶³

Prohlášení o odmítnutí dědictví je neodvolatelné (§ 467 OZ) a nelze s ním spojovat výhrady ani podmínky; dědic se také nemůže vzdát dědictví jen zčásti (viz výše). Taková prohlášení by neměla účinky odmítnutí dědictví (§ 466 OZ).

Odmítnutí dědictví se týká pouze toho dědice, který je odmítl. Ten se svým platným prohlášením vylučuje z dědění nejen ohledně majetku, který mu byl v době jeho učinění znám, ale i majetku, který třeba vyjde najevo až později. To platí i ohledně dluhů zatěžujících dědictví.

Na původně povolaného dědice se hledí, jako by se okamžiku zůstavitelovy smrti nedožil, a k dědění jsou povoláni dědici ostatní (podobně jako při dědické nezpůsobilosti). I oni však nabývají dědictví smrtí zůstavitele a podmínky pro přechod zanechaného majetku na jejich osobu tak musí splňovat již v okamžiku jeho smrti.⁶⁴ Nestačilo by, kdyby je splnili až následně k okamžiku, kdy se pro ně uvolnilo místo po odmítnutím dědici.

Právo dědictví odmítnout je právem majetkovým a jako takové přechází na dědice toho, kdo se sice dožil okamžiku zůstavitelovy smrti, ale zemřel ještě před uplynutím lhůty k odmítnutí dědictví. Dochází zde k tzv. **transmisi dědictví**. Pokud dědic neodmítne své dědictví po zemřelém dědici původním, je mu zachováno právo odmítnout jeho dědictví po původním zůstaviteli.⁶⁵

⁶² ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; ŠKÁROVÁ, M.; SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2006, s. 839.

⁶³ MIKEŠ, J.; MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo. Praktická příručka. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. Praha: Linde, 2007, s. 30.; viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 3. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1351/2000.

⁶⁴ tamtéž, s. 31-32.

⁶⁵ KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 3*. Praha: ASPI, 2007, s. 303.

4. Současná právní úprava dědění ze závěti

4.1 Charakter závěti⁶⁶

Institut závěti (jinak také testamentu, posledního pořízení či poslední vůle) je v českém právním řádu v současné době upraven zejména v hlavě třetí sedmé části občanského zákoníku, v jeho § 476 – 480, a dále v příslušných ustanoveních zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářském řádu [NŘ]).

Závěť je **pořizovatelem osobně učiněný, formální, jednostranný, kdykoli odvolatelný projev vůle o tom, komu má v případě jeho smrti připadnout jím zanechaný majetek.**⁶⁷ Pořízení testamentu je výrazem práva nakládat s vlastním majetkem (§ 123 OZ), které přesahuje meze lidské existence. Podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod má každý právo vlastnit majetek, jehož dědění se zaručuje.

Závěť je jedním ze dvou dědických titulů, které náš právní řád uznává (vedle zákona – viz výše). Intestátní dědická posloupnost je založena na principu familiarizace⁶⁸, zohledňuje příbuzenství či blízký vztah zákonného dědice k zůstaviteli. Její uspořádání však nemusí vždy odpovídat zvláštním poměrům, v nichž zůstavitel žil. Proto má testamentární posloupnost před intestátní přednost.

Zůstavitel pořizuje závěť zejména tehdy, nemá-li zákonné dědice, nebo pokud chce jako dědice ustanovit někoho jiného, než komu by dědictví připadlo při intestátní dědické posloupnosti. Může také povolát tytéž osoby, ale v jiných podílech, příp. k jednotlivým hodnotám zanechaného majetku. Pořizovateli závěť dále umožňuje zřídit nadaci, zatížit nemovitost věcným břemenem ve prospěch spoludědice či dát příkaz k započtení na dědický podíl. Jeho v zásadě jediným omezením je, že musí respektovat práva tzv. neopominutelných dědiců (§ 479 OZ – viz níže v kapitole č. 4.4.4).

Závěť je **ryze osobním právním úkonem**, nepřichází při něm v úvahu zastoupení. Účinnost tohoto projevu vůle zároveň nemůže být závislá na souhlasu či povolení ze strany jiné osoby nebo orgánu. Určit osobu svého dědice, příp. osoby dědiců a jejich dědické podíly,

⁶⁶ blíže viz HAVRÁNKOVÁ, A. *Závěť – jednostranný právní úkon*. In: Právní rádce – měsíčník Hospodářských novin. č. 7/2002. Praha: Economía, 2002, s. 14-16.

⁶⁷ HOLUB, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 1. svazek (§ 1 – 487)*. Praha: Linde, 2003, s. 659.

⁶⁸ MIKEŠ, J.; MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo. Praktická příručka. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. Praha: Linde, 2007, s. 54.

je výhradním právem zůstavitele.⁶⁹ Společný testament dvou nebo více osob je nepřipustný (§ 476 odst. 3 OZ).

Při pořizování závěti je **nutné dbát všech náležitostí**, které zákon vyžaduje k platnosti jakéhokoli právního úkonu (§ 34 a n. OZ – viz níže v kapitole č. 4.2). Závěť nesmí svým obsahem nebo účelem odporovat zákonu, nesmí ho obcházet ani se přičít dobrým mravům.

Vedle toho musí testament splňovat i náležitosti zvláštní (§ 476 a n. OZ – viz níže v kapitole č. 4.3), v nichž se odráží specifika tohoto právního úkonu. Každá závěť musí být pořizena v písemné formě a musí v ní být uveden den, měsíc a rok, kdy byla podepsána. Tyto zpřísněné požadavky jsou odůvodněny tím, že právní následky vyvolává testament až v době, kdy už jeho pořizovatel nežije a není tedy jeho prostřednictvím možné zjistit, co projevem své vůle zamýšlel.

V případě nedodržení předepsaných náležitostí **poslední vůle je tato neplatná**. Vzhledem k tomu, že ustanovení občanského zákoníku stanoví podmínky pro platnost právních úkonů (včetně závěti) jsou kogentní povahy, jde v těchto případech vždy o neplatnost absolutní.⁷⁰ Absolutní neplatnost nastává přímo ze zákona s účinky *ex tunc* a přihlíží se k ní z úřední povinnosti. Absolutně neplatná závěť vůbec nevyvolá právní účinky, které zůstavitel svým projevem vůle zamýšlel; vady takového testamentu rovněž není možné zpětně zhojit.⁷¹

Vznik závěti jako právního úkonu (zejména splnění předepsaných náležitostí) je nutné posuzovat podle práva platného v době jejího pořizení; platnost závěti po obsahové stránce (např. okruh neopominutelných dědiců) a její účinky se posuzují dle práva platného v době úmrtí zůstavitele (§ 873 OZ).⁷²

Dědit lze rovněž podle závěti, která byla pořizena v zahraničí podle cizího práva. Z hlediska posouzení platnosti takového testamentu je rozhodující obsah mezinárodní smlouvy, kterou je Česká republika vázána a která upravuje tuto otázku ve vztahu ke státu, na jehož území byl pořizen. Není-li takové mezinárodní smlouvy, je třeba postupovat dle příslušných ustanovení zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním [ZMPS]⁷³.

⁶⁹ KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 3*. Praha: ASPI, 2007, s. 303.

⁷⁰ O relativní neplatnosti závěti pojednává v souvislosti s institutem ochrany neopominutelných dědiců kapitola č. 4.4.4.

⁷¹ KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 1*. Praha: ASPI, 2005, s. 163.

⁷² SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, s. 43.

⁷³ § 17 ZMPS: „Právní poměry dědické se řídí právním řádem státu, jehož byl zůstavitel příslušníkem v době smrti.“

§ 18 ZMPS: (1) „Způsobilost zřít nebo zrušit závěť, jakož i účinky vad vůle a jejího projevu se řídí právem státu, jehož příslušníkem byl zůstavitel v době projevu vůle. ...“

(2) „Forma závěti se řídí právem státu, jehož příslušníkem byl zůstavitel v době, kdy závěť učinil; stačí však, vyhoví-li právu státu, na jehož území byla závěť učiněna. Totéž platí o formě zrušení závěti.“

• Úschova závěti

Testament, který pořídil, si může zůstavitel ponechat u sebe, svěřit ho do úschovy jiné osobě (včetně dědice) či zvolit **úschovu notářskou**.

S žádostí o úschovu se pořizovatel může obrátit na kteréhokoli notáře v České republice; nemusí jít nutně o notáře se sídlem v obvodu okresního soudu, kde má pořizovatel své bydliště.⁷⁴

Postup notáře při přijetí testamentu do úschovy, úschově samotné a při vydání závěti z úschovy je upraven v § 82 – 84 NŘ.

Testament může do notářské úschovy uložit sám pořizovatel nebo jeho zmocněnec, vybavený zvláštní plnou mocí, která ho k tomu výslovně opravňuje. Závěť lze notáři do úschovy zaslat také poštou. O přijetí závěti do úschovy sepíše notář protokol. Ukládá-li testament do úschovy zmocněnec pořizovatele, vydá se jedno vyhotovení protokolu tomuto zmocněnci a další se zašle pořizovateli.

Povinností notáře, vyplývající z § 83 odst. 1 písm. b) NŘ, je přezkoumat platnost předložené závěti z hlediska jejích obsahových i formálních náležitostí a o výsledku tohoto přezkumu vyrozumět zůstavitele. Zjištěné nedostatky by však neměly být důvodem k odmítnutí úschovy, pokud na ní žadatel i nadále trvá.⁷⁵

Přijme-li notář testament do úschovy, pak je povinen zapsat stanovené údaje o takové závěti a jejím pořizovateli pomocí elektronického přenosu dat do tzv. **Centrální evidence závětí** (dále jen „CEZ“)⁷⁶. Za přijetí závěti do úschovy náleží notáři odměna ve výši 800,- Kč.⁷⁷

Závěť může zůstavitel kdykoli za svého života požadovat od notáře z úschovy zpět. Notář může uschovaný testament vydat pouze jeho pořizovateli nebo tomu, kdo se prokáže zvláštní plnou mocí, kterou mu pořizovatel za tímto účelem udělil. Podpis pořizovatele na takové plné moci musí být úředně ověřen. O vydání závěti z notářské úschovy se sepíše protokol (§ 84 odst. 2 NŘ), jehož vyhotovení se předá příjemci. Je-li příjemcem zmocněnec zůstavitele, zašle notář další vyhotovení protokolu také zůstaviteli.

⁷⁴ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, s. 93.

⁷⁵ BÍLEK, P.; DRÁPAL, L.; JINDŘICH, M.; WAWERKA, K. *Notářský řád a řízení o dědictví. Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2003, s. 265.

⁷⁶ podrobněji k CEZ viz kapitola č. 4.3.3.

⁷⁷ Výši odměny notáře určuje vyhláška Ministerstva spravedlnosti ČR o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví č. 196/2001 Sb. - tzv. notářský tarif [NT]. Odměna notáře je stanovena v příloze NT = v sazebníku odměny notáře za úkony notářské činnosti. V případě úschovy závěti určuje odměnu položka I.

• Zrušení závěti

Zůstavitel může jednou pořízený testament také změnit či zrušit. Svého práva zrušit závěť může její pořizovatel využít kdykoli až do své smrti a nemůže se ho platně vzdát. I kdyby takové prohlášení učinil, zůstalo by bez právních následků.⁷⁸

Zrušení závěti je (stejně jako její pořízení) právním úkonem zůstavitele a jako takové musí splňovat veškeré náležitosti, jež jsou pro platnost právního úkonu předepsány (viz výše).

Podle ustanovení § 480 OZ se závěť ruší:

- **platnou závětí pozdější, pokud vedle ní nemůže obstát** – Zůstavitel může za svého života pořídit neomezený počet závětí. Je mu tak umožněno reagovat na důležité změny v osobních či majetkových vztazích, příp. na jiné skutečnosti.

K tomu, aby pozdější závěť zrušila dřívější, se nevyžaduje, aby byla zřízena ve stejné formě. Starší testament nebo jeho příslušné ustanovení je možné zrušit také platnou listinou o vydědění, pokud vedle ní závěť nemůže obstát.⁷⁹

Pořídí-li zůstavitel novou závěť, mohou nastat následující situace:⁸⁰

- novější závěť zruší starší v plném rozsahu (je-li její obsah zcela nahrazen obsahem závěti pozdější – např. zůstavitel ustanoví v původním testamentu dědicem veškerého svého majetku osobu X, zatímco v pozdější závěti osobu Y),
- novější závěť zruší starší jen částečně (pokud se nová a dřívější závěť obsahově překrývají jen zčásti – např. zůstavitel povolá v původním testamentu za dědice veškerého svého majetku osobu X a v pozdějším určí, že dědicem jeho bytu se má stát osoba Y – potom osoba Y zdědí byt a osoba X vše ostatní).
- obsah původního a nového testamentu se nepřekrývá vůbec, takže vedle sebe mohou obstát v plném rozsahu (např. v původní závěti je osoba X povolána za dědice zůstavitelovy zahrady a v pozdější osoba Y za dědice jeho chaty).

Platný testament pozdější ruší testament předcházející, pokud vedle něj nemůže obstát, již okamžikem, kdy byl zřízen. Odvoláním, zrušením ani zničením novějšího testamentu nedojde k obnovení závěti původní.⁸¹

⁷⁸ MIKEŠ, J. *Dědictví a právo (právní poradce pro každého)*. Praha: Informatorium, 1993, s. 89.

⁷⁹ HOLUB, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 1. svazek (§ 1 – 487)*. Praha: Linde, 2003, s. 704.

⁸⁰ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, s. 97-98.

⁸¹ viz Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 26. 7. 1999, sp. zn. 18 Co 385/98 a dále viz Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 30. 5. 1980, sp. zn. 11 Co 127/80; lze se však setkat i s opačným názorem – např. MIKEŠ, J. *Dědictví a právo (právní poradce pro každého)*. Praha: Informatorium, 1993, s. 90.: „...V tom, že se pořizovatel po odstranění pozdější závěti nepostaral o to, aby dřívější závěť byla zrušena, je možné spatřovat výraz toho, že chtěl, aby podle ní došlo k dědickému nástupnictví...“.

- **odvoláním závěti**⁸² – Odvolání závěti je výslovný projev vůle zůstavitele, kterým ruší svou dřívější závěť, aniž by zároveň musel pořídit jinou. Odvolání se může týkat jednoho konkrétního testamentu, může ale dopadat i na všechny zůstavitelovy dřívější závěti obecně. Testament je možné odvolat jako celek, nebo lze zrušit jen jeho vybranou část.

K odvolání závěti je třeba stejné formy jako k jejímu pořízení. To ale neznamená, že by musela být zachována tatáž konkrétní forma, v jaké byla zřízena závěť, kterou chce zůstavitel svým jednáním odvolat (např. vlastnoruční formou je tak možné odvolat testament, který byl pořízen sepsáním notářského zápisu atd.).

Odvolání závěti může být učiněno jako samostatný právní úkon nebo ho lze pojmout jako jedno z ustanovení nového testamentu, příp. listiny o vydědění.

- **zničením listiny, na níž byla závěť napsána** – Jedná se o zřejmě nejjednodušší způsob zrušení závěti, jeho využití je však omezené. Přichází v úvahu pouze u tzv. soukromých testamentů (viz níže v kapitole č. 4.3) a jen tehdy, má-li pořizovatel listinu ve své moci. U závětí pořízených formou notářského zápisu, jehož prvopis zůstává v úschově u notáře a nemůže z ní být nikomu vydán, tento způsob zrušení využít nelze.⁸³

Testament může být zničen jednak jeho roztrháním, spálením či jiným zlikvidováním, a jednak tím, že se odstraní písemný projev na listině (např. chemickou cestou, vymazáním, přepsáním, přeškrtnutím apod.). Přeškrtnutí části textu ruší jen takto postiženou část, zbytek závěti zůstává v platnosti. Přeškrtnutí celého textu nebo jen podpisu a data má za následek zrušení celého testamentu.⁸⁴

Listinu musí zničit sám zůstavitel. Zničení musí být úmyslné, nemůže jít o pouhou neopatrnost, náhodu nebo omyl. Byl-li testament téhož data a obsahu vyhotoven ve více vyhotoveních, lze jeho zrušení dosáhnout jen zničením všech; nestačilo by, kdyby zůstavitel zničil jen některé z nich.⁸⁵

Pořízení závěti zůstaviteli nijak nebrání v tom, aby s majetkem, o kterém testoval, i nadále nakládal. Jednotlivá ustanovení testamentu nebo i závěť jako celek tak mohou pozbýt svých účinků i tehdy, pokud zůstavitel s hodnotami, které mají být předmětem dědění ze závěti, naloží již za svého života tak, že ke dni úmrtí nebudou součástí jeho majetku, tzn. ani

⁸² HOLUB, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 1. svazek (§ 1 – 487)*. Praha: Linde, 2003, s. 704-705.

⁸³ MIKEŠ, J.; MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo. Praktická příručka. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. Praha: Linde, 2007, s. 103.

⁸⁴ MIKEŠ, J. *Dědictví a právo (právní poradce pro každého)*. Praha: Informatorium, 1993, s. 91.

⁸⁵ tamtéž, s. 91-92.

předmětem dědictví.⁸⁶ Povolá-li však zůstavitel někoho za dědice peněžní částky, která se nenachází v zanechaném majetku, je ustanovení závěti platné. K uspokojení tohoto dědice musí přispět dědici ostatní.⁸⁷

4.2 Formální náležitosti závěti

K platnosti závěti vyžaduje naše současná právní úprava splnění celé řady formálních náležitostí (viz výše). Z obecného hlediska jsou požadavky kladeny zejména na osobu pořizovatele testamentu, na jeho vůli a projev této vůle. Ohledně jejich splnění rozhoduje stav v době pořízení závěti.

4.2.1 Náležitosti osoby pořizovatele

- **Věk pořizovatele**

Aktivní testamentární způsobilost má v zásadě pouze ten, kdo je plně způsobilý k právním úkonům. Tato způsobilost vzniká v plném rozsahu nabytím **zletilosti**, tj. dovršením 18 let věku nebo dříve, pokud osoba starší 16 let (ale mladší 18 let) uzavře se souhlasem soudu manželství. Takto nabytá zletilost se neztrácí ani v případě, že manželství později zanikne či je prohlášeno za neplatné (§ 8 OZ).

Závěť však může pořídit i **osoba nezletilá, která dovršila 15. rok svého věku**. Lze tak ovšem učinit pouze formou notářského zápisu (§ 476d odst. 2 OZ). Tím má být garantováno, že pořizovatelova vůle bude odpovídajícím způsobem vyjádřena, ale zároveň dojde spolupůsobením notáře i k poučení nezletilého o povaze zamýšleného úkonu a jeho účinnosti.⁸⁸ Vzhledem k osobní povaze závěti jako právního úkonu zde nepřichází v úvahu ingerence zákonného zástupce nezletilého ani souhlas opatrovnického soudu dle § 28 OZ.

Otázkou k zodpovězení pro teorii i praxi zůstává, zda nezletilí starší 15 let mohou pořizovat o celém svém majetku, tedy i o majetku nemovitém nebo majetku vysoké hodnoty.

⁸⁶ viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 11. 1982, sp. zn. 4 Cz 64/82.

⁸⁷ ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; ŠKÁROVÁ, M.; SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2006, s. 855.; s uvedenou problematikou, i když posuzovanou z poněkud odlišného zorného úhlu, se vypořádal i Městský soud v Praze ve svém rozhodnutí ze dne 28. 2. 2001, sp. zn. 24 Co 51/2001.

⁸⁸ MIKEŠ, J.; MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo. Praktická příručka. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. Praha: Linde, 2007, s. 56-57.

Zatímco JUDr. Petr Bezouška, Ph.D.⁸⁹ se domnívá, že „*ustanovení § 476d odst. 2 OZ by mělo být vykládáno v souladu s § 9 OZ*“, jenž říká, že nezletilí mají způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku, jiní autoři s ním nesouhlasí.⁹⁰

Osobně se přikláním spíše k názoru, že nezletilí starší 15 let by měli mít možnost testovat o jakémkoli svém majetku. Z dikce § 476d odst. 2 OZ totiž žádné omezení v tomto ohledu nevyplývá. Obligatorně předepsaná forma notářského zápisu by pak měla zaručit, že nezletilý svůj záměr náležitě uváží.

• Duševní stav pořizovatele

Aktivní testamentární způsobilost nemá osoba, která byla rozhodnutím soudu **zbavena způsobilosti k právním úkonům**. Soud fyzickou osobu této způsobilosti zbaví, není-li pro duševní poruchu, jež není jen přechodná, vůbec schopna činit právní úkony (§ 10 odst. 1 OZ).

Podobně je tomu i u osob, jimž byla **způsobilost k právním úkonům** na základě rozhodnutí soudu pouze **omezena**. Soud fyzické osobě omezí tuto způsobilost, není-li pro duševní poruchu, jež není jen přechodná, anebo pro nadměrné požívání alkoholických nápojů, omamných prostředků či jedů schopna činit jen některé právní úkony (§ 10 odst. 2 OZ). Takoví jedinci mají sice způsobilost k právním úkonům v určitém rozsahu zachovánu, lze však předpokládat, že právní úkon tak zásadního charakteru, jakým je závěť, činit nemohou.⁹¹

Rozhodným okamžikem pro posouzení způsobilosti jedince pořídit závěť je den, v němž nabude právní moci rozhodnutí soudu o zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům takové osoby. Dotyčný pak nemůže testament platně pořídit ani tehdy, kdyby se tak stalo ve „světlem okamžiku“.⁹² Dle § 38 odst. 1 OZ je právní úkon každého, kdo není plně způsobilý k právním úkonům, od počátku neplatný.

Zbavení ani omezení způsobilosti k právním úkonům nemusí být nevratné. Pokud se změní či odpadnou důvody, které k tomuto zásahu do soukromé sféry jedince vedly, soud zbavení nebo omezení způsobilosti změní, příp. zruší (§ 10 odst. 3 OZ).

⁸⁹ BEZOUŠKA, P. *Nezletilý a závěť notářským zápisem*. In: Právní rádce – měsíčník Hospodářských novin. č. 4/2005. Praha: Economia, 2005, s. 21.

⁹⁰ MIKEŠ, J. *Dědictví a právo (právní poradce pro každého)*. Praha: Informatorium, 1993, s. 55.: „...nezletilý, který dovršil patnáctý rok svého věku, může platně zřídit závěť o jakémkoli svém majetku...“; SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, s. 45-46.

⁹¹ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, s. 46.

⁹² MIKEŠ, J.; MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo. Praktická příručka. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. Praha: Linde, 2007, s. 57-58.

Za určitých okolností ovšem může být testament neplatný, i přestože ho pořídil zůstavitel k právním úkonům jinak způsobilý. Podle § 38 odst. 2 OZ totiž nemůže být platný žádný **právní úkon** (tedy ani závět'), který jednajíc osoba učinila v duševní poruše, jež ji činí k takovému úkonu neschopnou. Tato neschopnost bývá přechodného rázu a vyvolat ji může celá řada příčin (např. požití nadměrného množství alkoholu, působení jedů či některých druhů léčiv, šok, euforie nebo apatie). Že zůstavitel jednal pod jejich vlivem, je vždy třeba dokázat. Důkazní břemeno nese ten, kdo platnost úkonu zpochybňuje.⁹³

Naproti tomu trpí-li někdo tělesnou vadou, ve zřízení závěti mu to nepřekáží. Podle povahy takové vady je však nutné zvolit příslušnou formu závěti⁹⁴ (viz níže v kapitole č 4.3).

4.2.2 Náležitosti vůle pořizovatele

• Svoboda vůle

Vůle zůstavitele musí být především svobodná (§ 37 odst. 1 OZ). Svobodný není právní úkon, jestliže byl učiněn pod nedovoleným nátlakem. Takový úkon neodpovídá skutečné vůli jednajícího a nemohou s ním být proto spojovány žádné právní následky.

Teorie občanského práva rozeznává:⁹⁵

- přímé, tj. fyzické donucení (*vis absoluta*),
- bezprávní výhrůžku (*vis compulsiva*).

Fyzickým donucením se rozumí takový nátlak na vůli jednající osoby, který vylučuje, aby se její vůle jakkoli uplatnila. Nejde o vůli jednajícího, neboť ta je nahrazena vůlí donucujícího. Mezi násilím a projevem vůle jednající osoby musí být přičinná souvislost.⁹⁶

Bezprávní výhrůžka je naproti tomu donucením psychickým. Podle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 12. 1998, sp. zn. 3 Cdon 1522/96 „*je jí vynucováno něco, co vymucováno být nesmí, přičemž může spočívat v tom, že je vyhrožováno něčím, co hrozící vůbec není oprávněn provést, nebo co sice oprávněn provést je, ale nesmí tím hrozit tak, aby někoho pohnul k určitému právnímu úkonu; není třeba, aby cíl, který je sledován použitím bezprávné výhrůžky, byl sám protiprávní. Musí dále jít o výhrůžku takového druhu a takové*

⁹³ MIKEŠ, J.; MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo. Praktická příručka. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. Praha: Linde, 2007, s. 58.

⁹⁴ MIKEŠ, J. *Dědictví a právo (právní poradce pro každého)*. Praha: Informatorium, 1993, s. 57.

⁹⁵ KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné I*. Praha: ASPI, 2005, s. 152.

⁹⁶ MIKEŠ, J. *Dědictví a právo (právní poradce pro každého)*. Praha: Informatorium, 1993, s. 57.

intenzity, aby podle okolností a povahy konkrétního případu u toho, vůči komu jí bylo použito, vzbudila důvodnou bázeň, a výhrůžka musí být adresována tomu, jehož právní úkon se vynucuje, nebo osobám jemu blízkým.“ Mezi projevem vůle jednajícího a bezprávní výhrůžkou musí být příčinná souvislost.

- **Vážnost vůle**

Vůle zůstavitele musí být vážná (§ 37 odst. 1 OZ). To znamená, že pořizovatel testamentu chce vyvolat právní následky, které zákon se závětí jako právním úkonem spojuje.⁹⁷ Jde zejména o to, aby k pořízení poslední vůle došlo s úmyslem zůstavitele povolat v ní uvedenou osobu (příp. osoby) za dědice.

Na existenci vážné vůle k právnímu úkonu lze usoudit z objektivních skutečností, za nichž k němu došlo. O vážný právní úkon jde tehdy, byl-li učiněn způsobem, jenž nevzbuzuje pochybnost, že osoba zamýšlela přivodit právní účinky, které zákon s jejím projevem vůle spojuje. Pokud pochybnosti o vážnosti vůle vzniknou, je třeba posuzovat konkrétní okolnosti případu.⁹⁸

Za vážně míněné právní úkony není možné považovat zejména ty, které byly učiněny při hře, na jevišti, při vyučování, v žertu apod.⁹⁹ V případě pochybnosti o tom, zda jednání bylo míněno vážně, nebo se jednalo pouze o žert, je dle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 5. 2004, sp. zn. 30 Cdo 1912/2003 „*třeba pochybnost přičíst k tíži toho, kdo ji svým jednáním způsobil (nikoli tedy k tíži toho, kdo si měl takovéto jednání vyložit z hlediska, zda bylo míněno vážně či nikoliv).*“

- **Absence omylu**

Vůle musí být prostá omylu. Podle § 49a OZ je neplatný jakýkoli právní úkon, jestliže jej jednající osoba učinila v omylu vycházejícím ze skutečnosti, jež je pro jeho uskutečnění rozhodující, a osoba, které byl tento úkon určen, omyl vyvolala, nebo o něm musela vědět.

Z právě uvedeného vyplývá, že ustanovení § 49a OZ je použitelné pouze pro adresné právní úkony. V případě závětí, která je úkonem neadresným (viz výše), toto ustanovení tedy využít nelze. To ale neznamená, že by se k omylu, bez něhož by zůstavitel závěť nepořídil,

⁹⁷ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, s. 47.

⁹⁸ viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 6. 2004, sp. zn. 22 Cdo 1993/2003.

⁹⁹ ŠVESTKA, J.; JEHLÍČKA, O.; ŠKÁROVÁ, M.; SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2006, s. 245-246.

nebo by měla jiný obsah, nemělo vůbec přihlížet. Z absence zvláštní právní úpravy o tom, jaký vliv na platnost testamentu by měl mít případný omyl jeho pořizovatele, tento závěr vyvodit nelze.¹⁰⁰

Platnost závěti bývá ovšem posuzována až v době, kdy již zůstavitel není naživu a nemůže se k tomu, zda na jeho straně došlo k omylu, vyjádřit. Přítomnost omylu tak není lehké dokázat. Usuzovat na ni bude zpravidla možné pouze tehdy, bude-li omyl zřejmý ze samotného obsahu závěti (např. kdyby zůstavitel zdůvodnil ustanovení určité osoby za svého dědice ze závěti tím, že již nikdo z jeho rodiny nežije, ačkoli tomu tak ve skutečnosti není).¹⁰¹

Zjevnou nesprávnost spočívající např. v tom, že zůstavitel uvede: „svým dědicem ustanovuji svého jediného vnuka“, ale neoznačí jej správným příjmením, však za podstatný omyl, který by mohl způsobit neplatnost závěti, považovat nelze.¹⁰²

4.2.3 Náležitosti projevu vůle pořizovatele

K náležitostem projevu vůle řadíme její určitost a srozumitelnost (§ 37 odst. 1 OZ). Každý testament musí být také pořízen v předepsané formě (§ 476 a n. OZ – viz níže v kapitole č. 4.3).

Právní úkon je **nesrozumitelný**, jestliže ani jeho výkladem nelze zjistit, co jím mělo být po slovní či jiné stránce vyjádřeno.¹⁰³

Právní úkon je **neurčitý**, je-li vyjádření projevu vůle sice po jazykové stránce srozumitelné, avšak nejednoznačný je jeho věcný obsah, přičemž tuto neurčitost obsahu nelze odstranit ani překlenout výkladem.¹⁰⁴ Zůstavitelova vůle musí být určitá, především pokud jde o určení dědiců. Odporují-li si některá ustanovení závěti, vůle určitá není.¹⁰⁵

Obecné pravidlo pro výklad právních úkonů je zakotveno v § 35 odst. 2 a 3 OZ. Podle odst. 2 uvedeného paragrafu je právní úkony vyjádřené slovy třeba vykládat nejen podle jejich jazykového vyjádření, ale též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem. Takto lze vykládat i testament. Pomocí výkladu však není možné

¹⁰⁰ MIKEŠ, J.; MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo. Praktická příručka. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. Praha: Linde, 2007, s. 60.

¹⁰¹ MIKEŠ, J. *Dědictví a právo (právní poradce pro každého)*. Praha: Informatorium, 1993, s. 58.

¹⁰² MIKEŠ, J.; MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo. Praktická příručka. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. Praha: Linde, 2007, s. 61.

¹⁰³ ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; ŠKÁROVÁ, M.; SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2006, s. 246.

¹⁰⁴ viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2001, sp. zn. 28 Cdo 883/2001.

¹⁰⁵ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, s. 47.

jakkoli nahrazovat nebo doplňovat vůli, kterou zůstavitel při jeho pořízení neměl, nebo kterou sice měl, ale neprojevil ji.¹⁰⁶

Z rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 11. 1986, sp. zn. 4 Cz 61/86 vyplývá, že „k posouzení skutečné vůle pisatele závěti, jsou-li o ní pochybnosti, je třeba zjišťovat vedle znění textu listiny (slovního výkladu) všechny okolnosti, za nichž byl projev vůle o ustanovení závětních dědiců učiněn a z nichž lze dovodit skutečnou vůli zůstavitele...Není napravováním neurčitosti projevu vůle, jestliže projev vůle je vykládán se zřetelem k okolnostem případu.“

4.3 Formy závěti

Formou závěti se rozumí způsob, jakým je navenek projevena pořizovatelova vůle.¹⁰⁷ Tyto způsoby jsou zákonem stanoveny taxativně.

Podle platného znění § 476 odst. 1 OZ může zůstavitel pořídit:

- **závěť holografní (vlastnoruční),**
- **závěť allografní (napsanou jinak než vlastní rukou zůstavitele),**
- **závěť ve formě notářského zápisu.**

Mezi jednotlivými formami závětí tak můžeme rozlišovat závěti soukromé (z. holografní a z. allografní) a závěti úřední ve formě notářského zápisu.¹⁰⁸

Každý testament musí být pod sankcí neplatnosti pořízen **v písemné formě a musí v něm být uveden den, měsíc a rok, kdy byl podepsán** – to stanoví § 476 odst. 2 OZ a judikatura k tomu dodává: „Datum, které je podstatnou náležitostí závěti, se musí shodovat s datem, kdy byla listina obsahující závěť podepsána. Údaj o datu podpisu závěti, uvedený v listině o ověření pravosti podpisu závěti, nemůže nahradit chybějící datum v samotném textu závěti, ani opravit datum, uvedené v textu závěti, které není datem, kdy byla závěť skutečně podepsána. Podpis musí být umístěn na úplném konci závěti; to neplatí pro umístění data.“ (z rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 4. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004). A dále: „Podepsal-li zůstavitel závěť alespoň svým příjmením, je tím splněna náležitost podpisu závěti podle § 476 odst. 2 OZ, pokud o totožnosti podpisu zůstavitele nejsou žádné pochybnosti.“ (z rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 1. 1983, sp. zn. 4 Cz 82/82).

¹⁰⁶ viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 11. 2001, sp. zn. 21 Cdo 372/2001.

¹⁰⁷ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, s. 79.

¹⁰⁸ tamtéž, s. 79.

4.3.1 Závěť holografní

Holografní závěť¹⁰⁹ je zřejmě nejrozšířenější formou závěti. Pro její použití mluví zejména její jednoduchost (lze ji sepsat v podstatě kdykoli a kdekoli, k jejímu pořízení se nevyžaduje asistence dalších osob) a dále to, že s jejím sepsáním nejsou spojeny žádné náklady. K její platnosti je dle § 476a OZ třeba pouze to, aby byla zůstavitelem celá napsána vlastní rukou a aby ji tento také vlastnoručně podepsal.

Holografní závěť nemůže k poslednímu pořízení o svém majetku využít nezletilý (§ 476d odst. 2 OZ) ani osoba, která nemůže číst či psát (§ 476c, § 476d odst. 3 a 4 OZ). Musí se však jednat o skutečnou nemožnost. Pokud je čtení nebo psaní jen obtížné, sepsání vlastnoruční závěti to nebrání.

Z rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 12. 2001, sp. zn. 30 Cdo 1975/2001 vyplývá, že „závěť je vlastnoručně sepsána i v případě, že byla sepsána nedominantní rukou zůstavitele.“ Ve výjimečných případech lze připustit i to, aby k napsání textu poslední vůle byla použita např. noha nebo ústa. Je to možné tehdy, je-li pisatelem testamentu osoba, která pro svou tělesnou vadu nemůže psát rukou, pokud si uvedeným způsobem počíná i při jiných písemných projevech.¹¹⁰

Tím, že zákon klade důraz na to, aby **závěť v celém jejím rozsahu napsal zůstavitel vlastní rukou**, sleduje (kromě jiného) zajištění její pravosti. Rukopis totiž vykazuje charakteristické rysy písma pisatele. Z nich lze později (v porovnání s jinými písemnostmi pocházejícími od zůstavitele) zjistit, zda závěť skutečně napsal; z tahů písma lze dále vypožorovat, zda zůstavitel při pořizování testamentu nejednal v duševní poruše.¹¹¹

Závěť je možné sepsat v českém, ale i v jiném jazyce. Na použitém psacím prostředku ani na materiálu, na který pořizovatel svou poslední vůli vyjádřil, nezáleží.

Testament může obsahovat i více listů. V takovém případě se doporučuje, aby zůstavitel po dokončení závěti jednotlivé listy spojil, aby je nebylo možné od sebe oddělit, příp. je očísloval. Rovněž lze každou ze samostatných stran na závěr textu vlastnoručně podepsat a uvést datum, kdy k tomu došlo.¹¹²

Vlastnoruční testament může mít i podobu dopisu adresovaného dědici, příp. jiné osobě. K tomu je však nezbytné, aby takový dopis splňoval po formální stránce všechny náležitosti.

¹⁰⁹ vzor holografní závěti viz příloha č. 8.1.

¹¹⁰ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědici a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, s. 81.

¹¹¹ MIKEŠ, J.; MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo. Praktická příručka. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. Praha: Linde, 2007, s. 92.

¹¹² tamtéž, s. 93.

losti testamentu a aby z něj bylo zřejmé, že pisatel měl v úmyslu povolát v dopise uvedenou osobu za svého dědice.¹¹³

Holografní závět' musí být zůstavitelem vlastnoručně podepsána. Za platný podpis pořizovatele závěti je možné považovat i podpis uměleckým jménem nebo pseudonymem, byl-li pisatel ve společnosti pod tímto označením znám.¹¹⁴ Nejednotné jsou ale v teorii názory na to, zda lze místo podpisu v textu závěti (zejména byl-li obsažen v dopise) uvést pouze příbuzenský vztah pisatele k adresátovi (např. „Tvůj otec“).

Zatímco Doc. JUDr. Jiří Mikeš¹¹⁵, jehož názor v tomto ohledu sdílím i já, se domnívá, že „není-li ani při tomto označení pochybnosti o osobě pisatele, popřípadě i osoby obmyšlené, a jsou-li i jinak splněny náležitosti požadované pro závět', neměly by uvedené odchylky od běžné zvyklosti mít za následek neplatnost tohoto právního úkonu“, JUDr. Ilona Schelleová, Dr.¹¹⁶ si myslí opak: „uvedení rodinného nebo příbuzenského vztahu nelze dle mého soudu jako platný podpis závěti uznat“.

Podpis zůstavitele nemusí být úředně ověřen, musí však uzavírat text závěti (viz výše); text napsaný za podpisem by byl bez právních následků.

Za dosavadní text poslední vůle může její pisatel připojit pouze tzv. dodatek, kterým by původní znění závěti doplňoval, příp. měnil. I takovýto dodatek ale musí, má-li být platný, vyhovovat všem náležitostem vlastnoručního testamentu.¹¹⁷

Datum podpisu závěti musí být připojeno rovněž vlastní rukou zůstavitele. Podle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 11. 1998, sp. zn. 21 Cdo 586/98 totiž „z ustanovení § 476a OZ nelze dovozovat, že k platnosti vlastnoručně psané závěti postačí, je-li vlastnoruční její text a podpis, zatímco datum může být uvedeno i jiným způsobem.“

4.3.2 Závět' allografní

Allografní závět'¹¹⁸ byla do našeho právního řádu znovu zavedena novelou občanského zákoníku, provedenou zákonem č. 509/1991 Sb., s účinností od 1. ledna 1992. Jde o tradiční formu poslední vůle, známou z dřívějších právních úprav (viz výše), současný občanský zákoník ji ale v původním znění neupravoval.

¹¹³ MIKEŠ, J. *Dědictví a právo (právní poradce pro každého)*. Praha: Informatorium, 1993, s. 63.

¹¹⁴ MIKEŠ, J.; MUZIKÁŘ, L. *Dědictvé právo. Praktická příručka. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. Praha: Linde, 2007, s. 93.

¹¹⁵ tamtéž, s. 94.

¹¹⁶ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědictvé právo*. Brno: Computer Press, 2007, s. 80.

¹¹⁷ HOLUB, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 1. svazek (§ 1 – 487)*. Praha: Linde, 2003, s. 665.

¹¹⁸ vzor allografní závěti viz příloha č. 8.2.

Postup nezbytný pro platnost allografní závěti je o něco složitější než v případě závěti holografní. Obě formy testamentu však mají stejnou výhodu – ani s pořízením allografní závěti nejsou spojeny žádné náklady. Nevýhodou může být, že existenci testamentu (a někdy i jeho obsah) není možné s ohledem na přítomnost svědků nikdy zcela utajit.

Allografní závěť se může vyskytovat ve dvou formách, a to jako:

- obecná forma allografní závěti (§ 476b OZ),
- závěť se třemi svědky úkonu (§ 476c, § 476d odst. 3, 4 a 5 OZ).

● **Obecná forma allografní závěti**

Občanský zákoník v § 476b umožňuje zůstaviteli **sepsat svůj testament i jinak než vlastní rukou. Listinu však její pořizovatel musí vlastnoručně podepsat.**

Způsob vyhotovení této závěti není rozhodující. Může být pořízena zůstavitelem či jinou osobou pomocí technických prostředků (psací stroj, počítač a tiskárna), nebo ji může jiná osoba sepsat dle pokynů zůstavitele vlastnoručně.¹¹⁹ Byl-li text poslední vůle pořízen osobou odlišnou od zůstavitele, nejedná se o pisatele ve smyslu § 476f OZ. Vyhotovitelem závěti tak mohou být i osoby v tomto paragrafu uvedené, tj. závětní a zákonný dědic a dále osoby jim blízké.¹²⁰ Nic také nebrání tomu, aby testament sepsal svědek.

K platnosti allografní závěti § 476b OZ dále vyžaduje, aby **zůstavitel před dvěma současně přítomnými svědky výslovně¹²¹ projevil, že listina obsahuje jeho poslední vůli.** Svědci musí být přítomni pouze při tomto úkonu; jejich přítomnost při pořizování testamentu ani při jeho podpisu zůstavitelem se nevyžaduje. Obsah závěti tak svědkům nemusí být znám.

Svědci se musí na závěť podepsat (§ 476b OZ). Přestože zůstavitel není povinen testament podepisovat v jejich přítomnosti, je nezbytné, aby svůj podpis na listinu připojil ve stejný den. Pokud by tak neučinil, byla by závěť neplatná pro rozpor s § 476 odst. 2 OZ.¹²²

Dle rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 6. 8. 1999, sp. zn. 18 Co 397/98 *„výslovný projev vůle zůstavitele, učiněný před dvěma svědky současně přítomnými, že listina obsahuje jeho poslední vůli, může být učiněn jak před podepsáním listiny zůstavitelem, tak i po jejím podepsání zůstavitelem, avšak v přímé souvislosti s podepsáním listiny jejími svědky a dříve, než tito svědci listinu podepíší. Zůstavitel může tento projev učinit ústně, písemně, případně i jiným jednoznačným, nesporným a pochyby nevzbuzujícím způsobem, z něhož je*

¹¹⁹ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, s. 81.

¹²⁰ viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 5. 1997, sp. zn. 2 Cdon 1883/96.

¹²¹ Nestačilo by tedy, kdyby zůstavitel pouze přikývl hlavou na položenou otázku.

¹²² HOLUB, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 1. svazek (§ 1 – 487)*. Praha: Linde, 2003, s. 667.

zřejmě jeho vědomí skutečnosti, že listina obsahuje jeho poslední vůli a že s jejím obsahem souhlasí.“

Svědky mohou být pouze jedinci, kteří jsou plně způsobilí k právním úkonům. Naopak nemohou jimi být osoby uvedené v § 476e a § 476f OZ. Ustanovení § 476e OZ vylučuje jako svědky osoby nevidomé, neslyšící, němé a ty, které neznají jazyk, v němž se projev vůle činí. V § 476f OZ se hovoří o závětním a zákonném dědici a osobách jim blízkých¹²³. Za svědka je považována pouze taková osoba, která je touto funkcí předem pověřena. Nemůže jím být ten, kdo byl pořízení závěti jen nahodile přítomen.¹²⁴

Pokud by některá z výše uvedených osob přesto jako svědek testamentu působila, mělo by to za následek neplatnost závěti jako celku. Podle rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 30. 11. 1999, sp. zn. 24 Co 328/99 je však *„závěť dle § 476b OZ, při jejímž pořízení působila jako svědek osoba blízká jen některému z více závětních dědiců (§ 476f OZ), neplatná jen v té části, kde bylo pořízeno ve prospěch tohoto závětního dědice (§ 41 OZ). Část závěti, která se týká pořízení ve prospěch jiných dědiců, je platná.*“ Tím je umožněna alespoň částečná realizace vůle zůstavitele.

• **Závěť se třemi svědky úkonu**

Závěť se třemi svědky úkonu je určena pro:

- **osoby, které z objektivních důvodů¹²⁵ nemohou číst nebo psát (§ 476c OZ)** – Takové osoby mohou testament pořídit rovněž formou notářského zápisu (viz níže v kapitole č. 4.3.3).

Zpřísnění podmínek pro pořízení allografní závěti dle § 476c OZ vyplývá z oslabené pozice zůstavitele při tomto úkonu a slouží k ochraně jeho práv.¹²⁶

Zákon vyžaduje, aby pořizovatel, který nemůže číst nebo psát, projevil svoji poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky, za účasti pisatele a předčítatele. Listina musí být přečtena a přítomnými svědky podepsána. Zůstavitel je dále povinen před svědky potvrdit, že listina obsahuje jeho poslední vůli.

¹²³ Kdo je považován za osobu blízkou, stanoví § 116 OZ. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 3. 2002, sp. zn. 21 Cdo 530/2001 k tomu dále uvádí: *„Ustanoví-li zůstavitel v allografní závěti za svého dědice právníckou osobu, jsou nezpůsobilými svědky závěti fyzické osoby, které činí (mohou činit) ze této právníckou osobu právní úkony, jakož i fyzické osoby, které jsou společníky, členy nebo zaměstnanci této právnícké osoby, nebo které k ní mají jiný obdobný vztah, jestliže by důvodně pocítovaly újmu, kterou by utrpěla právnícká osoba povolaná za zůstavitelova dědice, jako újmu vlastní.*“

¹²⁴ viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 4. 1997, sp. zn. 2 Cdon 988/96.

¹²⁵ viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 10. 2006, sp. zn. 21 Cdo 2203/2006.

¹²⁶ tamtéž.

Podle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 5. 2004, sp. zn. 30 Cdo 164/2004 musí být všichni tři svědci (včetně pisatele a předčitatele, nejsou-li též svědky) přítomni „*současně a nepřetržitě při celém úkonu pořizování závěti, tedy při prohlášení zůstavitele o tom, jaká je jeho poslední vůle, při sepisu listiny, při jejím přečtení, při tom, když zůstavitel potvrdí, že listina obsahuje jeho pravou vůli a při podpisu svědků.*“ Na rozdíl od obecné formy allografní závěti tak budou všechny výše zmíněné osoby s obsahem testamentu vždy seznámeny.

Pokud jde o svědky závěti, platí pro ně, co již bylo uvedeno výše. Pisatelem je osoba, která poslední vůli pořizovatele zachytila písemnou formou v listině. Nezáleží na tom, zda tak učinila vlastní rukou, či za pomoci technických prostředků (psací stroj, počítač a tiskárna). Předčitatelem je ten, kdo v listině zachycenou poslední vůli pořizovatele před ním a třemi svědky přečetl.¹²⁷ Pisatelem a předčitatelem může být i svědek. Nemohou jimi však být závětí povolany ani zákonný dědic a osoby jim blízké (§ 476f OZ) a dále jedinci nezpůsobilí k právním úkonům, nevidomí, neslyšící, hlouzí a ti, kteří neznají jazyk, v němž se projev vůle činí (§ 476e OZ)¹²⁸. Pisatel nesmí být zároveň předčitatelem a naopak.

Aby bylo zřejmé, proč byla zvolena právě tato forma závěti, musí být v jejím textu dle § 476c odst. 2 OZ zmíněno, že zůstavitel nemůže číst nebo psát. Dále je nutné uvést, kdo listinu napsal, kdo ji nahlas přečetl a jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že obsahuje jeho pravou vůli. Listinu musí podepsat svědci. Pisatel ani předčítatel, nejsou-li zároveň svědky, listinu nepodepisují; nepodepisuje ji ani sám pořizovatel.¹²⁹

- **osoby nevidomé (§ 476d odst. 3 OZ) a osoby neslyšící, které nemohou číst nebo psát (§ 476d odst. 4 OZ)** – Tyto osoby mohou testament pořádit rovněž formou notářského zápisu (viz níže v kapitole č. 4.3.3).

Formální i obsahové náležitosti jsou shodné jako u závěti podle § 476c OZ. Pouze v případě neslyšících, kteří nemohou číst nebo psát, zákon navíc vyžaduje, aby svědci ovládali znakovou řeč a aby listina, obsahující poslední vůli zůstavitele, byla do znakové řeči přetlumočena. I tato skutečnost musí být v listině zmíněna (§ 476d odst. 4 a 5 OZ).

¹²⁷ HOLUB, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 1. svazek (§ 1 – 487)*. Praha: Linde, 2003, s. 670-671.

¹²⁸ § 476e OZ se sice výslovně týká pouze svědků závěti, z povahy věci je však jasné, že uvedené předpoklady musí splňovat i její pisatel a předčítatel. (viz SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, s. 84.).

¹²⁹ HOLUB, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 1. svazek (§ 1 – 487)*. Praha: Linde, 2003, s. 672.

4.3.3 Závěť ve formě notářského zápisu

Závěť ve formě notářského zápisu představuje univerzální formu pořízení pro případ smrti. Je alternativou k testamentu holografnímu i allografnímu.

Obligatořně zákon vyžaduje tuto formu závěti, pořizuje-li testament nezletilý starší 15 let (§ 476d odst. 2 OZ – viz výše) či má-li podle závěti dojít ke zřízení nadace nebo nadačního fondu (§ 477 odst. 2 OZ a § 3 odst. 1 NadZ – viz níže v kapitole č. 4.4.2).

Testament v podobě notářského zápisu má, pokud splňuje předepsané náležitosti, **charakter veřejné listiny** (§ 134 OSŘ ve spojení s § 6 NŘ). Obsah veřejné listiny je třeba považovat za pravdivý, dokud není prokázán opak. V případě sporu o platnost závěti tak důkazní břemeno leží na tom, kdo právní úkon, obsažený v notářském zápisu, zpochybňuje. U soukromých závětí by důkazní břemeno musel unést naopak ten, kdo se listiny dovolává.¹³⁰

S žádostí o sepsání testamentu se zůstavitel může obrátit na kteréhokoli notáře v České republice.¹³¹ Notář však podle § 53 NŘ musí provedení tohoto úkonu odmítnout, odporuje-li tento zákonům nebo dalším obecně závazným předpisům, anebo jestliže notář či osoba jemu blízká jsou zúčastněni na věci. Notář může sepsání závěti odmítnout i v případě, že žadatel bez závažného důvodu nesložil přiměřenou zálohu na odměnu notáře¹³².

Notářský zápis o závěti musí splňovat všechny obecné **formální požadavky**, které jsou na notářské listiny kladeny (viz dále). **Obsahové náležitosti** zápisu stanoví § 63 NŘ.

Notářské listiny se sepisují v českém nebo slovenském jazyce.¹³³ Pokud pořizovatel (svědek) závěti nezná jazyk, ve kterém má být listina sepsána, je třeba zajistit přítomnost tlumočnicka ve smyslu zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících.

Tlumočnickem nemůže být osoba pořizovateli blízká ani ten, kdo je na věci zúčastněn. Od přítomnosti tlumočnicka je možné upustit jen tehdy, pokud notář nebo jeho pracovník zná jazyk, v němž pořizovatel (svědek) jedná. Byl-li přítomen tlumočnick, musí být v závěru notářského zápisu uvedena doložka, že účastníku byl jeho obsah přetlumočen a že s ním tento vyslovil souhlas. Přítomnost tlumočnicka je stvrzena jeho podpisem a otiskem úředního razítka na notářském zápisu (§ 58 a § 69 NŘ).

¹³⁰ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 2006, s. 269.

¹³¹ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, s. 90.

¹³² Za sepsání závěti, listiny o vydědění nebo listiny o odvolání těchto úkonů (dále jen „závěť“) formou notářského zápisu náleží notáři odměna ve výši 900,- Kč (položka D odst. 1 sazebníku odměny notáře za úkony notářské činnosti). Za sepsání závěti, obsahující současně ustanovení o vydědění, formou notářského zápisu náleží notáři odměna ve výši 1.500,- Kč (položka D odst. 2 sazebníku).

¹³³ Po rozdělení federace na dva samostatné státy takřka ve shodném okamžiku s účinností NŘ se lze domnívat, že jazykem, ve kterém se sepisují notářské listiny, je pouze jazyk český. (viz BÍLEK, P.; DRÁPAL, L.; JINDŘICH, M.; WAWERKA, K. *Notářský řád a řízení o dědictví. Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2005, s. 166.).

Při sepisování notářských listin nelze užívat zkratky, které nejsou používány všeobecně. Datum sepsání listiny, výše peněžitého plnění a délka lhůt se vypisují číselně i slovy. Spoluvlastnické podíly a číselné označení stran notářské listiny se vypisuje jen slovy (§ 59 NŘ).

Kromě těchto obecných náležitostí notářského zápisu musí být při jeho sepisování s některými účastníky dodrženy i požadavky zvláštní. Speciální úprava se vztahuje na:

- **účastníky, kteří neznají jazyk, v němž se notářský zápis sepisuje** (viz výše),
- **účastníky, kteří nemohou číst nebo psát** – Pokud pořizovatel nemůže číst nebo psát, může notář sepsat notářský zápis pouze za účasti dvou svědků úkonu.

Tito svědci musí být přítomni při projevu účastníka o tom, co má být pojato do notářského zápisu, při jeho předčítání i při schválení zápisu pořizovatelem.

Přítomnost svědků se nevyžaduje, pokud je účastník schopen seznámit se s obsahem právního úkonu prostřednictvím přístrojů nebo speciálních pomůcek a může se vlastnoručně podepsat (§ 65 NŘ). Tuto okolnost je třeba v notářském zápisu uvést (§ 68 odst. 3 NŘ).

- **účastníky hluché nebo němé** – Je-li pořizovatel hluchý nebo němý, ale může číst a psát, musí si notářský zápis přečíst a vlastní rukou do něj připsat, že ho četl a že ho schvaluje. Účast svědků není nutná.

– Je-li pořizovatel hluchý nebo němý a zároveň nemůže číst nebo psát, musí být kromě dvou svědků úkonu přizván i jeho důvěrník, který se s pořizovatelem umí dorozumět. Prostřednictvím důvěrníka notář zjistí, zda účastník zápis schvaluje.

Přítomnost svědků ani důvěrníka není třeba, je-li účastník schopen seznámit se s obsahem právního úkonu prostřednictvím přístrojů nebo speciálních pomůcek a může se vlastnoručně podepsat (§ 67 NŘ). Tuto okolnost je třeba v notářském zápisu uvést (§ 68 odst. 3 NŘ).

Nezná-li notář pořizovatele, **svědky úkonu, důvěrníky nebo tlumočníky** osobně, musí mu být jejich totožnost prokázána platným úředním průkazem, nebo potvrzena dvěma svědky totožnosti (§ 64 NŘ).

Jako svědci nemohou dle § 66 NŘ vystupovat osoby, které nemají plnou způsobilost k právním úkonům, a osoby, jež nemohou číst nebo psát. Z funkce svědků jsou rovněž vyloučeny osoby blízké účastníkům, osoby, které jsou na věci zúčastněny, a pracovníci příslušného notáře. Pro způsobilost důvěrníků platí § 66 NŘ obdobně, může jím však být i osoba účastníku blízká (§ 67 odst. 4 NŘ).

Tam, kde je nutná přítomnost svědků (příp. důvěrníka), je třeba v úvodu notářského zápisu zmínit důvod jejich přítomnosti.

Na závěr zápisu se uvádí doložka obsahující prohlášení svědků, že byli přítomni po celou dobu projevu vůle účastníka o tom, co má být pojato do zápisu, při jeho předčítání i při schválení zápisu pořizovatelem. Obdobně musí notářský zápis ve svém závěru obsahovat prohlášení důvěrníka, že sdělil němému nebo hluchému pořizovateli, který nemůže číst nebo psát, celý obsah zápisu a že jej tento schválil (§ 68 NŘ).

Účastníci, svědci, důvěrníci a tlumočníci se musí na konec notářské listiny podepsat. Po nich připojí svůj podpis a otisk úředního razítka také notář (§ 59 odst. 3 NŘ).

Závěti pořizené ve formě notářského zápisu se evidují v CEZ, kterou od 1. ledna 2001 vede Notářská komora ČR. Podle § 35a NŘ je CEZ neveřejný seznam vedený v elektronické podobě, do kterého notáři pomocí elektronického přenosu dat zapisují příslušné údaje o závětech (viz poznámka č. 132) a listinách o správě dědictví (viz níže v kapitole č. 4.6). Předností tohoto systému je centralizace všech evidovaných dat, zejména údajů o sepsané listině a o jejím pořizovateli (§ 70 NŘ).

Vlastní závěť sepsaná formou notářského zápisu musí být dle § 71 NŘ neprodleně po jejím vyhotovení uložena v kanceláři notáře pod uzávěrou (do kovové skříně)¹³⁴.

Do zápisu má za života pořizovatele právo nahlížet jen on sám (§ 100 odst. 1 NŘ); zápis nesmí být nikomu zapůjčen (§ 101 odst. 1 NŘ). Podle ustanovení § 90 NŘ rovněž nelze z notářského zápisu o závěti vydat jeho stejnopis. Je možné poskytnout pouze prostý opis, a to jen pořizovateli nebo jeho zmocněnci, který se prokáže plnou mocí s úředně ověřeným podpisem zmocnitele (§ 91 odst. 4 NŘ). O všech skutečnostech, které by se mohly dotýkat oprávněných zájmů účastníků, jsou navíc notář, jeho zaměstnanci a zaměstnanci notářské samosprávy povinni zachovávat mlčenlivost (§ 56 NŘ).

4.4 Obsahové náležitosti závěti

Obsahem závěti je projev vůle zůstavitele o tom, jak má být po jeho smrti naloženo s majetkem, který zanechal. Jde zejména o ustanovení dědice. Právě obsah příslušné listiny určuje, zda jde o testament, či nikoli; její formální označení není rozhodné.¹³⁵

¹³⁴ BÍLEK, P.; DRÁPAL, L.; JINDŘICH, M.; WAWERKA, K. *Notářský řád a řízení o dědictví. Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2005, s. 200.

¹³⁵ HOLUB, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. I. svazek (§ 1 – 487)*. Praha: Linde, 2003, s. 690.

4.4.1 Ustanovení dědice

Základní obsahovou náležitostí testamentu je podle § 477 odst. 1 OZ určení toho, kdo se má stát zůstavitelovým dědicem.

Ze závěti by mělo být jasné, co zůstavitel svým projevem vůle sleduje. Zřejmě nejlepší by bylo, kdyby pořizovatel využil zákonné dikce (např. „dědicem ustanovuji osobu XY“). Respektovat je však třeba i jiná vyjádření jeho vůle (např. „dědicem určuji XY“, „za svého dědice povolávám XY“, „majetek zanechávám dědici XY“ aj.). Místo pojmu „dědic“ je možné připustit i použití výrazu „nabyvatel“.¹³⁶

Osoba dědice by měla být v testamentu určena jednoznačně. V případě fyzické osoby se jeví ideálním její označení jménem a příjmením, datem narození, příp. bydlištěm; u osoby právnické její identifikace názvem, sídlem a identifikačním číslem.¹³⁷

Za přípustná lze považovat i méně popisná označení, pokud vylučují záměnu dědice s jinou osobou: „*Ustanovení závěti, kterým zůstavitel poroučí svůj majetek „svým dětem“ bez uvedení bližších údajů o těchto dětech, nelze považovat za neurčité; je prokazatelné, kdo je dítětem pořizovatele.*“ (z Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 14. 2. 1994, sp. zn. 18 Co 218/93). A dále: „*Není nezbytné, aby dědic byl v závěti výslovně pojmenován; ze závěti však musí být zjistitelné, které určité osobě má zůstavený majetek připadnout.*“ (z Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 12. 2002, sp. zn. 30 Cdo 1143/2002).

Povolá-li zůstavitel za dědice více osob, může jim v závěti stanovit **dědické podíly**¹³⁸. Pokud tak neučiní, platí, že podíly dědiců jsou stejné (§ 477 odst. 1 OZ). Vzniká tak podílové spoluvlastnictví k jednotlivým věcem z dědictví, příp. majetkové společenství k jiným druhům majetku, které nemají věcnou povahu.¹³⁹

Zůstavitel může v závěti dále určit také **konkrétní věci či práva, která mají jednotlivým dědicům připadnout** (§ 477 odst. 1 OZ). Osoba, na kterou zůstavitel v závěti takto pamatuje, je dědicem se všemi z toho pro ni vyplývajícími důsledky¹⁴⁰. Takovou osobu již nemůžeme považovat za odkazovníka, jak to činil Všeobecný občanský zákoník (viz výše), neboť institut odkazu současná česká právní úprava nezná.

¹³⁶ MIKEŠ, J. *Dědictví a právo (právní poradce pro každého)*. Praha: Informatorium, 1993, s. 65.

¹³⁷ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, s. 50-51.

¹³⁸ Podílem se rozumí spoluúčast na právech a povinnostech, spojených se zanechaným majetkem, v poměru k celému dědictví. Určení podílu je zpravidla vyjádřeno zlomkem či procentem.

¹³⁹ MIKEŠ, J.; MUŽIKÁŘ, L. *Dědické právo. Praktická příručka. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. Praha: Linde, 2007, s. 61.

¹⁴⁰ Podle ceny konkrétních věcí a práv v poměru k celkové ceně zanechaného majetku odpovídá jak za dluhy dědictví tížící, tak i za přiměřené náklady spojené s pohřbem zůstavitele.

Věci nebo práva, která pořizovatel určuje konkrétním dědicům, mohou být nejen v jeho výlučném vlastnictví (příp. v podílovém spoluvlastnictví zůstavitele a dalších osob)¹⁴¹, ale i ve společném jmění manželů (dále jen „SJM“). Pořízení závěti o majetku ve SJM se nepovažuje za záležitost, k níž by podle § 145 odst. 2 OZ bylo třeba souhlasu obou manželů.¹⁴² Přechodu majetku náležejícího do SJM na dědice však musí předcházet vypořádání SJM v rámci řízení o dědictví (§ 1751 OSŘ).

Pokud zůstavitel zanechává svým dědicům konkrétní věci či práva, měl by si uvědomit, že nevyčerpá-li tímto způsobem veškerý svůj majetek, případně jeho zbývající část podle § 461 odst. 2 a § 462 OZ příslušným dědicům ze zákona, resp. státu. V tom tkví jisté úskalí této možnosti. Výše zmíněným následkům je však možné snadno předejít. Je-li úmyslem zůstavitele pořídit o celém svém majetku, postačí, pokud v testamentu určí i dědice jeho zbývající části. Tímto dědicem může být jak některá z osob povolaných dědit jednotlivé věci či práva, tak kdokoli jiný.

Dědické poměry lze v testamentu uspořádat i tak, že zůstavitel zřídí ve prospěch některého dědice **oprávnění odpovídající věcnému břemenu**, kterým zatíží nemovitost nabývanou jiným dědicem. Tato možnost vyplývá z § 151o odst. 1 OZ, podle něhož lze věcné břemeno zřídit mimo jiné na základě závěti ve spojení s výsledky řízení o dědictví. Oprávněným subjektem může být osoba fyzická i právnická.

Zřízení věcného břemene není považováno za podmínku, která by byla ve smyslu § 478 OZ (viz níže v kapitole č. 4.4.3) neplatná.¹⁴³ Dle rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 31. 5. 2002, sp. zn. 24 Co 98/2002 ale „*věcné břemeno doživotního užívání části nemovitosti, bytu, jiné místnosti či prostoru v nemovitosti, která je v podílovém spoluvlastnictví, nemůže být platně zřízeno jen některým z podílových spoluvlastníků...závěť, kterou takto zřídil věcné břemeno jeden ze spoluvlastníků, je v této části neplatná.*“

Velikost dědického podílu osoby oprávněné z věcného břemene se určí na základě ocenění provedeného dle § 18 zákona č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku. Výše dědického podílu povinného dědice pak odpovídá rozdílu mezi obvyklou cenou nemovitosti a velikostí takto určeného dědického podílu osoby oprávněné.¹⁴⁴

Právo zůstavitele ustanovit v testamentu svého dědice je dále rozšířeno možností určit **i dědice náhradního** (viz výše). Ačkoli občanský zákoník tuto otázku výslovně neřeší, judi-

¹⁴¹ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, s. 54.

¹⁴² viz Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 2. 1. 1985, sp. zn. 11 Co 454/84.

¹⁴³ viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 8. 1991, sp. zn. 4 Cz 56/91.

¹⁴⁴ MIKEŠ, J.; MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo. Praktická příručka. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. Praha: Linde, 2007, s. 68.

katura se shoduje, že obecná substituce nemá povahu nepřipustné podmínky dle § 478 OZ.¹⁴⁵ Ustanoví-li zůstavitel závětnímu dědici obecného substituta, zabrání tomu, aby se ohledně uvolněného podílu tohoto dědice uplatnilo dědění ze zákona. Náhradním dědicem může být ustanoven kdokoli; vyloučeno není ani určení substituta substitutovi.

Naproti tomu fideikomisární substituci ani svěřenství, které znal Všeobecný občanský zákoník (viz výše), současná právní úprava ani praxe nepřipouští. Ohledně svěřenského náhradnictví je v § 859 odst. 2 OZ dokonce výslovně stanoveno, že dnem 1. dubna 1964 zanikají všechna omezení z něj vyplývající.

4.4.2 Zřízení nadace nebo nadačního fondu

Podle platné právní úpravy může zůstavitel ve své poslední vůli zřídit nadaci nebo nadační fond¹⁴⁶ (§ 477 odst. 2 OZ a § 3 odst. 1 NadZ).

Nadací či nadačním fondem je podle § 1 odst. 1 NadZ účelové sdružení majetku, zřízené nebo vzniklé podle tohoto zákona pro dosahování obecně prospěšných cílů.¹⁴⁷ Nadace i nadační fond jsou právníckými osobami (§ 1 odst. 2 NadZ).

Podle § 3 odst. 1 NadZ je možné nadaci nebo nadační fond zřídit tzv. **nadační listinou**. Nadační listinou může být písemná smlouva uzavřená mezi zřizovateli, zakládací listina, je-li zřizovatel jediný, nebo závěť. Vznik obou těchto právníckých osob je však spojen až s jejich zápisem do nadačního rejstříku, vedeného rejstříkovým soudem (§ 5 odst. 1 NadZ).

Zřizuje-li se nadace nebo nadační fond testamentem, musí být nadační listina pořizena ve formě notářského zápisu (§ 3 odst. 1 NadZ). Zpřísněny jsou rovněž náležitosti obsahové, stanovené v § 3 odst. 3 NadZ. Nemá-li být ustanovení závěti o zřízení nadace či nadačního fondu neplatné, **musí testament obsahovat**:

- určení názvu nadace či nadačního fondu (součástí názvu nadace musí být podle § 1 odst. 3 NadZ označení „nadace“; součástí názvu nadačního fondu musí být označení „nadační fond“),
- vymezení účelu, pro který se nadace nebo nadační fond zřizuje (konkrétní účel musí být ve shodě s obecně prospěšným cílem),

¹⁴⁵ MIKEŠ, J.; MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo. Praktická příručka. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. Praha: Linde, 2007, s. 76.

¹⁴⁶ k rozdílu mezi nadací a nadačním fondem viz HURDÍK, J.; TELEČ, I. *Zákon o nadacích a nadačních fondech. Komentář*. Praha: C.H.Beck, 1998, s. 36-38.

¹⁴⁷ Obecně prospěšnými cíli se rozumí zejména rozvoj duchovních hodnot, ochrana lidských práv či jiných humanitárních hodnot, ochrana přírodního prostředí, kulturních památek a tradic a rozvoj vědy, vzdělání, tělovýchovy a sportu.

- výši, příp. hodnotu majetkového vkladu, který chce zůstavitel do nadace či nadačního fondu vložit (jedná-li se o vklad nepeněžitý, musí být určen předmět vkladu, který ocení znalec; celková výše nadačního jmění nesmí být dle § 3 odst. 4 NadZ nižší než 500.000,- Kč a po dobu trvání nadace se nesmí snížit pod tuto hodnotu),
- stanovení pravidla pro omezení nákladů nadace či nadačního fondu dle § 22 NadZ (nebo určení, že pravidlo má být stanoveno jejich statutem),
- podmínky pro poskytování nadačních příspěvků, příp. okruh osob, kterým je lze poskytnout (nebo určení, že tyto náležitosti mají být stanoveny statutem nadace či nadačního fondu),
- určení vykonavatele závěti (vykonavatelem závěti je osoba, která jmenuje první členy orgánů nadace nebo nadačního fondu, příp. revizora, nejsou-li jmenováni přímo v testamentu, a provádí další úkony související se vznikem těchto právnických osob)¹⁴⁸.

Nadaci nebo nadačnímu fondu, které mají být zřízeny podle závěti zůstavitele, náleží stejné postavení jako každému jinému dědici. Na rozdíl od běžných dědiců však nemohou dědictví odmítnout.¹⁴⁹

4.4.3 Podmínky a příkaz

V § 478 OZ se stanoví, že jakékoli podmínky připojené k závěti nemají právní následky. Jde o výjimku z jinak obecného pravidla, že vznik, změnu nebo zánik práva či povinnosti lze vázat na splnění podmínky (§ 36 odst. 1 OZ). Jakákoli „přání“ zůstavitele tak mají pouze morální význam.

Důvodem pro zařazení ustanovení § 478 do platného občanského zákoníku byla zřejmě snaha o to, aby dědic nebyl zbytečně omezován vůlí zůstavitele a mohl s majetkem účelně nakládat.¹⁵⁰

Podmínkou se rozumí vedlejší ustanovení v právním úkonu, kterým se následky tohoto úkonu činí závislými na budoucí nejisté skutečnosti. Podmínky rozlišujeme odkládací a rozvazovací.¹⁵¹ Příkladem odkládací podmínky v závěti může být např. tato věta: „Dědicem

¹⁴⁸ k problematice označení této osoby jako „vykonavatele závěti“ viz MIKEŠ, J.; MUŽIKÁŘ, L. *Dědické právo. Praktická příručka. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. Praha: Linde, 2007, s. 73-74.

¹⁴⁹ tamtéž, s. 74.

¹⁵⁰ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, s. 72.

¹⁵¹ KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné I*. Praha: ASPI, 2005, s. 160.

své odborné knihovny ustanovují svého syna, musí se však stát stavebním inženýrem.“ Jako příklad podmínky rozvazovací lze uvést: „Svou manželku určuji dědičkou na dobu, než by uzavřela nové manželství.“¹⁵²

Připojení podmínky k závěti nečiní testament neplatným; k tomuto ustanovení se jen nepřihlíží. Za podmínku ale nelze považovat určení náhradního dědice ani zatížení nemovitosti, náležející do dědictví, věcným břemenem (viz výše). Podmínkou ve smyslu § 478 OZ není ani stanovení povinnosti jednoho závětního dědice, který nabývá majetek, podíl či určitou věc nebo právo z dědictví, aby vyplatil jiného dědice v penězích.¹⁵³

Pravidlo, že jakékoli podmínky připojené k závěti nemají právní následky, má vliv i na tzv. příkaz. **Příkaz** je vedlejším ustanovením právního úkonu, kterým se dědici, příp. obdarovanému, ukládá, aby něco vykonal¹⁵⁴ (např. aby pečoval o zůstavitelův hrob apod.). Ani k takovému ustanovení nemůže být přihlédnuto.

• **Příkaz k započtení na dědický podíl**

Zákonnou výjimkou z ustanovení § 478 OZ je příkaz k započtení na dědický podíl (tzv. kolace), jehož úpravu obsahuje § 484 OZ.

Podle § 484 OZ se při dědění ze zákona započte dědici na jeho podíl to, co za života zůstavitele od něj bezplatně obdržel, pokud nejde o obvyklá darování. Jde-li o dědice uvedené v § 473 odst. 2 OZ, započte se i to, co od zůstavitele obdržel dědicův předek. Při dědění ze zákona tak dochází k zápočtu z úřední povinnosti. Naproti tomu dědí-li se ze závěti, provádí se zápočet pouze ve dvou případech:¹⁵⁵

- **jestliže k němu dal zůstavitel příkaz** – Obsah příkazu závisí na vůli zůstavitele. Může se tedy stát, že zůstavitel nařídí započtení určitého daru některému dědici a nepřihlédne k jinému, byť i nákladnějšímu daru, který obdržel za jeho života jiný dědic. Příkazem může být nařízeno započtení na podíl kteréhokoli obdarovaného dědice, i když by ke znevýhodnění došlo u dědiců jiných než neopominutelných.
- **jestliže by jinak obdarovaný dědic byl proti neopominutelnému dědici neodůvodněně zvýhodněn** – Tuto neodůvodněnost lze vykládat jednak kvalitativně (důvody zvýhodnění) a jednak kvantitativně (rozsah zvýhodnění).

¹⁵² viz MIKEŠ, J. *Dědictví a právo (právní poradce pro každého)*. Praha: Informatorium, 1993, s. 74.

¹⁵³ HOLUB, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 1. svazek (§ 1 – 487)*. Praha: Linde, 2003, s. 693.

¹⁵⁴ KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné I*. Praha: ASPI, 2005, s. 161.

¹⁵⁵ HOLUB, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 1. svazek (§ 1 – 487)*. Praha: Linde, 2003, s. 733.; příklady kolace v obou těchto případech jsou uvedeny v příloze č. 8.4.

Z kvantitativního hlediska půjde o neodůvodněné zvýhodnění např. tehdy, pokud by se v jeho důsledku mělo neopominutelnému dědici dostat méně, než činí jeho povinný díl z kolační podstaty (viz dále).

Z kvalitativního hlediska lze uvést, že pokud by zvýhodněný dědic o zůstavitele trvale pečoval, jeho zvýhodnění by se jako neodůvodněné posoudit nedalo.

Smyslem započtení je napomoci tomu, aby byl zanechaný majetek mezi dědice rozvržen co možná nejspravedlivěji. Započitatelné však není to, co byl zůstavitel povinen vůči případnému dědici plnit (např. přispívat na jeho výživu apod.)¹⁵⁶, ani obvyklá darování (např. u příležitosti narozenin či Vánoc). Obvyklost či neobvyklost každého daru bude nutné posuzovat objektivně podle obecné zkušenosti; z části bude záležet i na konkrétních majetkových poměrech zůstavitele a na zvyklostech v jeho rodině.¹⁵⁷

Ke kolaci může dojít pouze tehdy, jsou-li k dědění povoláni alespoň dva dědici. Zároveň je započtení možné použít jen tam, kde nedošlo k dohodě dědiců o vypořádání dědictví, a soud jim tedy potvrzuje nabytí dědictví podle dědických podílů (§ 484 OZ).

Předmětem zápočtu jsou jen dary od zůstavitele. Pokud byl dědic obdarován majetkem ze společného jmění zůstavitele a jeho manžela, jde o dar od dvou dárců a započítat bude možné jen tu část daru, která by připadala na zůstavitele.¹⁵⁸

Na kolaci nemá žádný vliv okolnost, že obdarovaný dědic ještě za života zůstavitele převedl bezúplatně nabytý majetek na někoho jiného, nebo jej spotřeboval. Pokud by však vrátil dar zpět zůstaviteli, k započtení už nebude důvod.¹⁵⁹

Při posouzení **výše zápočtu** se vychází z obvyklé ceny toho, co dědic od zůstavitele bezúplatně obdržel. Podle rozhodnutí Městského soudu v Brně ze dne 3. 9. 1998, sp. zn. 24 Co 201/98 „*se dar započítává v té ceně, kterou měl v době darování, a nikoli v té, kterou měl či mohl mít v době úmrtí zůstavitele.*“

Výpočet dědických podílů se při kolaci provádí následovně: Nejprve se zjistí tzv. čistá hodnota dědictví, tj. hodnota dědictví po odečtení dluhů, které ho zatěžují. Poté je nutné určit tzv. kolační podstatu, tj. čistou hodnotu dědictví zvýšenou o dary, jež mají být započteny. Z této kolační podstaty se pak vypočtou dědické podíly jednotlivých dědiců a od podílů těch, kterým zůstavitel za svého života něco daroval, se odečte cena tohoto daru. V některých

¹⁵⁶ KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 3*. Praha: ASPI, 2007, s. 309.

¹⁵⁷ HOLUB, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 1. svazek (§ 1 – 487)*. Praha: Linde, 2003, s. 730.

¹⁵⁸ tamtéž, s. 731.

¹⁵⁹ viz Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 22. 5. 1995, sp. zn. 18 Co 411/94.

případech bude dědický podíl dědice zcela vyčerpán darem, který nabyt od zůstavitele. Nikdy však obdarovaný není povinen z darovaného majetku do dědictví cokoli vracet.¹⁶⁰

4.4.4 Ochrana neopominutelných dědiců

Obsahové stránky závěti se týká i ustanovení § 479 OZ, které poskytuje ochranu tzv. neopominutelným dědicům, tj. potomkům zůstavitele, a které zároveň omezuje testovací volnost zůstavitele¹⁶¹.

Ochrana neopominutelných dědiců spočívá v tom, že je jim bez ohledu na obsah závěti přiznáváno právo na tzv. **povinný díl**. Dle § 479 OZ se nezletilým potomkům musí dostat alespoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona, a zletilým potomkům aspoň tolik, kolik činí ½ jejich dědického podílu ze zákona. Pokud tomu závěť odporuje, je v této části neplatná (jde o neplatnost relativní - viz dále).

Zákonem zaručený povinný díl může zůstavitel neopominutelným dědicům odejmout jen v případě platného vydědění (viz níže v kapitole č. 4.5) nebo příkazem k započtení daru, který pořizovatel věnoval dědici ještě za svého života. Nárok na povinný díl nemá ani potomek, který je nezpůsobilý dědit (viz výše).

Podle současného občanského zákoníku má neopominutelný dědic v rozsahu svého dědického podílu postavení dědice, který dědí jako dědic ze zákona (na rozdíl od povahy jeho postavení dle Všeobecného občanského zákoníku, podle kterého měl pouze právo na uspokojení závětním dědicem v penězích).¹⁶²

Za potomky zůstavitele jsou považováni nejen jeho děti, ale i vnuci a pravnuci, příp. další descendentí. Přitom **potomek bližší vylučuje z dědění potomka vzdálenějšího**. Pokud však v konkrétním případě dědí vzdálenější potomci, zůstává otázkou, jak velký by měl být jejich povinný díl. Teorie v tomto není jednotná.

Podle názoru JUDr. Ladislava Muzikáře¹⁶³ musí být odlišovány případy, kdy se bližší potomek dožil smrti zůstavitele a odmítl dědictví, od případů, kdy není vůbec povolán dědit, protože zůstavitele nepřežil nebo byl platně vyděděn. V prvním případě je podle autora podíl dalších potomků odvozen od povinného dílu jejich předchůdce a nemůže přesáhnout jeho

¹⁶⁰ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, s. 75.

¹⁶¹ K vytvoření představy o tom, v jakém rozsahu je testovací volnost zůstavitele vzhledem k ochraně neopominutelných dědiců omezena, poslouží grafické znázornění v příloze č. 8.5.

¹⁶² MIKEŠ, J.; MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo. Praktická příručka. Komplettní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. Praha: Linde, 2007, s. 82.

¹⁶³ MUZIKÁŘ, L. *Dědické podíly a jejich výpočet (Třetí část – relativní neplatnost závěti, započtení darů)*. In: *Ad Notam*. č. 3/1997. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C.H.Beck, 1997, s. 49.

rámec. Ve druhém případě, kdy bližší potomek není k dědění vůbec povolán, ale nelze ustanovení o relativní neplatnosti závěti vztahovat k jeho osobě. Proto bude rozsah této neplatnosti odvozován přímo od osob dalších potomků a bude závislý na tom, zda jsou tito potomci zletilí, či nezletilí.

S tvrzením JUDr. Ladislava Muzikáře však nesouhlasí JUDr. Ilona Schelleová, Dr.¹⁶⁴: „vzdálenějším potomkům zůstavitele přísluší vždy pouze ta část dědictví, která by jinak připadala jejich předchůdci, od něhož svůj příbuzenský vztah k zůstaviteli odvozují.“

Osobně se přikláním spíše k posledně uvedenému. Pokud totiž neopominutelní dědici dědí svůj povinný díl jako dědici ze zákona (viz výše), bude patrně nutné respektovat ustanovení § 473 odst. 2 OZ, podle kterého nedědí-li některé dítě, nabývají jeho dědického podílu (!) stejným dílem jeho děti.

Výše podílu, kterého se má neopominutelným dědicům dostat, nezávisí pouze na velikosti majetku, o němž zůstavitel pořídil závěti. Podle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 6. 1988, sp. zn. 4 Cz 43/88 a nověji ze dne 13. 3. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1303/2000 se dědickým podílem ze zákona ve smyslu § 479 OZ rozumí „*podíl vypočtený z celého dědictví, a nikoli jen z té části dědictví, která se v konkrétním případě dědí ze závěti.*“ Pokud tedy dojde k souběhu dědění ze zákona a dědění na základě testamentu, musí se do výše povinného dílu potomka započítat i cena toho, co mu připadlo ze zákona. Závět' pak není neplatná v rozsahu celého povinného dílu, ale jen do té míry, do jaké tento není uspokojen děděním ze zákona.¹⁶⁵

Pokud závět' nerespektuje ochranu neopominutelných dědiců, je v části, v níž odporuje § 479 OZ, neplatná. Přitom jde o **neplatnost relativní** (§ 40a OZ)¹⁶⁶.

Neplatnosti testamentu se může opominutý potomek zůstavitele dovolat především v řízení o dědictví. V rámci něj může také prohlásit, že neplatnost závěti nenamítá. Podle rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 28. června 1996, sp. zn. 24 Co 160/96 ale „*uznání závěti za pravou a platnou není neodvolatelným právním úkonem. Dokud nebylo pravomocně rozhodnuto o osobě dědice, může ten, kdo by při neplatnosti závěti přicházel v úvahu jako dědic, změnit své původní stanovisko (uznání závěti) a pravost a platnost závěti zpochybnit.*“

Pokud neopominutelný dědic v rámci řízení o dědictví prohlásil, že neplatnost testamentu nenamítá, je výsledek dědického řízení vázán a nemůže se domáhat svého práva žalo-

¹⁶⁴ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, s. 66-67.

¹⁶⁵ tamtéž, s. 67.

¹⁶⁶ Relativní neplatnost (na rozdíl od absolutní – viz výše) nenastává přímo ze zákona a nepřihlíží se k ní z úřední povinnosti. Relativně neplatný právní úkon se považuje za platný, pokud se ten, kdo je takovým úkonem dotčen, jeho neplatnosti nedovolá. Relativní neplatnost lze namítnout v obecné třileté promlčecí lhůtě (§ 101 OZ). Nastává s účinky ex tunc. (viz KNAPPOVÁ, M.; ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 1*. Praha: ASPI, 2005, s. 164-165.).

bou podle § 485 OZ. Naopak ten, kdo nebyl účastníkem dědického řízení a nemohl v něm tudíž uplatnit námitku neplatnosti závěti dle § 479 OZ, tuto žalobu podat může.¹⁶⁷

Okruh neopominutelných dědiců, jejich zletilost a velikost povinných dílů je třeba posuzovat podle stavu ke dni smrti zůstavitele (viz výše).

4.5 Vydědění

Vydědění je jednostranný právní úkon pro případ smrti, jímž zůstavitel odnímá svým potomkům právo na povinné díly, které jim přísluší jako neopominutelným dědicům podle § 479 OZ (viz výše).¹⁶⁸ Jiné osoby než potomky zůstavitel vydědit nemůže.

Ačkoli vydědění bylo známé z dřívějších právních úprav, současný občanský zákoník ho v původním znění neupravoval. Do našeho právního řádu byl tento institut znovu zaveden až zákonem č. 131/1982 Sb., účinným od 1. dubna 1983, který znění občanského zákoníku novelizoval. Právní úprava vydědění je obsažena v § 469a OZ.

Projev zůstavitelovy vůle o vydědění může být jedním z ustanovení závěti¹⁶⁹, v níž dochází k povolání jiné osoby za dědice, nebo může být pojat do samostatné listiny o vydědění.

O náležitostech **listiny o vydědění**¹⁷⁰ a o jejím zrušení platí obdobně ustanovení § 476 a § 480 OZ, týkající se závěti (§ 469a odst. 3 OZ).

Listinu lze pořídit ve formě holografní, allografní i ve formě notářského zápisu. Z hlediska obsahu listiny je zůstavitel povinen vždy uvést důvod vydědění, jinak by jeho projev vůle neměl právní následky. Důvod vydědění musí existovat již v době zřízení listiny.¹⁷¹

Listinu o vydědění lze buď odvolat, nebo zničit. Třetí možností zrušení vydědění je povolání původně vyděděné osoby za dědice závěti.

Podle § 469a odst. 1 OZ může zůstavitel vydědit potomka, jestliže:

- **v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech** (např. přírodní katastrofa, finanční tíseň, psychický stav zůstavitele po úmrtí manžela aj.) – Předpokladem platného vydědění potomka je, že zůstavitel jeho pomoc opravdu potřeboval a že potomek o této skutečnosti věděl nebo vědět mohl. Nezbytné je také to, aby potomek měl

¹⁶⁷ HOLUB, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 1. svazek (§ 1 – 487)*. Praha: Linde, 2003, s. 702.

¹⁶⁸ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, s. 107.

¹⁶⁹ viz Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 30. 7. 1986, sp. zn. 18 Co 135/86.

¹⁷⁰ vzor listiny o vydědění viz příloha č. 8.3.

¹⁷¹ MIKEŠ, J.; MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo. Praktická příručka. Komplettní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. Praha: Linde, 2007, s. 87.

reálnou možnost zůstaviteli potřebnou pomoc poskytnout (tzn. nebyl v kritické době např. v cizině nebo v nemocnici) a aby zůstavitel jeho pomoc neodmítal. Poskytnutí pomoci nemusí mít nutně charakter přímé osobní účasti, postačí pokud potomek zajistí zůstaviteli pomoc jinak.¹⁷²

Požadavek, aby důvodnost vydědění byla konfrontována s dobrými mravy, vyžaduje, aby bylo přihlédnuto ke všem okolnostem a povaze konkrétního případu, a přiklání se k objektivnímu hledisku.¹⁷³

- **o zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevoval měl** – Má-li být takovéto chování potomka důvodem k jeho vydědění, musí jít především o trvalý stav. Nahodilé vynechání návštěvy nebo opomenutí narozenin nestačí. Na druhé straně je však důvodem vydědění, je-li projevený zájem pouze formální a nikoli opravdový.¹⁷⁴

Z rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 9. 8. 1996, sp. zn. 6 Co 10/96 dále vyplývá, že vydědění potomka přichází v úvahu jen tehdy, pokud tento vůbec měl možnost o zůstavitele opravdový zájem projevit (tj. zůstavitel sám se musí chtít s dítětem stýkat).¹⁷⁵

- **byl odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku** – Tento důvod nepůsobí v aplikační praxi velké potíže.¹⁷⁶ Potomek zůstavitele musí spáchat úmyslný trestný čin (zavinění ve formě nedbalosti nestačí) a musí být za něj pravomocně odsouzen. Trest odnětí svobody může být i nepodmíněný.

Zákon zde mezi trestnými činy nijak nerozlišuje, tj. může jít i o trestné činy, které se ve vztahu potomka k zůstaviteli nijak nepromítnou¹⁷⁷ (srov. důvody dědické nezpůsobilosti dle § 469 OZ – viz výše).

- **trvale vede nezřízený život** – Za nezřízený život se považují závažné negativní odchylky od obvyklého způsobu života, kterými potomek ohrožuje sebe i svoji rodinu. Lze sem zařadit alkoholismus, drogy či hazardní hry a s tím často spojené

¹⁷² MIKEŠ, J.; MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo. Praktická příručka. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. Praha: Linde, 2007, s. 88.

¹⁷³ ŠUBRTOVÁ, J. *Důvody vydědění*. In: Ad Notam. č. 5/1999. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C.H.Beck, 1999, s. 96.

¹⁷⁴ HOLUB, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 1. svazek (§ 1 – 487)*. Praha: Linde, 2003, s. 616-617.

¹⁷⁵ Podobně viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 9. 1997, sp. zn. 2 Cdon 86/97: „jestliže potomek trvale neprojevuje o zůstavitele zájem proto, že zůstavitel neprojevoval zájem o potomka, nelze bez dalšího dovodit, že by neprojevení tohoto zájmu potomkem mohlo být důvodem k jeho vydědění.“

¹⁷⁶ KAWULOK, J. *Vydědění – právní úprava a praxe*. In: Ad Notam. č. 4/1999. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C.H.Beck, 1999, s. 74.

¹⁷⁷ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, s. 105-106.

zadlužování a neplacení dluhů, potulování, úmyslné vyhýbání se práci na úkor rodiny, opatrování prostředků k životu nekalým způsobem aj. Musí jít o stav trvalý, jednotlivé pochybení nestačí.¹⁷⁸

Uvedený výčet důvodů vydědění je taxativní. Důvody můžeme členit do dvou skupin. Zatímco v prvním a druhém případě se jedná o jakousi netečnost ze strany potomka vůči zůstaviteli, ve třetím a čtvrtém případě jde o dopady do vážnosti rodiny v daném společenském prostředí.¹⁷⁹

Ačkoli to ze znění § 469a OZ přímo nevyplývá, judikatura připouští i vydědění nezletilého potomka, lze-li od něj vzhledem k jeho věku a rozumové a volní vyspělosti chování vylučující vydědění požadovat.¹⁸⁰ Potomka lze vydědit buď zcela, nebo částečně.¹⁸¹

Pokud to zůstavitel v listině o vydědění výslovně stanoví, **vztahují se důsledky vydědění na osoby uvedené v § 473 odst. 2 OZ, tj. na potomky vyděděného** (§ 469a odst. 2 OZ). Přitom není rozhodné, zda i proti nim samým je možné některý z důvodů vydědění uplatnit.¹⁸²

Osoby uvedené v § 473 odst. 2 OZ nejsou oprávněny svým jménem vydědění zpochybňovat, uzná-li jeho platnost vyděděný. Dědici vyděděného by mohli vydědění zpochybnit jen tehdy, kdyby vyděděný potomek zemřel dříve, než se k věci stihl vyjádřit.¹⁸³

Dojde-li ke **sporu o platnost vydědění**, postupuje soud podle § 175k odst. 2 OSŘ, tj. odkáže dědice, jehož dědické právo se jeví méně pravděpodobným, aby své právo uplatnil v soudem stanovené lhůtě žalobou. Takový dědic pak musí unést důkazní břemeno.

Aktivně legitimován k podání žaloby podle § 175k odst. 2 OSŘ může být jak vyděděný potomek zůstavitele, tak závětní dědic; záleží na formulaci důvodu vydědění. Pokud je tento důvod v listině o vydědění uveden pouze obecně, jeví se dědické právo méně pravděpodobným u závětního dědice. Naopak, bude-li v listině skutkový stav, který zůstavitele k vydědění jeho potomka vedl, přesně popsán, bude k podání příslušné žaloby aktivně legitimován tento potomek. Zatímco závětní dědic musí prokázat, jakého konkrétního jednání, napříjícího zůstavitelem uvedený důvod vydědění, se neopominutelný dědic dopustil, úkolem vyděděného potomka je vyvrátit pravdivost zůstavitelova tvrzení, že důvod k vydědění existuje.¹⁸⁴

¹⁷⁸ HOLUB, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. I. svazek (§ 1 – 487)*. Praha: Linde, 2003, s. 617.

¹⁷⁹ MIKEŠ, J.; MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo. Praktická příručka. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. Praha: Linde, 2007, s. 89.

¹⁸⁰ viz Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 13. 11. 1998, sp. zn. 18 Co 310/98.

¹⁸¹ viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 5. 1997, sp. zn. 2 Cdo 176/96.

¹⁸² viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 1. 2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002.

¹⁸³ HOLUB, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: Linde, 2003, s. 618.

¹⁸⁴ tamtéž, s. 619.

4.6 Institut správce dědictví (se zaměřením na jeho ustanovení zůstavitelem)

Institut správce dědictví byl do našeho právního řádu zaveden již novelou občanského soudního řádu, provedenou zákonem č. 263/1992 Sb., s účinností od 1. ledna 1993. Šlo však pouze o institut procesního práva, jehož úprava byla obsažena v § 175e a § 175f OSŘ. Podle znění § 175e odst. 1 OSŘ (účinného do 31. prosince 2004) mohl správce dědictví ustanovit pouze soud v dědickém řízení, a to zejména z okruhu dědiců nebo z okruhu osob blízkých zůstaviteli. Šlo o neodkladné opatření, použitelné tehdy, vyžadoval-li to obecný zájem nebo důležitý zájem účastníků. Počet takto ustanovených správců byl od roku 1993 mizivý.¹⁸⁵

Od 1. ledna 2005, tj. ode dne účinnosti zákona č. 554/2004 Sb., jímž se mění občanský zákoník, občanský soudní řád, notářský řád, obchodní zákoník a zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, dosavadní úprava doznala výrazných změn. Na základě výše zmíněného zákona byla do části sedmé občanského zákoníku nově vložena hlava čtvrtá s názvem „Správce dědictví“, obsahující § 480a – 480e.

Zásadní změnou je, že správce dědictví může nyní ustanovit nejenom soud, ale při splnění zákonem předepsaných podmínek i sám zůstavitel. Tím je tento institut „posunut“ na samý počátek dědického řízení a správce dědictví představuje osobu, se kterou lze v tomto řízení jednat.¹⁸⁶ Základní koncepce dědického práva, podle níž se dědictví nabývá smrtí zůstavitele (§ 460 OZ), tím není dotčena.¹⁸⁷

• Správce dědictví ustanovený zůstavitelem

Klíčovým ustanovením nové právní úpravy je § 480d odst. 1 OZ, podle kterého může zůstavitel přikázat, aby po jeho smrti až do skončení řízení o dědictví spravoval veškerý jeho majetek náležející do dědictví nebo podnik, nemovitost či jinou část jeho majetku náležejícího do dědictví správce dědictví.

¹⁸⁵ JINDŘICH, M. *Nová právní úprava institutu správce dědictví v českém právním řádu*. In: Právní zpravodaj – měsíčník pro právní praxi. č. 11/2004. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 3.

¹⁸⁶ BARÁK, J. *Institut správce dědictví podle zákona č. 554/2004 Sb.* In: Právní rozhledy – časopis pro všechna právní odvětví. č. 3/2005. Praha: C.H.Beck, 2005, s. 79.

¹⁸⁷ tamtéž, s. 78.; Po přijetí zákona č. 554/2004 Sb. se na toto téma rozpoutala v teorii rozsáhlá diskuse. Kriticky se k nové právní úpravě správy dědictví stavěli zejména Doc. JUDr. Jiří Mikeš a Prof. JUDr. Jiří Švestka, DrSc. (srov. MIKEŠ, J.; ŠVESTKA, J. *Nad novou institucí správce dědictví*. In: Právní rozhledy – časopis pro všechna právní odvětví. č. 2/2005. Praha: C.H.Beck, 2005, s. II.). JUDr. Miloslav Jindřich se domnívá, že dědictví se sice nabývá smrtí zůstavitele, „avšak tato základní zásada dědického práva je relativizována faktickým výsledkem dědického řízení.“ (viz JINDŘICH, M. *Nová právní úprava institutu správce dědictví v českém právním řádu*. In: Právní zpravodaj – měsíčník pro právní praxi. č. 11/2004. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1-3.).

Správce dědictví se může stát fyzická osoba, která je způsobilá k právním úkonům, nebo právnická osoba. I když to občanský zákoník (na rozdíl od občanského soudního řádu - § 175f odst. 2) výslovně nestanoví, mělo by jít o osobu, která má pro výkon této funkce odborné znalosti a která splňuje i určité morální předpoklady.¹⁸⁸ Se svým ustanovením do funkce musí správce vždy souhlasit (§ 480b odst. 1 OZ).

Určení správce dědictví je (stejně jako závět') jednostranný, neadresný právní úkon ryze osobní povahy, nepřipouštějící zastoupení, který může zůstavitel kdykoli až do své smrti odvolat.¹⁸⁹ Právní účinky tohoto úkonu nastávají smrtí zůstavitele.

Ustanovit správce dědictví může zůstavitel **listinou o ustanovení správce dědictví**, pořízenou ve formě notářského zápisu. Tato listina musí splňovat obecné náležitosti každého právního úkonu (viz výše) a navíc musí obsahovat:

- určení rozsahu spravovaného majetku,
- určení toho, kdo má funkci správce dědictví vykonávat,
- jeho souhlas s ustanovením do této funkce (§ 480d odst. 2 OZ).

Jakékoli podmínky, připojené k listině, nemají právní účinky (§ 480d odst. 3 OZ).

Listinu o ustanovení správce dědictví může zůstavitel zrušit jejím odvoláním nebo pořízením nové listiny, nemůže-li původní vedle nové obstát. Ke zrušení listiny dojde i tehdy, pokud správce dědictví odvolá za života zůstavitele svůj souhlas s ustanovením do této funkce. Odvolání listiny o ustanovení správce dědictví a odvolání souhlasu s funkcí správce dědictví musí mít formu notářského zápisu (§ 480d odst. 4 OZ).

Zruší-li listinu o ustanovení správce dědictví zůstavitel, je notář, který vyhotovil příslušný notářský zápis, povinen bez zbytečného odkladu vyrozumět původně ustanoveného správce, že již není k výkonu této funkce povolán (§ 480d odst. 5 OZ). V případě odvolání souhlasu správcem vyrozumí notář zůstavitele (§ 480d odst. 6 OZ).

Vyhotoví-li notář listinu o ustanovení správce dědictví, listinu o jeho odvolání či listinu o odvolání souhlasu s ustanovením do funkce správce dědictví (dále jen „**listina o správě dědictví**“ - § 35a odst. 1 NŘ), zapíše údaje o takové listině, o jejím pořizovateli a o správcí dědictví pomocí elektronického přenosu dat do CEZ (§ 70 NŘ). Testamenty a listiny o správě dědictví jsou v CEZ evidovány odděleně (§ 35a odst. 1 NŘ).

¹⁸⁸ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, s. 115.

¹⁸⁹ MIKEŠ, J.; MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo. Praktická příručka. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. Praha: Linde, 2007, s. 109.

Kterýkoli notář je na žádost osoby, která prokáže právní zájem, povinen vydat opis zápisu z CEZ, z něhož bude vyplývat, zda je listina o správě dědictví v CEZ evidována a u koho je uložena. Pokud listina evidována není, vydá o tom notář potvrzení (§ 35a odst. 3 NŘ).

Samotná listina o správě dědictví zůstává uložena ve sbírce notářských zápisů příslušného notáře, který ji sepsal. Do zápisu má za života pořizovatele právo nahlížet jen on sám a jím ustanovený správce dědictví (§ 100 odst. 1 NŘ); zápis nesmí být nikomu zapůjčen (§ 101 odst. 1 NŘ). Po smrti pořizovatele vydá notář, u něhož je příslušný notářský zápis uložen, jeho stejnopis každému, kdo mu prokáže právní zájem a úmrtí toho, jehož majetku se listina o správě dědictví týká (§ 91 odst. 2 NŘ).

• Práva a povinnosti správce dědictví

Správce dědictví ustanovený zůstavitelem je **povinen ujmout se výkonu své funkce ihned**, jakmile se dozví, že zůstavitel zemřel (na rozdíl od správce povolaného soudem – srov. § 175f odst. 3 OSŘ). Vzhledem k tomu, že se v naprosté většině případů dozví o smrti zůstavitele dříve než soud příslušný k řízení o dědictví, musí o této skutečnosti soud vyrozumět (§ 480e odst. 1 OZ).¹⁹⁰

Okamžikem smrti zůstavitele se rovněž aktivuje právo dědiců dle § 480e odst. 2 OZ, tj. právo zpochybnit platnost listiny o ustanovení správce dědictví podáním žaloby proti správci na určení její neplatnosti. Není nutné, aby dědici podávali žalobu společně; mohou tak učinit i individuálně.¹⁹¹ I přes podání zmíněné žaloby je však správce dědictví povinen vykonávat svou funkci až do právní moci rozhodnutí soudu, jímž bylo určeno, že listina o jeho ustanovení je neplatná. Dříve by musel své působení ukončit jen tehdy, kdyby ho soud v dědickém řízení funkce správce zprostil (§480e odst. 2 OZ ve spojení s § 175f odst. 4 a 5 OSŘ).

Dle § 480a odst. 2 OZ vykonává správce dědictví při výkonu své funkce **práva a plní povinnosti, které by ke svěřenému majetku příslušely zůstaviteli**. Proto dokud správa dědictví trvá, nemohou dědici s majetkem, jenž byl svěřen správci, nakládat (§ 480a odst. 4 OZ). Půjde-li ovšem o úkony, které by měly přesahovat rámec obvyklého hospodaření, může je správce dědictví učinit jen se souhlasem dědiců a se svolením soudu (§ 480a odst. 2 OZ).

¹⁹⁰ O vzájemnou informovanost soudu a správce dědictví je postaráno i v ustanovení § 175d odst. 4 OSŘ, podle kterého zjistí-li soud, že zůstavitel zanechal listinu o ustanovení správce dědictví, vyrozumí povolaného správce o smrti zůstavitele a vyzve ho, aby se ujal své funkce. Tuto povinnost soud nemá, oznámil-li mu správce, že se své funkce již ujal

¹⁹¹ SIKSTOVÁ, S. *Správce dědictví – persona grata či non grata?* In: Ad Notam. č. 2/2005. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C.H.Beck, 2005, s. 75.

Pojem „obvyklé hospodaření“ je třeba vykládat s přihlédnutím k charakteru spravovaného majetku. Jiný obsah budou mít právní úkony, jimiž je zabezpečován běžný chod domácnosti zůstavitele, a jiný úkony zajišťující chod jeho podniku.¹⁹² V souvislosti se správou podniku byl již vysloven názor, že za úkon přesahující obvyklé hospodaření je vždy třeba považovat investiční činnost, kterou by byl změněn předmět činnosti podniku, měly by být realizovány rozvojové investice apod.¹⁹³

O úkonech přesahujících rámec obvyklého hospodaření rozhodují dědici nadpoloviční většinou počítanou podle zásady „každý dědic jeden hlas“¹⁹⁴. Při rovnosti hlasů nebo nedosáhne-li se většiny, rozhodne na návrh kteréhokoliv dědice soud (§ 480a odst. 2 OZ).

Správce dědictví je svou funkcí povinen vykonávat s péčí řádného hospodáře; za škodu, kterou způsobil porušením svých povinností, odpovídá dle § 420 OZ (§ 480a odst. 3 OZ). V záležitostech správy dědictví jedná správce vlastním jménem.¹⁹⁵

Aby byla zajištěna kontrola hospodaření správce dědictví se svěřeným majetkem, je tento **povinen podávat** soudu nejméně dvakrát ročně **zprávy o své činnosti**, pokud soud nerozhodl jinak (soud může např. stanovit, že vzhledem k charakteru spravovaného majetku musí správce podávat tuto zprávu častěji). Po skončení projednání dědictví předloží správce konečnou zprávu o své činnosti prostřednictvím soudu také dědicům (§ 480b odst. 2 a 3 OZ).

Výkon funkce správce dědictví je úplatný. Podle § 480c odst. 1 OZ má správce dědictví **právo na odměnu a na náhradu hotových výdajů** (příp. na zálohu na tyto výdaje – srov. § 480c odst. 3 OZ); tento nárok vyúčtuje v konečné zprávě o své činnosti. Výši a způsob určení odměny a náhrady hotových výdajů stanoví § 22 – 24 NT.

Odměnu správce dědictví a náhradu jeho hotových výdajů je povinen zaplatit dědic, který nabyl dědictví. Výjimečně, je-li je dědictví předloženo, uloží soud tuto povinnost státu. Pokud je dědiců více, zaplatí správci odměnu a náhradu hotových výdajů dle poměru hodnoty svých dědických podílů. O odměně správce dědictví, náhradě jeho hotových výdajů a o tom, kdo je správci zaplatí, rozhodne po předložení konečné zprávy soud (§ 480c odst. 2 OZ).

¹⁹² PROTIVOVÁ, M. *Správce dědictví de lege ferenda*. In: Ad Notam. č. 2/2004. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C.H.Beck, 2004, s. 29.

¹⁹³ BARÁK, J. *Institut správce dědictví podle zákona č. 554/2004 Sb.* In: Právní rozhledy – časopis pro všechna právní odvětví. č. 3/2005. Praha: C.H.Beck, 2005, s. 79.

¹⁹⁴ Původní vládní návrh počítal se souhlasem všech dědiců, Poslaneckou sněmovnou ČR byl však pozměněn. O negativních důsledcích přijaté úpravy a o významu souhlasu soudu jako nezbytné pojistky viz JINDŘICH, M. *Nová právní úprava institutu správce dědictví v českém právním řádu*. In: Právní zpravodaj – měsíčník pro právní praxi. č. 11/2004. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 3-4.; O tom, jak by se měla nadpoloviční většina při rozhodování dědiců počítat viz KARHANOVÁ, M. *Správce dědictví jako hmotněprávní institut českého právního řádu*. In: Ad Notam. č. 5/2006. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C.H.Beck, 2006, s. 144-145.

¹⁹⁵ ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; ŠKÁROVÁ, M.; SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2006, s. 864.

5. Právní úprava dědění ze závěti podle návrhu nového občanského zákoníku

5.1 Charakteristika návrhu nového občanského zákoníku

Po změně poměrů v naší zemi na konci roku 1989 vyvstala v krátké době i otázka re-kodifikace soukromého práva¹⁹⁶.

Platný občanský zákoník z roku 1964, jehož cílem bylo odmítnout „buržoazní“ občanské právo a upravit „živé socialistické vztahy“¹⁹⁷, nemohl v nových podmínkách ve stávající podobě obstát. Jako provizorní řešení (které ovšem přetrvalo dodnes) byl proto přijat zákon č. 509/1991 Sb., účinný od 1. ledna 1992, který dosavadní úpravu rozsáhle novelizoval. V průběhu dalších let byl občanský zákoník pozměněn více jak třemi desítkami novel.

První rekonformační pokus se uskutečnil ještě za existence Československa před rokem 1993. Po rozdělení federace však u nás další práce na tomto projektu ustaly. Druhý pokus z poloviny 90. let minulého století vyústil v návrh koncepce nového občanského zákoníku, i z těchto prací ale nakonec sešlo. Projekt nebyl doveden ani do stadia věcného záměru.¹⁹⁸

Poslední pojetí návrhu nového občanského zákoníku se dostalo zatím nejdále. Práce na něm byly pod vedením Prof. Dr. JUDr. Karla Eliáše a Doc. JUDr. Michaely Zuklínové, CSc. zahájeny v roce 2000. Jeho věcný záměr vláda schválila 18. dubna 2001.¹⁹⁹ V současné době je **osnova nového občanského zákoníku** (dále jen „osnova“)²⁰⁰ hotova a do 30. června 2008 by měla být rozeslána do připomínkového řízení. Předpokládá se, že do legislativního procesu na úrovni vlády bude předložena do konce roku 2008.²⁰¹

Základním ideovým zdrojem rekonformace je vládní návrh občanského zákoníku bývalého Československa z roku 1937, který nebyl jako zákon přijat jen vzhledem k následným politickým událostem, směřujícím k zahájení druhé světové války. Tento návrh šel cestou

¹⁹⁶ Byl přijat zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.

¹⁹⁷ ELIÁŠ, K. *Charakteristika návrhu nového občanského zákoníku*. In: ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; TI-CHÝ, L. Sborník statí z diskusních fór o rekonformaci občanského práva konaných 27. ledna 2006 a 12. května 2006 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Praha: ASPI, 2006, s. 38.

¹⁹⁸ Obecná část důvodové zprávy k návrhu občanského zákoníku (verze 17. prosince 2007), s. 10.

¹⁹⁹ tamtéž, s. 10.

²⁰⁰ Konsolidovanou verzi návrhu nového občanského zákoníku (verze 17. prosince 2007) je možné nalézt na <http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=381&d=125304>. Pokud bude dále v textu používán pojem „osnova“, rozumí se tím návrh nového občanského zákoníku ve verzi právě ze 17. prosince 2007.

²⁰¹ tamtéž.

mírné revize ABGB; přihlíženo bylo také k novějším evropským zákoníkům, zejména německému a švýcarskému.²⁰² Cílem je tedy navázat kontinuitu našeho práva tam, kde byla totalitním zákonodárstvím přetřhána.²⁰³

Dalšími významnými zdroji rekodifikace jsou ústavní pořádek České republiky (zejména Listina základních práv a svobod), mezinárodní smlouvy, jimiž je Česká republika vázána, a evropské právo. Přihlíží se také k úpravám obsaženým v civilních kodexech jiných států (především k úpravě rakouské, německé, švýcarské, italské, nizozemské a polské; z nečlenských států Evropské unie se berou v úvahu občanské zákoníky Québecu a Ruska).²⁰⁴

Záměrem osnovy je obnovit pojetí občanského zákoníku jako obecného kodexu. Jejím úkolem je věnovat se obecně osobám, věcem a právním jednáním.²⁰⁵ Osnova tak nevstupuje jen na místo dosavadního občanského zákoníku, ale má nahradit i zákon o rodině (zákon č. 94/1963 Sb.), poměrně obsáhlou partii úpravy obchodních obligací v obchodním zákoníku, zákon o pojistné smlouvě (zákon č. 37/2004 Sb.), zákon o nadacích a některé další.²⁰⁶

Osnova obsahuje téměř 2.800 paragrafů. Její systematika vychází z antropocentrického hlediska.²⁰⁷ Návrh je rozdělen na pět částí: obecná část, rodinné právo, absolutní majetková práva, relativní majetková práva, ustanovení společná, přechodná a závěrečná. Jednotlivé části se dále dělí na hlavy, díly, oddíly a pododdíly.

5.2 Dědění ze závěti v návrhu nového občanského zákoníku

Úprava dědického práva je v osnově obsažena v části třetí, v hlavě III (hlava I obsahuje základní ustanovení, hlava II úpravu věcných práv). Dědickému právu jsou věnovány § 1270 – 1504, tedy 235 paragrafů oproti stávajícím 41 paragrafům.²⁰⁸

Podle věcného záměru občanského zákoníku by úprava dědického práva měla sledovat principy dosavadní úpravy dědictví.²⁰⁹ Zachována je zejména zásada, že dědické právo vzniká a dědictví se nabývá smrtí zůstavitele (§ 1273).

²⁰² Obecná část důvodové zprávy k návrhu občanského zákoníku (verze 17. prosince 2007), s. 17.

²⁰³ ELIÁŠ, K. *Koncepce nového občanského kodexu*. In: Právní rádce – měsíčník Hospodářských novin. č. 8/2001. Praha: Economia, 2001, s. 13.

²⁰⁴ Obecná část důvodové zprávy k návrhu občanského zákoníku (verze 17. prosince 2007), s. 17.

²⁰⁵ tamtéž, 19-20.

²⁰⁶ ELIÁŠ, K. *Legendy o osnově občanského zákoníku*. In: Právní rozhledy – časopis pro všechna právní odvětví. č. 17/2007. Praha: C.H.Beck, 2007, s. 636.

²⁰⁷ Obecná část důvodové zprávy k návrhu občanského zákoníku (verze 17. prosince 2007), s. 21.

²⁰⁸ vnitřní struktura hlavy o dědickém právu viz příloha č. 8.6.

²⁰⁹ Věcný záměr občanského zákoníku (uveřejněný na <http://server.juristic.cz/>), s. 43.

Osnova pojmově rozlišuje mezi **pozůstalostí a dědictvím**. Pozůstalost zahrnuje celé jmění zůstavitele k okamžiku jeho smrti, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány či uplatněny u orgánu veřejné moci (§ 1270 odst. 2). Dědictvím je jen to z pozůstalosti, co skutečně připadá jako jmění dědici (§ 1270 odst. 3).

Návrh se rovněž vrací k obvyklému rozlišení **dědictví a odkazu**²¹⁰, jakož i dědice a odkazovníka. Dědicem je osoba, které náleží dědictví, tj. buď celá pozůstalost, nebo podíl na ní. Naproti tomu odkazovníkem je ten, komu zůstavitel odkázal jen jednotlivou věc, peníze nebo jednu či několik věcí určitého druhu.²¹¹

Odkazem lze obtížit jen osobu, která má z pozůstalosti prospěch, tj. buď dědice, nebo odkazovníka. Pokud je odkazem obtížen odkazovník, jedná se o tzv. pododkaz. Ten, komu pododkaz náleží, se označuje jako pododkazovník.

Odkazovník není dědicem. Odkazem se založí pouze odkazovníkův nárok vůči dědici na vydání určité hodnoty z dědictví. Vlastnictví k odkázanému předmětu se nabývá stejně jako při převodech vlastnického práva.²¹²

Osnova rozlišuje – v pořadí dle právní síly – tři **dědické tituly** (§ 1271 odst. 1):

- dědickou smlouvu – Dědická smlouva je smíšený právní útvar, který nese znaky jak závěti, tak smlouvy.²¹³ Dědickou smlouvou zůstavitel povolává druhou smluvní stranu nebo třetí osobu za dědice (či odkazovníka) a druhá strana to přijímá. K platnosti smlouvy se vyžaduje forma veřejné listiny (§ 1368 odst. 1).

Dědickou smlouvou nelze pořídit o celé pozůstalosti; ¼ pozůstalosti musí zůstat volná, aby o ní zůstavitel mohl pořídit mimosmluvně. Kdo byl ovšem omezen ve svéprávnosti (tj. ve způsobilosti k právním úkonům)²¹⁴ pro závislost na návykové látce nebo na hráčské vášni, může pořídit dědickou smlouvou jen o majetku, o kterém je způsobilý pořídit závěti – viz dále (§ 1370 odst. 1 a 2).

Osnova dále obsahuje zvláštní ustanovení o dědické smlouvě uzavřené mezi manželi (§ 1377 – 1378).

²¹⁰ K znovuzavedení institutu odkazu vyjádřil své výhrady JUDr. Ladislav Muzikář: „*Obnovení institutu odkazů současná praxe nepostrádá a chybí i poptávka veřejnosti. Znovuzavedení odkazů v navrhované podobě by vztahy po úmrtí zůstavitele spíše zkomplikovalo.*“ (viz Muzikář, L. *Nabývání dědictví*. In: ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; TICHÝ, L. Sborník statí z diskusních fór o rekodifikaci občanského práva konaných 27. ledna 2006 a 12. května 2006 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Praha: ASPI, 2006, s. 152-153.).

²¹¹ Důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku (verze 17. prosince 2007) - komentář k § 1272, s. 497.

²¹² tamtéž - komentář k § 1382 - 1385, s. 546-547.

²¹³ tamtéž - komentář k § 1368 - 1370, s. 541.

²¹⁴ Obecná část důvodové zprávy k návrhu občanského zákoníku (verze 17. prosince 2007), s. 24.

- zůvěř – Návrh hovoří také o dovětku (kodicilu), který se však za dědický titul nepovažuje. Pojmový rozdíl mezi dovětkem a zůvěří je v tom, že dovětkem nejsou samostatně povolávání dědicové.²¹⁵
- zákon.

Úprava dědění ze zůvěří v návrhu nového občanského zákoníku v zásadě zachová dosavadní normativní řešení,²¹⁶ k určitým změnám ale přesto dojde.

V § 1285 odst. 2 je např. stanovena zásada, podle které je třeba co možná nejvíce vyhovět vůli zůstavitele. Dle Prof. Dr. JUDr. Karla Eliáše²¹⁷ „je totiž *namístě vrátit se k tradičnímu pojetí, že základní funkce úpravy dědění sleduje respekt k poslední vůli zůstavitele, který jako vlastník rozhoduje o dalším osudu svého vlastnictví*“.

Pokud zůstavitel povolá zůvěří několik dědiců a současně vyjádří, že si přeje, aby jim připadla pozůstalost celá, je dále oproti stávající úpravě možné, aby se podíl dědice, který nedědí, uvolnil a poměrně přirostl k podílům dědiců ostatních (§ 1295).²¹⁸

• **Formy zůvěří**

Formy zůvěří upravuje osnova v § 1322 – 1337. Zůvěří se rozlišují na zůvěří soukromé a veřejné.

Testament soukromý může existovat ve dvou podobách, a to buď jako testament holografní, nebo jako testament allografní. Navržená ustanovení osnovy zásadně přejímají stávající úpravu.

Veřejná zůvěř je zůvěř pořízená ve formě veřejné listiny, zejména ve formě notářského zápisu. Obligatorně jí k poslednímu pořízení o svém majetku musí použít osoby starší 15 let, které dosud nenabýly svéprávnosti, a osoby, jejichž svéprávnost byla výrokem soudu omezena (viz dále). Kdo sepisuje veřejnou listinu o zůvěří se zůstavitelem, který není plně svéprávný, se má přesvědčit, zda se projev jeho poslední vůle děje s rozvahou, vážně a bez donucení.

²¹⁵ Důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku (verze 17. prosince 2007) - komentář k § 1289, s. 506.

²¹⁶ Věcný záměr občanského zákoníku, s. 45.

²¹⁷ ELIÁŠ, K. *Legendy o osnově občanského zákoníku*. In: Právní rozhledy – časopis pro všechna právní odvětví. č. 17/2007. Praha: C.H.Beck, 2007, s. 634.

²¹⁸ K tomu důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku (verze 17. prosince 2007), s. 510, uvádí: Naproti tomu pokud zůstavitel vyměří podíly dědiců na pozůstalosti tak, že každému přizná jen určitý konkrétně vymezený podíl, vychází se z toho, že takto povolaným dědicům chtěl zůstavitel zanechat jen to, co jim přiznal a nic víc. Uvolní-li se v tomto případě podíl zůvěřního dědice, nepřiroste ostatním zůvěřným dědicům, nýbrž připadne dědicům ze zákona.

Svědky testamentu mohou být jen osoby, které na závěti a jejím obsahu nemají zájem, a ty, které nejsou nevidomé, neslyšící, němé nebo neznalé jazyka, v němž je prohlášení učiněno. Nově osnova výslovně uvádí, že svědci se musí na závěť podepsat s doložkou, jež poukazuje na jejich vlastnost jako svědků.

Návrh nového občanského zákoníku zná také **privilegované formy testamentů**²¹⁹. Úlevy poskytované při pořizování závěti se vztahují ke třem zvláštním situacím:

- zůstavitel se nachází v místě, kde je pro nenadálou událost v patrném a bezprostředním ohrožení života, zejména tam, kde je běžný společenský styk ochromen v důsledku přírodní pohromy, nakažlivé nemoci, boje nebo jiné mimořádné události (v takovém případě lze veřejnou závěť pořídit před starostou obce, příp. jinou pověřenou úřední osobou, za přítomnosti dvou svědků; soukromou závěť je možné pořídit ústně před dvěma svědky),
- zůstavitel se nachází na palubě námořního plavidla či na palubě letadla a pro sepsání privilegovaného testamentu má vážný důvod (tehdy se umožňuje pořídit závěť jako veřejnou listinu před kapitánem nebo před prvním důstojníkem za účasti dvou svědků),
- voják nebo jiná osoba náležející k armádě se nachází ve válce nebo při podobné vojenské operaci a nemá možnost obrátit se na notáře (v takovém případě může pořídit závěť ve formě veřejné listiny i před důstojníkem za přítomnosti dvou svědků).

Při pořizování privilegovaného testamentu mohou být svědky i osoby, které dosáhly 14 let svého věku, a osoby, jež byly omezeny ve svéprávnosti. Současná přítomnost svědků se vyžaduje jen při soukromé závěti pořízené ústně.

Úlevy se týkají i podpisu testamentu. Platnosti závěti není na újmu, nepodepíše-li ji zůstavitel či svědek proto, že nemůže psát, nebo pro jinou závažnou překážku. Příčina této překážky musí být v listině výslovně uvedena.

Privilegovaný testament přichází v úvahu jen v mimořádných situacích, proto mu není propůjčena trvalá platnost. Nevyhovuje-li takový testament obecným požadavkům kladeným na závěť, pozbude platnosti uplynutím šesti měsíců od konce roku, kdy byl pořízen. V případě privilegovaného testamentu „vojenského“ se lhůta šesti měsíců počítá od konce válečné doby.

²¹⁹ blíže k této problematice viz KARHANOVÁ, M. *Závěť v návrhu nového kodexu občanského práva. Několik poznámek k dědické smlouvě*. In: *Právní rozhledy – časopis pro všechna právní odvětví*, č. 5/2007. Praha: C.H.Beck, 2007, s. 161-163.

Pokud však zůstavitel od konce této lhůty až do své smrti nebyl způsobilý pořídit závět' ve standardní formě, zůstává privilegovaný testament i nadále v platnosti.

• Obsah závěti

Závět' je podle § 1285 odst. 1 odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti zůstává jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, příp. i odkaz.

Právo povolát dědice je osobním právem zůstavitele. Pořizovatel nemůže svěřit **ustavení dědice** jinému ani pořídit společně s jinou osobou (§ 1287). Vyloučeno je výslovně i to, aby zůstavitel pouze přisvědčil návrhu, který mu byl učiněn (§ 1288).

Dědicem může být osoba fyzická i právnická. Za dědice je možné povolát i právnickou osobu, která má být teprve ustavena²²⁰. Taková právnická osoba je způsobilým dědicem, vznikne-li do osmnácti měsíců od smrti zůstavitele (§ 1271 odst. 2).²²¹

Nově se v osnově objevuje pojem **náhradnictví** (§ 1298 – 1302). Jde o obecnou substituci, kterou stávající právní úprava nezná. Možnost povolát v závěti náhradního dědice pro případ, že závětní dědic dědit nebude, musela za současného stavu dovést judikatura (viz výše).

Návrh rovněž počítá s obnovením institutu **svěřenského nástupnictví**, tedy fideikomisární substituce. Toto nástupnictví umožňuje zůstaviteli nařídít, aby po jeho dědici nastoupila jiná osoba jako další (následný) dědic. V našem právním řádu neexistuje již od účinnosti zákona č. 141/1950 Sb., občanského zákoníku. Ačkoli věcný záměr s jeho znovuzavedením nepočítal (neboť omezuje vlastníka, komplikuje vlastnické vztahy a přineslo by i jiné komplikace)²²², osnova na svěřenské nástupnictví pamatuje v § 1303 – 1314.

Podle § 1338 odst. 1 může zůstavitel (na rozdíl od stávající úpravy) uvést v závěti podmínku, doložení času nebo příkaz. Jde o tzv. **vedlejší doložky v závěti**. Zároveň se však navrhuje nepřihlížet k vedlejším doložkám, které by dědice zjevně obtěžovaly, aniž je k tomu rozumný důvod, k doložkám odporujícím veřejnému pořádku a k doložkám nesrozumitelným (§ 1338 odst. 2). Nepřihlédne se ani k vedlejším doložkám ukládajícím dědici nebo odkazov-

²²⁰ Podle § 1272 odst. 2 lze takovou právnickou osobu povolát i za odkazovníka.

²²¹ K tomu důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku (verze 17. prosince 2007), s. 496-497, uvádí: V ustanovení § 1271 odst. 2 se nepamatuje jen na nadace zřizované závětí podle § 286 obecné části, nýbrž i na kterékoli právnické osoby jiné. Výslovné ustanovení tohoto druhu je účelné, protože jinak by za dědice nebo odkazovníka nemohla být povolána osoba, která v den smrti zůstavitele ještě neexistuje. Podle stávající úpravy právnická osoba nalézající se třeba ještě ve fázi svého založení nepřipadá jako dědic v úvahu.

²²² Věcný záměr občanského zákoníku, s. 46.

níku, aby vstoupil do manželství či zapsaného partnerství, příp. aby v takovém svazku setrval nebo jej zrušil (§ 1339).

Samostatným typem vedlejší doložky v závěti je ustanovení vykonavatele závěti podle § 1340 - 1342. Vykonavatel závěti plní zejména mediační funkci.²²³

Zůstavitel může v testamentu rovněž ustanovit správce pozůstalosti nebo některé její části (§ 1343 odst. 1). Hlavním úkolem správce pozůstalosti je péče o jmění, tedy majetková správa.²²⁴ Není-li správce pozůstalosti ustanoven, platí, že správou pozůstalosti pověřil zůstavitel vykonavatele závěti (§ 1345).

• Testamentární způsobilost

Ustanovení o způsobilosti zůstavitele poříditi závěti i ustanovení o dědické nezpůsobilosti vycházejí ze stávající právní úpravy.

Aktivní testamentární způsobilost postrádají zásadně osoby nesvéprávné (ať už pro nedostatek věku, nebo duševního zdraví). Osnova však připouští určité výjimky (§ 1315).

Kdo dosáhl 15 let svého věku a dosud nenabyl svéprávnosti, může pořizovat i bez souhlasu zákonného zástupce, ale jen formou veřejné listiny (§ 1316). Kdo byl zbaven svéprávnosti, není způsobilý pořizovat, ledaže by se uzdravil (§ 1317)²²⁵.

Pokud byla osoba ve svéprávnosti pouze omezena, může v rozsahu tohoto omezení pořizovat, ale jen formou veřejné listiny (§ 1318 odst. 1). Speciální úprava pak platí pro osoby, které byly ve svéprávnosti omezeny pro závislost na návykové látce nebo na hráčeké vášni. Tyto osoby mohou sice závěť poříditi v jakékoli formě, nejvýše však o 1/2 pozůstalosti. Zbývající část pozůstalosti připadne zákonným dědicům. Teprve nemá-li zůstavitel zákonné dědice, může poříditi o celém svém majetku (§ 1318 odst. 2).

Pasivní testamentární způsobilost postrádá (§ 1275 - 1276):

- kdo se dopustil proti zůstaviteli, jeho předku, potomku anebo manželce činu povahy úmyslného trestného činu, jestliže mu jej zůstavitel neprominul (na rozdíl od dosavadní právní úpravy nemusí jít přímo o úmyslný trestný čin, postačí spáchání

²²³ Důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku (verze 17. prosince 2007) - komentář k § 1338-1339, s. 530.

²²⁴ tamtéž - komentář k § 1340-1345, s. 533.

²²⁵ K tomu důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku (verze 17. prosince 2007), s. 520, uvádí: Člověk je svéprávnosti zbavován soudním výrokem a soudním výrokem je mu svéprávnost také případně vracena. Není však úmyslem zcela vyloučit pořizovací způsobilost těchto lidí jen proto, že se něco stalo v období vyměřeném právními mocemi úředního výroku: rozhodovat musí věcná stránka, a proto se nevylučuje možnost učiniti poslední pořízení v odpovídajícím zdravotním stavu.

takového činu, který má jeho povahu; také dochází k rozšíření okruhu chráněných osob na všechny předky i potomky, nadále už nepůjde jen o rodiče a děti)²²⁶.

- kdo zůstavitele k projevu poslední vůle donutil nebo lstivě svedl, projev poslední vůle zůstaviteli překazil nebo jeho pořízení pro případ smrti zničil, potlačil, zfalšoval nebo podvrhl, jestliže mu zůstavitel tento čin neprominul (dochází k formulačnímu zpřesnění dosavadní úpravy).

Po smrti zůstavitele může závěti povolany dědic dědictví odmítnout (§ 1279 – 1282). Za života zůstavitele bude nově umožněno, aby se v úvahu přicházející dědic svého dědickeho práva zřekl. Dědickeho práva se lze zřici smlouvou se zůstavitelem, pro niž je vyžadována forma veřejné listiny (§ 1278 odst. 1).

• Ochrana práv nepominutelných dědiců

Okruh nepominutelných dědiců kopíruje dosavadní právní úpravu. Za nepominutelné dědice jsou považováni potomci zůstavitele (§ 1427 odst. 1).²²⁷

Pokud však jde o výši **povinného dílu**, tady se osnova se stávající úpravou rozchází. Podle § 1427 odst. 2 se nezletilým potomkům musí dostat alespoň tolik, kolik činí $\frac{3}{4}$ jejich dědickeho podílu ze zákona, a zletilým potomkům aspoň tolik, kolik činí třetina jejich dědickeho podílu ze zákona. Povinný díl může být zůstaven v podobě dědickeho podílu i odkazu, ale musí zůstat nepominutelnému dědici zcela nezatížen (§ 1428 odst. 1).

Úplné nebo částečné pomnutí potomka v testamentu nemá nadále způsobovat neplatnost závěti v příslušné části, nýbrž vznik práva nepominutelného dědice na vyplacení povinného dílu v penězích. Toto právo uplatňuje potomek vůči dědicům a odkazovníkům.²²⁸

Právo na povinný díl nemá ten, kdo se zřekl dědictví či povinného dílu, kdo je nezpůsobilý dědit nebo kdo byl zůstavitelem platně vydeděn (§ 1429).

²²⁶ Důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku (verze 17. prosince 2007) - komentář k § 1275-1277, s. 500.

²²⁷ Návrh na rozšíření okruhu neopominutelných dědiců zamítla již při projednávání věcného záměru komise Legislativní rady vlády pro občanské právo. (viz ELIÁŠ, K. *Základní pojetí návrhu úpravy dědickeho práva pro nový občanský zákoník*. In: Ad Notam. č. 5/2003. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C.H.Beck, 2003, s. 102.).

²²⁸ K tomu důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku (verze 17. prosince 2007), s. 569, uvádí: Nepominutelný dědic vlastně není dědicem - byl-li v pořízení pro případ smrti zkrácen nebo případně zcela pomínut - ale věřitelem těch, kteří byli zůstavitelem za dědice a odkazovníky povoláni. Ti musí poměrně vyrovnat jeho pohledávku. Dosavadní zjednodušující konstrukce platného dědickeho práva, podle níž zákon nepominutelného dědice vnutil závětním dědicům za spoluvlastníka, není vyhovující, zejména z toho důvodu, že tím způsobem vzniká spoluvlastnictví spojené nutně od počátku s vnitřními konflikty.

Úprava **vydědění** je v návrhu nového občanského zákoníku obsažena v § 1430 – 1433. Zůstavitel může vydědit nepominutelného dědice, který:

- je nezpůsobilý dědit podle § 1275 a 1276 (viz výše),
- zůstaviteli v rozporu s dobrými mravy neposkytl potřebnou pomoc v nouzi,
- o zůstavitele neprojevuje opravdový zájem, jaký by v souladu s dobrými mravy projevovat měl,
- byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze
- vede trvale nezřízený život,
- je tak zadlužen nebo si počíná tak marnotratně, že je tu obava, aby se pro potomky zachoval jeho povinný díl.

Vydědit potomka lze jak zcela, tak částečně. Uvedení důvodu vydědění již není podmínkou jeho platnosti.²²⁹ Nově je také umožněno poříditi tzv. negativní závěť (§ 1433 odst. 2).

Právo některých osob na zaopatření upravují § 1449 – 1453.

• **Zrušení závěti**

Také návrh ustanovení o zrušení závěti (§ 1361 – 1367) vychází z právní úpravy stávající, ale jak uvádí důvodová zpráva²³⁰, je přesnější. Závěť lze zrušit:

- **pořízením nové závěti** (pokud starší závěť nemůže vedle novější obstát a v té míře, v jaké nemůže obstát),
- **odvoláním závěti:**
 - a) výslovně (prohlášením učiněným v takové formě, jaká se vyžaduje pro pořízení testamentu),
 - b) mlčky (zničením listiny, na níž byla závěť napsána).

Nové je ustanovení o obnovení platnosti starší závěti v případě, že zůstavitel novější závěť zničí nebo jinak odvolá. Z okolností však musí jednoznačně vyplývat, že právě to byla zůstavitelova vůle.

²²⁹ Důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku (verze 17. prosince 2007) - komentář k § 1432, s. 565.
²³⁰ tamtéž - komentář k § 1361-1367, s. 539.

6. Závěr

Dědické právo je oblastí občanského práva, se kterou se během svého života (ať už v pozici zůstavitele nebo dědice) setká snad každý z nás. Základem dědického práva jsou tzv. dědické tituly, tj. právní důvody dědění. Dědickými tituly jsou dle platné právní úpravy: závěť a zákon. Testamentární dědická posloupnost má přednost před intestátní.

Možnost pořídit o svém majetku pro případ smrti testamentem a odchýlit se tak od intestátní dědické posloupnosti dovoluje zůstaviteli, aby vyjádřil svou skutečnou vůli a zanechal své jmění i jiným osobám než zákonným dědicům. Vůli zůstavitele, projevenou v platné závěti, mohou dědici zvrátit pouze tehdy, pokud před soudem uzavřou dohodu o vypořádání dědictví (§ 482 OZ ve spojení s § 175q odst. 1 písm. c) OSŘ).

Ve své diplomové práci jsem se snažila postihnout současnou hmotněprávní úpravu dědění ze závěti v českém právním řádu. Zároveň bylo mým cílem poodhalit čtenáři historické aspekty této problematiky a konfrontovat ji s návrhy *de lege ferenda*. Pro tyto účely jsem čerpala ze samotného textu zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, a dalších zákonů, a seznámila jsem se s odbornými publikacemi a články na dané téma. Jejich výčet uvádím v seznamu literatury.

Dědění ze závěti je v **současném občanském zákoníku z roku 1964** upraveno v třetí hlavě jeho sedmé části, v § 476 – 480.

Právní úprava dědění v tomto kodexu převzala základní principy dědického práva ze zákona č. 141/1950 Sb., občanského zákoníku. Především byla zachována zásada nabývání dědictví okamžikem smrti zůstavitele. Z hlediska testovací volnosti pořizovatele závěti došlo k těmto změnám: byl zrušen institut smluvního zřeknutí se dědictví a odkazu, v původním znění neznal nový občanský zákoník allografní závěť ani institut vydědění.

Ačkoli k dílčím novelizacím úpravy dědického práva v tomto kodexu došlo ještě před listopadem roku 1989 (např. s účinností od 1. dubna 1983 byl do našeho právního řádu znovu zaveden institut vydědění), k zásadní změně bylo přistoupeno až po transformaci režimu.

Na demokratické proměny ve společnosti reagoval zákon č. 509/1991 Sb., účinný od 1. ledna 1992. Tato novela občanského zákoníku rozšířila důvody vydědění neopominutelných dědiců a zmenšila nárok zletilých potomků na povinný díl z původních $\frac{3}{4}$ jejich zákonného dědického podílu na $\frac{1}{2}$ tohoto podílu. Znovu byla do našeho právního řádu zavedena forma allografní závěti a nezletilým, kteří dovršili 15. rok svého věku, zákon umožnil testovat

ve formě notářského zápisu. Významné bylo i zakotvení práva zůstavitele zříditi na základě testamentu nadaci.

Současný občanský zákoník připouští testovací volnost zůstavitele, zároveň ji však omezuje. Pořizovatel závěti musí dbát zejména práv tzv. neopominutečných dědiců, kterými jsou jeho potomci. Zároveň je povinen při sepisování testamentu dodržet občanským zákoníkem kogentně stanovené formální a obsahové náležitosti závěti; jinak by jeho poslední vůle byla absolutně neplatná.

Domnívám, že současná právní úprava dědění ze závěti není zcela vyhovující. Za výhodu lze bezesporu považovat, že je přehledná a poměrně stabilní. Občanský zákoník však věnuje této problematice pouhých 11 paragrafů, což je ve srovnání s úpravou obsaženou např. v ABGB jen velmi málo. V platné právní úpravě chybí např. institut zřeknutí se dědictví, výslovně není upraveno ani obecné náhradnictví. Možnost povolati v závěti náhradního dědice pro případ, že závětní dědic dědit nebude, musela za současného stavu dovodit judikatura.

Na pojetí platné právní úpravy je dle mého názoru zároveň stále hodně patrná jeho inspirace koncepcí zákona č. 141/1950 Sb., občanského zákoníku. Zůstavitel má sice možnost vyjádřit svou vůli v závěti, dále se však o něj zákon vůbec nezajímá. Podmínky, přání a příkazy zůstavitele zůstávají bez jakýchkoli právních následků. Osobně si myslím, že tento přístup není správný. Podle mého názoru by zákonná úprava dědění ze závěti měla mít mnohem větší respekt k poslední vůli zůstavitele, který jako vlastník rozhoduje o dalším osudu svého vlastnictví. Přílišný formalismus, způsobující absolutní neplatnost testamentu při byť i sebemenším odchýlení se od předepsané formy, zde není na místě.

V souvislosti s přípravou **nového občanského zákoníku**, který již osmým rokem vzniká pod vedením Prof. Dr. JUDr. Karla Eliáše a Doc. JUDr. Michaely Zuklínové, CSc., lze zaznamenat tendenci k rozšíření prostoru pro uplatnění autonomie vůle zůstavitele. Základním ideovým zdrojem rekodifikace je vládní návrh občanského zákoníku bývalého Československa z roku 1937. Cílem je tedy navázat kontinuitu našeho práva tam, kde byla totalitním zákonodárstvím přetrhána.

Ačkoli z věcného záměru nového občanského zákoníku vyplývá, že úprava dědění ze závěti v zásadě zachová dosavadní normativní řešení, k určitým změnám přesto dojde.

Úprava by měla být především podrobnější, než je tomu dosud. V návrhu nového občanského kodexu je dědění ze závěti věnováno celkem 83 paragrafů; jde o § 1285 – 1367, obsažené v jeho části třetí, hlavě III, v oddíle 2. Zároveň se formuluje zásada, že závěť je třeba vykládat vždy tak, aby bylo co možná nejvíce vyhověno vůli zůstavitele.

S novou právní úpravou by se do našeho právního řádu měly vrátit např. instituty dědické smlouvy, dovětku (kodicilu) nebo odkazu, známé českému právnímu prostředí zejména z doby do 31. prosince 1950.

Počítá se i s obnovením možnosti zůstavitele pořídít pro případ své smrti tzv. privilegovaným testamentem.

Podle návrhu nového občanského zákoníku má být výslovně umožněno, aby pořizovatel směl ve své závěti povolát vedle dědiců také náhradníky. Upravena by měla být jak substituce obecná, tak fideikomisární.

Větší respekt k poslední vůli zůstavitele je patrný také z toho, že tento může připojit ke svému testamentu podmínku, doložení času nebo příkaz, příp. i jiné vedlejší doložky v závěti.

Pokud zůstavitel opomine některého svého potomka v testamentu zmínit, neměla by tato skutečnost nadále způsobovat neplatnost závěti v příslušné části, nýbrž vznik práva nepominutelného dědice na vyplacení povinného dílu v penězích.

Nově bude v úvahu přicházejícímu dědici umožněno, aby se svého dědického práva zřekl. Dědického práva se lze zřici smlouvou se zůstavitelem.

Domnívám se, že návrh úpravy dědění ze závěti v osnově nového občanského zákoníku velmi dobře reaguje na nedostatky stávající právní úpravy, které jsem naznačila výše. Do našeho právního řádu však přináší některé nové (či spíše staronové) instituty, se kterými se nejen laická, ale i právní veřejnost bude muset teprve seznámit. Navíc, pokud na připravovanou rekonstrukci občanského práva hmotného nenaváže v brzké době i reforma civilního práva procesního, obávám se, že uplatnění některých těchto nových institutů v praxi by mohlo být značně obtížné.

Na to, jak se nová právní úprava nakonec osvědčí, si tak budeme muset ještě určitě nějaký čas počkat.

7. Seznam literatury

7.1 Odborné publikace

[1] BÍLEK, Petr; DRÁPAL, Ljubomír; JINDŘICH, Miloslav; WAWERKA, Karel. *Notářský řád a řízení o dědictví. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2005, 847 s. Komentované zákony. ISBN 80-7179-865-7.

[2] BÍLEK, Petr; ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2001. 507 s. Zákony s poznámkami. ISBN 80-7179-590-9.

[3] BUREŠ, Jaroslav; DRÁPAL, Ljubomír; KRČMÁŘ, Zdeněk a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl (§ 1 – 200za)*. Praha: C.H.Beck, 2006, 1066 s. ISBN 80-7179-378-7.

[4] FIALA, Josef; HOLUB, Milan; BIČOVSKÝ, Jaroslav. *Občanský zákoník. Poznámkové vydání s judikaturou a literaturou (včetně věcného rejstříku) podle právního stavu k 1. 9. 2006*. 12. vydání. Praha: Linde, 2006. 871 s. ISBN 80-7201-602-4.

[5] FIALA, Roman. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: ASPI, 2006. 496 s. Přehledy judikatury. ISBN 80-7357-182-X.

[6] HOLUB, Milan a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 1. svazek (§ 1 – 487)*. 2. vydání. Praha: Linde, 2003. 755 s. Zákony a komentáře. ISBN 80-7201-406-4.

[7] HURDÍK, Jan; TELEC, Ivo. *Zákon o nadacích a nadačních fondech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 1998. 332 s. Beckovy texty zákonů s komentářem. ISBN 80-7179-199-7.

[8] KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 1995. 386 s. Právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1.

[9] KNAPPOVÁ, Marta; ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné 1*. 4. vydání. Praha: ASPI, 2005. 524 s. ISBN 80-7357-127-7.

- [10] KNAPPOVÁ, Marta; ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné 3*. 4. vydání. Praha: ASPI, 2007. 344 s. ISBN 80-7357-230-3.
- [11] KOCOUREK, Jiří; PLECITÝ, Vladimír. *Občanský zákoník. Výklad, judikatura, prováděcí předpisy, související předpisy*. 4. vydání. Praha: Eurounion, 2007. 735 s. ISBN 80-7317-059-2.
- [12] KUČERA, Robert. *Dědictví*. Praha: Linde, 2001. 278 s. ISBN 80-7201-271-1.
- [13] MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. vydání. Praha: Linde, 2003. 673 s. ISBN 80-7201-433-1.
- [14] MIKEŠ, Jiří. *Dědictví a právo (právní poradce pro každého)*. 1. vydání. Praha: Informatorium, 1993. 166 s. ISBN 80-85427-10-9.
- [15] MIKEŠ, Jiří; MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo. Praktická příručka. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. 3. vydání. Praha: Linde, 2007. 351 s. ISBN 80-7201-674-7.
- [16] ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III, (§§ 531 – 858)*. Praha: Codex Bohemia, 1998. 680 s. Komentáře velkých zákonů československých, sv. 1. ISBN 80-85963-61-2.
- [17] SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2007. 228 s. Právo pro denní praxi. ISBN: 80-251-1659-3.
- [18] SCHELLEOVÁ, Ilona; SCHELLE, Karel. *Civilní kodexy 1811-1950-1964*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 1993. 602 s. Edice učebnic právnické fakulty Masarykovy Univerzity v Brně, sv. 45. ISBN 80-85765-08-X.
- [19] ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; TICHÝ, Luboš. *Sborník statí z diskusních fór o rekodifikaci občanského práva konaných 27. ledna 2006 a 12. května 2006 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy*. Praha: ASPI, 2006. 192 s. Sborník ASPI. ISBN 80-7357-207-9.

[20] ŠVESTKA, Jiří; JEHLIČKA, Oldřich; ŠKÁROVÁ, Marta; SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vydání. Praha: C.H.Beck, 2006. 1465 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 80-7179-486-4.

[21] WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Linde, 2006. 729 s. Vysokoškolské právní učebnice. ISBN 80-7201-595-8.

7.2 Odborné články

[1] BARÁK, Josef. *Institut správce dědictví podle zákona č. 554/2004 Sb.* In: Právní rozhledy – časopis pro všechna právní odvětví. č. 3/2005. Praha: C.H.Beck, 2005, roč. 13, s. 77-86. ISSN 1210-6410.

[2] BEZOUŠKA, Petr. *Nezletilý a závět' notářským zápisem.* In: Právní rádce – měsíčník Hospodářských novin. č. 4/2005. Praha: Economia, 2005, roč. 13, s. 19-21. ISSN 1210-4817.

[3] ELIÁŠ, Karel. *Koncepce nového občanského kodexu.* In: Právní rádce – měsíčník Hospodářských novin. č. 8/2001. Praha: Economia, 2001, roč. 9, s. 12-15. ISSN 1210-4817.

[4] ELIÁŠ, Karel. *Legendy o osnově občanského zákoníku.* In: Právní rozhledy – časopis pro všechna právní odvětví. č. 17/2007. Praha: C.H.Beck, 2007, roč. 15, s. 632-637. ISSN 1210-6410.

[5] ELIÁŠ, Karel. *Přechod dluhu na dědice z hlediska občanského práva hmotného.* In: Právní fórum – český právní měsíčník. č. 6/2005. Praha: ASPI, 2005, roč. 2, s. 230-236. ISSN 1214-7966.

[6] ELIÁŠ, Karel. *Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník.* In: Ad Notam. č. 5/2003. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C.H.Beck, 2003, roč. 9, s. 97-104. ISSN 1211-0558.

[7] HAVRÁNKOVÁ, Alena. *Závět' – jednostranný právní úkon.* In: Právní rádce – měsíčník Hospodářských novin. č. 7/2002. Praha: Economia, 2002, roč. 10, s. 14-16. ISSN 1210-4817.

- [8] JINDŘICH, Miloslav. *Nová právní úprava institutu správce dědictví v českém právním řádu*. In: Právní zpravodaj – měsíčník pro právní praxi. č. 11/2004. Praha: C.H.Beck, 2004, roč. 5, s. 1-5. ISSN 1212-8694.
- [9] KAWULOK, Josef. *Vydědění – právní úprava a praxe*. In: Ad Notam. č. 4/1999. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C.H.Beck, 1999, roč. 5, s. 73-74. ISSN 1211-0558.
- [10] KARHANOVÁ, Martina. *Správce dědictví jako hmotněprávní institut českého právního řádu*. In: Ad Notam. č. 5/2006. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C.H.Beck, 2006, roč. 12, s. 141-148. ISSN 1211-0558.
- [11] KARHANOVÁ, Martina. *Závět v návrhu nového kodexu občanského práva. Několik poznámek k dědické smlouvě*. In: Právní rozhledy – časopis pro všechna právní odvětví. č. 5/2007. Praha: C.H.Beck, 2007, roč. 15, s. 157-164. ISSN 1210-6410.
- [12] KNAPP, Viktor. *Poznámky o fideikomisární substituci*. In: Ad Notam. č. 5/1995. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C.H.Beck, 1995, roč. 1, s. 110-114. ISSN 1211-0558.
- [13] KRÁLOVÁ, Jitka; ECK, Lothar. *Dědická nezpůsobilost*. In: Ad Notam. č. 2/2004. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C.H.Beck, 2004, roč. 10, s. 34-38. ISSN 1211-0558.
- [14] LUŽNÁ, Romana. *Dědická nezpůsobilost a vydědění*. In: Právní rádce – měsíčník Hospodářských novin. č. 1/2007. Praha: Economia, 2007, roč. 15, s. 25-26. ISSN 1210-4817.
- [15] MIKEŠ, Jiří. *O fideikomisární substituci (Výklad problematiky)*. In: Ad Notam. č. 3/2005. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C.H.Beck, 2005, roč. 11, s. 92-93. ISSN 1211-0558.
- [16] MIKEŠ, Jiří; ŠVESTKA, Jiří. *Nad novou institucí správce dědictví*. In: Právní rozhledy – časopis pro všechna právní odvětví. č. 2/2005. Praha: C.H.Beck, 2005, roč. 13, s. II. ISSN 1210-6410.

[17] MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické podíly a jejich výpočet (Třetí část – relativní neplatnost závěti, započtení darů)*. In: Ad Notam. č. 3/1997. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C.H.Beck, 1997, roč. 3, s. 49-54. ISSN 1211-0558.

[18] PROTIVOVÁ, Miroslava. *Správce dědictví de lege ferenda*. In: Ad Notam. č. 2/2004. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C.H.Beck, 2004, roč. 10, s. 29-32. ISSN 1211-0558.

[19] SIKSTOVÁ, Světlana. *Správce dědictví – persona grata či non grata?* In: Ad Notam. č. 2/2005. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C.H.Beck, 2005, roč. 11, s. 73-76. ISSN 1211-0558.

[20] ŠUBRTOVÁ, Jitka. *Důvody vydědění*. In: Ad Notam. č. 5/1999. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C.H.Beck, 1999, roč. 5, s. 95-99. ISSN 1211-0558.

7.3 Internetové odkazy

[1] <http://server.juristic.cz/>

[2] <http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=381&d=125304>

8. Seznam příloh

- 8.1 Vzor holografní závěti**
- 8.2 Vzor allografní závěti**
- 8.3 Vzor listiny o vydědění**
- 8.4 Příkaz k započtení na dědický podíl (řešení příkladů)**
- 8.5 Grafické znázornění testovací volnosti zůstavitele vzhledem k ochraně neopominutelných dědiců podle § 479 OZ**
- 8.6 Osnova nového obč. zákoníku. Část třetí. Hlava III.**

8.1 Vzor holografní závěti

Závěť

Já, níže podepsaný/á, narozený/á dne,
bytem, pořizuji pro případ své smrti po zralé úvaze tuto závěť:

Veškerý svůj majetek zanechávám (doplnit přesnou specifikaci
dědice, tj. jméno, příjmení, datum narození a bydliště fyzické osoby, příp. název, identifikační
číslo a sídlo právnické osoby).

V dne

.....

vlastnoruční podpis

8.2 Vzor allografní závěti

Závět'

Já, níže podepsaný/á, narozený/á dne,
bytem, pořizuji pro případ své smrti v přítomnosti svědků
..... (jméno, příjmení, datum narození a bydliště svědka), který závět'
sepisuje, a (jméno, příjmení, datum narození a bydliště svědka), po
zralé úvaze tuto závět':

Veškerý svůj majetek zanechávám (doplnit přesnou specifikaci
dědice, tj. jméno, příjmení, datum narození a bydliště fyzické osoby, příp. název, identifikační
číslo a sídlo právnické osoby).

V dne

.....
vlastnoruční podpis

Potvrzujeme svým podpisem, že před námi současně
přítomnými výše uvedenou závět' vlastní rukou podepsal/a a výslovně projevil/a, že listina
obsahuje jeho/její poslední vůli.

V dne

.....
vlastnoruční podpisy obou svědků

8.3 Vzor listiny o vydědění

Listina o vydědění

Já, níže podepsaný/á , narozený/á dne ,
bytem , pořizují pro případ své smrti po zralé úvaze tuto listinu
o vydědění:

Vyděduji svého syna (doplnit přesnou specifikaci potomka, tj.
jeho jméno, příjmení, datum narození a bydliště).

Důvod vydědění:

Přeji si, aby se důsledky vydědění vztahovaly i na všechny potomky mého výše
uvedeného syna.

V dne

.....

vlastnoruční podpis

8.4 Příkaz k započtení na dědický podíl (řešení příkladů)

Příklad č. 1:

Zůstavitel ustanovil závěti za dědice svého majetku rovným dílem neteř Anežku, družku Lucii a bratra Pavla. Zároveň dal příkaz, aby na dědický podíl neteře Anežky byl započten dar vkladu na vkladní knížce ve výši 70.000,- Kč. Zanechaný majetek měl hodnotu 200.000,- Kč.

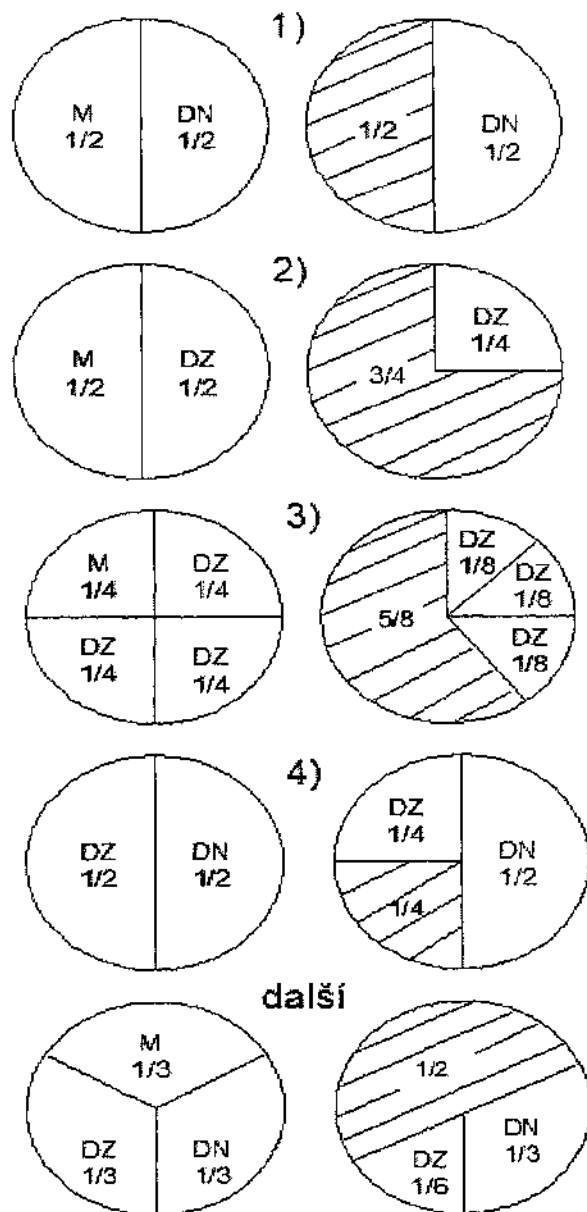
⇒ Kolační podstata činí $200.000,- \text{ Kč} + 70.000,- \text{ Kč} = 270.000,- \text{ Kč}$. Při děděním rovným dílem by každému z dědiců náležel podíl 90.000,- Kč. U družky Lucie ani bratra Pavla k započtení nedochází, připadne jim tedy každému 90.000,- Kč. Neteři Anežce je však třeba započíst dar, který již od zůstavitele obdržela. Získá tedy $90.000,- \text{ Kč} - 70.000,- \text{ Kč} = 20.000,- \text{ Kč}$. Součet částek $90.000,- \text{ Kč} + 90.000,- \text{ Kč} + 20.000,- \text{ Kč} = 200.000,- \text{ Kč}$, shoduje se tedy s čistou hodnotou dědictví.

Příklad č. 2:

Zůstavitel zanechal závěť, ve které ustanovil dědici svého majetku rovným dílem manželku Boženu a zletilého syna Františka. Zanechaný majetek měl hodnotu 40.000,- Kč. V dědicím řízení vyšlo najevo, že zůstavitel krátce před smrtí daroval manželce Boženě svůj dům na okraji Prahy v hodnotě 2.200.000,- Kč.

⇒ Kolační podstata činí $2.200.000,- \text{ Kč} + 40.000,- \text{ Kč} = 2.240.000,- \text{ Kč}$. Povinný díl syna Františka z této podstaty by se rovnal $\frac{1}{2}$ jeho podílu ze zákona (§ 479 OZ), tj. při dvou dědicích $\frac{1}{2}$ z poloviny dědictví ($1.120.000,- \text{ Kč} : 2 = 560.000,- \text{ Kč}$). V dědictví ale zbývá už jen 40.000,- Kč, které by podle závěti měl syn František nabývat ještě společně se svou matkou Boženou rovným dílem. Paní Božena je velmi zvýhodněna, neboť darem obdržela majetek v hodnotě, která 40.000,- Kč mnohonásobně převyšuje. Proto se provede zápočet. Podíl paní Boženy z kolační podstaty, který by činil 1.120.000,- Kč, je již zcela vyčerpán a překročen darem, který od svého manžela dostala. Z dědictví už jí tak nepřipadne nic a celých 40.000,- Kč nabude jako dědic ze závěti zůstavitelův syn František.

8.5 Grafické znázornění testovací volnosti zůstavitele vzhledem k ochraně neopominutelných dědiců podle § 479 OZ²³¹

Vysvětlivky: Levý kruh v každé dvojici naznačuje dědické podíly v případě dědění podle zákonné posloupnosti, pravý kruh povinný díl neopominutelného dědice a vyšrafovaná výše rozsah majetku, se kterým může zůstavitel volně nakládat závětí. M = manžel, DZ = dítě zletilé, DN = dítě nezletilé. Pokud jde o manžela, vychází se z jeho účasti na dědictví, nikoli z podílu, který mu případně vypořádáním SJM.

²³¹ MIKEŠ, J.; MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo. Praktická příručka. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního.* Praha: Linde, 2007, s. 84.

8.6 Osnova nového obč. zákoníku. Část třetí. Hlava III.

Díl 1: Právo na pozůstalost

Díl 2: Pořízení pro případ smrti

Oddíl 1: Všeobecná ustanovení

Oddíl 2: Závět'

Pododdíl 1: Obecná ustanovení

Pododdíl 2: Forma závěti

Pododdíl 3: Vedlejší doložky v závěti

Pododdíl 4: Zrušení závěti

Oddíl 3: Dědická smlouva

Díl 3: Odkaz

Oddíl 1: Všeobecná ustanovení

Oddíl 2: Zvláštní pravidla o jednotlivých druzích odkazů

Pododdíl 1: Při odkazu věci určitého druhu

Pododdíl 2: Při odkazu určité věci

Pododdíl 3: Při odkazu pohledávky

Pododdíl 4: Při jiných odkazech

Oddíl 3: Nabytí odkazu

Díl 4: Zákonná posloupnost

Díl 5: Povinný díl. Započtení na povinný díl a na dědický podíl

Oddíl 1: Nepominutelní dědicové

Oddíl 2: Vydědění

Oddíl 3: Ochrana nepominutelného dědice

Oddíl 4: Výpočet povinného dílu

Oddíl 5: Započtení na povinný díl a na dědický podíl

Díl 6: Právo některých osob na zaopatření

Díl 7: Přejed pozůstalosti na dědice

Oddíl 1: Dědická přihláška

Oddíl 2: Správa pozůstalosti a její soupis

Oddíl 3: Potvrzení dědictví

Oddíl 4: Rozdělení pozůstalosti

Oddíl 5: Závazky postihující dědice

Oddíl 6: Zcizení dědictví